

aeg,
ideaalid,
isiksus

*aeg, ideaalid,
isiksus*

Kirjastus «Eesti Raamat» • Tallinn 1968

N
A

A-29314 III

134
00 A

aeg, ideaalid, isiksus

Tahtu Ülikooli Üliõpila

118991

204822

SAATKAS

Kirjastus «Eesti Raamat» • Tallinn 1968

371
A 22

Koostanud E. Spriiit
Kaane kujundanud D. Paalamäe
Illustreerinud O. Kallas

2
N

228406

Kirjastus & Eesti Raamatud • Tallinn 1968

SAATEKS

Asjaolu, et isiksuse kujundamisega seotud probleemid on muutunud tänapäeval kõige laiema üldsuse tähelepanu objektiks, on täiesti seaduspärane. Uue põlvkonna kasvatamine on alati olnud inimühiskonna üheks kõige tähtsamaks funktsiooniks. Eriti oluline on see sotsialistlikus ühiskonnas. Noorte ideelis-kõlbelistest omadustest, ühiskondlikust aktiivsusest, loovast vaimust, erialalistest teadmistest ja kogemustest sõltub lõppude lõpuks kommunistliku ülesehitustöö efektiivsus. Tänu sotsialistlikule korrale

ja suurele tähelepanule, mida omistatakse meie maal noorsoo haridusele, õpetamisele ja kasvatamisele, on võrsunud vääriline vahetus vanale põlvkonnale.

Kuid millised poleks ka saavutused, kasvatustöö probleemid muutuvad koos elu arenguga. Viimane toimub meil pidevalt lausa tormilises tempos. Enam kui sada aastat tagasi kirjutas noor Engels:

*«Aeglaselt alustab ajalugu oma jooksu nähtamatust punktist, loiult sooritab ta ringi selle punkti ümber, kuid need ringid kasvavad järjest, üha kiiremaks ja elavamaks muutub lend, lõpuks tormab ajalugu kui leegitsev komeet ühe tähe juurest teise juurde, riivates sageli oma endisi teid, sageli lõigates neid ja iga tiiruga lähenedes üha enam lõpmatusse.»*¹

Ajalugu kui leegitsev komeet, mis tormab ühe tähe juurest teise juurde, on väga piltlik kujund ja iseloomustab tabavalt tänapäeva olukorda. Nähtavasti siin peituvad nii mõnedki tegurid, mis sünnitavad vastuolusid kasvatusprotsessis. Ühiskondlik ja perekondlik kasvatuse süsteem ei jõua järele tormiliselt arenevale elule. Nii mõneski asjas lähtume traditsioonilistest vormidest ja meetoditest, mis ei vasta enam uutele oludele. Probleeme on siin palju. Mõnelegi neist on püütud vastust anda käesolevas ÜLKNÜ 50 aastapäevale pühendatud kogumikus.

Kogumik on Vabariikliku Noortekomisjoni esimeseks trükisõnaliseks väljaandeks. Siin on tehtud katset üldistada vabariigi parimate noortekomisjonide töökogemusi, propageerida uusi töövorme. Me ei püüa anda kasvatustöö retsepte ning teha kategoorilisi üldistusi. Autorite seisukohti ei tule võtta kui absoluutset tõe või ettekirjutisi. Tegemist on mõttevahetuse korras avaldatud arvamustega, mille ülesanne on mõtted liikuma panna. Kogumikus on ära toodud 14 artiklit, kus on käsitletud mitmesuguseid kasvatustöö probleeme.

Rõõmustav on märkida, et meie vabariigi paljudes rajoonides ja linnades tehakse paljugi huvitavat, otsitakse uusi kaasaegseid töövorme ja saavutatakse ka häid tulemusi. Kogu see töö baseerub noorte endi algatusel ja iseseisvusel. Selles osas pakub huvi Narva linna noorte-

¹ К. Маркс и Ф. Энгельс. Из ранних произведений. М., 1956, стр. 353—354.

komisjoni töö, millest pajatab oma artiklis «*Traditsioonid elavad*» Grigori Veizblat.

«V. Kingissepa, J. Anveldi, J. Käsperti, A. Tiimani, E. Eige ja paljude, paljude teiste tuli hingeliste võitlejate nimed,» kirjutab autor, «on seotud Narvaga. Siin ilmus töölisajaleht «Kiir», Narva lähistel said Punaarmee väesalgad oma esimesed tuleristsed, siin kuulutati 1918. a. novembri lõpul välja Eesti Tööraha Kommuun. Narva noortele jäetud suurt revolutsioonilist pärandit on rikkastanud iidse linna pärast fašistidega peetud kangelaslike lahingute kuulsus. Noorte narvalaste igapäevane töö jätkab revolutsiooni.»

Narvas on revolutsioonilised traditsioonid tõesti elama pandud. Siin on sündinud palju üsnagi huvitavaid töövorme.

Palju huvitavat ja kasulikku leiab lugeja Elle Anupõllu, Vello Pildi, Vello Rekkaro, Koit Kuulmata, Maie Kalamäe, Marina Ragožkina artiklitest. Harju rajooni noorte viktoriinid, mis on muutunud lausa «üldrahvalikeks», Kohtla-Järve, Kingissepa, Tartu, Jõgeva, Võru, Paide jt. rajoonide kogemused noorte suvepäevade läbi viimisel, noorte klubide, kohvik-klubide huvitav töö Tapal, Tartus ning Kundas väärivad üldistamist ja levitamist. Esteetilise kasvatuse ülesannetest, esteetilise ideaali küsimustest, ühiskonna ja isiksuse esteetilise kultuuri probleemidest kõneleb oma artiklis «*Noorsoo esteetilisest kasvatamisest*» Rudolf Sarap. Artiklis tõstatatud küsimused on väga olulised ning peaksid kutsuma elavale mõttevahetusele. Mõnedest sotsioloogilist uurimist vajavaist noorsooprobleemidest kirjutab oma artiklis Marje Lepp. Igati tuleb nõustuda autoriga, et «...me kõik peame mõtlema, kellele ja milleks me organiseerime küll loenguid, küll puhkeõhtuid, küll koosolekuid, ning ei tohi solvunud olla siis, kui meie vaeva millekski ei panda — järelikult mõtlesime me vähe.»

Oluliseks probleemiks noorsoo kasvatamisel on ka noorte vaba aja küsimus, millest räägib oma artiklis «*Ideaalid ja vaba aeg*» Edgar Spriit.

ELKNÜ KK sekretär Kusta Reinsoo kõneleb artiklis «*Mis tehtud, mis teoksil*» vabariigi komsomoliorganisatsiooni ees seisvatest ülesannetest ning analüüsib seni tehtud tööd.

Probleeme on palju, nii mõnigi neist vajab põhjalikku uurimist ja arutamist. See suur töö pole jõukohane üksikutele uurijatele ja isegi tervetele uurimiskollektiividele. Siin on vaja kollektiivset mõistust, teoreetikute ja praktikute ühiseid jõupingutusi, süstemaatilist, järjekindlat ja loovat tööd.

ARNOLD KOOP,

Vabariikliku Noortekomisjoni esimees

Mis tehtud, mis teoksil

Noorsoo ees seisvad ülesanded on vastutusrikkad. NLKP Keskkomitee tervituses ÜLKNÜ XV kongressile öeldi muuhulgas, et Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu kogu tegevus on suunatud peamise ülesande täitmisele — noorsoo kommunistlikule kasvatamisele. Kasvatada noorsugu kommunistlikult tähendab kujundada noormeestes ja neidudes välja marksistlik-leninlik maailmavaade, tugev ideeline veendumus, lähenemine elunähtustele klassipositsioonilt ja ustavus Kommunistliku Partei üritusele, kasvatada kindlameelseid ja ennastsalgavaid võitlejaid maailma revolutsioonilise ümberkujundamise eest.

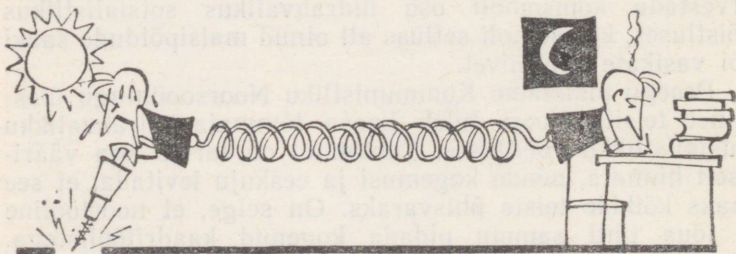
On selge, et inimese iseloomu kõige väärtuslikumad omadused kujunevad töös. Suhtumine töösse on peeglikogu ellusuhtumisele. Seepärast ongi töösse loominguilise suhtumise kasvatamine ning austuse süvendamine tööinimese vastu üks komsomoliorganisatsioonide töö nurgakivisid. Kuid seda ei tohi teha lihtsustatult, nagu paljudes komsomoliorganisatsioonides aastaid tagasi kombeks oli. Jutt on perioodist, mil peeti vajalikuks eraldi arvestada komsomoli osa üldrahvalikus sotsialistlikus võistluses, komsomoli sefluse all olnud maisipõldude saaki või vasikate kaaluiivet.

Praegu mõistame Kommunistliku Noorsooühingu ülesannet teisiti: noori tuleb kaasa tõmmata üldrahvalikku sotsialistlikku võistlusse. Tublimaid on tarvis aga vääri- liselt hinnata, nende kogemusi ja eeskuju levitada, et see saaks kõikide teiste ühisvaraks. On selge, et noortööline ei jõua tihti sammu pidada kogenud kaadritöölistega. Kas peaks see siis tähendama, et ta jääb alati tahaplaanile sotsialistlikus võistluses? Ei. Tema töötulemusi tuleb võrrelda teiste noortega, omaealistega. Peab igati toetama neid komsomoliorganisatioone, kes korraldavad noorte tööeesrindlaste kokkutulekuid ja austamisõhtuid. Tallinna M. I. Kalinini nim. Elektrotehnika Tehases, «Voltas», Tallinna Masinatehases jm. on sellised ettevõtmised juba

traditsiooniks saanud ja noorte seas väga populaarsed. Kokkutulekust osavõtu õiguse eest käib pingeline võistlus. Ka maal võib juba taolistest üritustest kõnelda. Näiteks korraldatakse kommunistlike noorte algatusel Võru rajooni Haabsaare kolhoosis noorte tööeesrindlaste austamise õhtuid.

Eriti populaarsed on maanoorte hulgas erialased võistlused. Tuletagem meelde kasvõi vabariiklikke künnivõistlusi, mida ühesuguse põnevusega ootavad nii eakad kui noored. Kui palju põlevaid noori silmapaare jälgib kas põldudel või televisiooniekraanide taga parimate künnimeistrite esinemist! Kui paljud neist noortest unistavad edaspidi saada samasugusteks kuldsete kätega meistriteks, kelle oskusi ja vilumusi kaunistab loorberipärg! Kuid kas ainult maatöös saab korraldada analoogilisi võistlusi ja selgitada välja parimaid, propageerida huvitavalt üht või teist eriala? Oleks tore, kui vabariigi kõik ministeeriumid Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi eeskujul töötaksid koos komsomoliorganitega välja võistlustingimused ka teiste kutsealade jaoks ja korraldaksid sama regulaarselt konkursse eriala parimate väljaselgitamiseks.

Raske on ette kujutada, et tööst saab täit rahuldust, kui teadmised on napid, kui haridus on madal. See pidurdab teed kultuuri varasalvedesse, ühiskonna arengu teaduslikule tunnetamisele.

Töö kõrvalt õppida ei ole naljaasi. Tuleb ära jätta sõpradega kinno- või teatriminek, teinekord kohtamine ja palju muudki huvitavat. Just siin on tahtejõud, iseloomu- kindlus selleks lakmuseks, mis näitab edaspidist teed teadmiste juurde.

Juba on juurdunud praktikasse rida huvitavaid vorme nende inimeste jõupingutuste hindamiseks.

Paljudes kohtades esitavad ühiskondlikud organisatsioonid edukalt õppijaid administratsioonile autasustamiseks ja premeerimiseks. Puhkekodude ja sanatooriumide tuusikuid antakse eelkõige edukalt õppijaile (vajavad ju nemad puhkust kindlasti esmajärjekorras!), ühiselamuis püütakse õppivad noored paigutada väiksematesse tubadesse jne.

Paljudes komsomoliorganisatsioonides on heaks tavaks igal komsomolikoosolekul lühidalt informeerida õppivate kommunistlike noorte edasijõudmisest — on ju õppimine kommunistliku noore kohus, mida on õigus ka täie tõsidusega nõuda. Loomulik, et see vajab head kontakti koolidega. Mitmetes asutustes ja ettevõtetes korraldatakse igal kevadel õppijate päevi nende noorte austamiseks, kes töö kõrval õpivad. Miks ei võiks see igal pool nii olla?

Kõikidele nendele jõupingutustele vaatamata ei ole maa- ja töölisnoorte koolide õpilaste arv viimastel aastatel märkimisväärselt suurenenud.

Kas ei ole see tingitud ka asjaolust, et tühipaljas veenmine ja kõik teised propagandatöö vormid jäävad tihti abituks.

Ma mõtlen eelkõige seda, et puudub otsene materiaalne stiimul töö kõrval õhtukoolis käimiseks. Ja kui juhtub veel nii, et mõne väiksema haridusega töötaja töötasu ületab tema kõrval töötava tehnikumi või kõrgema kooli lõpetanu oma, siis on veenmine tavaliselt viljatu.

Siin peaksid oma sõna ütleva kõik, kellel on kaalu asja otsustamiseks. Normaalne on, et kvalifitseeritud töötaja oleks ka haritud inimene.

Noorte haridustaseme tõstmine on tihedalt seotud ideoloogilise kasvatusesega, noorte maailmavaate kujundamisega, kogu selle suure tööga, mille NLKP XXIII kongress seadis Kommunistliku Noorsooühingu ette — noorsoo kasvatamisega partei ja nõukogude rahva revolutsiooni-, töö- ja võitlustraditsioonide varal. Püüd orienteeruda kaasaja ühiskondlik-poliitilise elu sündmustes on viljatu ilma marksismi-leninismi teadusliku kommunismi teooria ja NLKP ajaloo tundmiseta.

Kommunistlike noorte ja noorte poliitharidusvõrgu ringid, seminarid ja klubid on üheks vormiks, mille kaudu Kommunistlik Noorsooühing aitab noormeestel ja neidu-

del omandada range süsteemi järgi poliitilisi teadmisi. Möödunud aastaga võrreldes on rajoonikomiteed tänavu poliitharidusvõrgu komplekteerimisel rohkem arvestanud noorte erinevaid kategooriaid, haridust ja huvialasid.

Praegu on noortel võimalus oma teadmisi täiendada väga mitmekesiste programmide järgi. Need on koostatud noorte erinevaid kalduvusi arvestades. Suure populaarsuse on omandanud õpperingid «*Silmaring*». Nende programm on mõeldud noortele, kes ei ole lõpetanud keskkooli ja kes oma teadmisi koolis veel ei täienda. Ringi eesmärgiks on abistada noori teadusliku marksistlik-leninliku maailmavaate ning poliitiliste teadmiste aluste omandamisel, ühtlasi aga õpetada noormehi ja neide andma iseseisvat poliitilist hinnangut ühiskondlikele nähtustele ja faktidele.

Keskkooli lõpetanud noortele on mõeldud programm «*Noorsugu ja ühiskondlik progress*». Milline on noorsoo, eelkõige nõukogude noorsoo osa inimkonna saatuse revolutsioonilisel ümberkujundamisel, ajaloolise progressi arengus ja inimkonnale tõelise vabaduse kättevõitmisel — selline on peamine küsimuste ring programmis.

Terve hulk programme on välja töötatud noorte poliitiliste huvialaklubide jaoks. Populaarseks on saanud poliitklubi «*Gloobus*», mille programm haarab peaasjalikult noorte elu maailma erinevates maades, noorte osa ja kohta ühiskonnas, tema osa võitluses rahu, demokraatia ja rahvusliku sõltumatuse eest. Samuti kuulub siin käsitlemisele ülemaailmsete ja rahvusvaheliste noorsooorganisatsioonide tegevus.

Klubi «*Kodumaa*» programm on ette nähtud noorukeile, kes on huvitatud meie partei ja rahva revolutsiooniliste, lahinguliste ja töökuulsuse traditsioonidest, nõukogude riigi ajaloost.

Klubi «*Prometheus*» aga huvitab noorukeid, kes tahavad kuulda kuulsatest teadlastest, väejuhtidest, revolutsioonilise liikumise kõige silmapaistvamatest esindajatest, nende elust ja tegevusest.

«*Olümpos*» haarab noori spordihuvilisi, jutustab kehakultuuri ja spordi arengust, korraldab kohtumisi nimekate sportlastega jne.

Klubi «*Vikerkaar*» on omakorda ette nähtud nendele noortele, kes on huvitatud kunstist ja kirjandusest. Pro-

grammi sisu moodustavad küsimused marksistlik-leninlikust esteetikast.

Iga aastaga täieneb vabariigi komsomoliorganisatsioon tuhandete uute liikmetega. Nad peavad aga juba enne organisatsiooni astumist tundma ÜLKNÜ võitlus-traditsioone, tema kuulsusriikast minevikku, silmapaistvamaid kangelasi, meie ühingu tänapäeva eesmärgid ja ülesandeid.

Neile ongi mõeldud poliitring *«Meie leninlik komsomol»*, mille programmi alusel õppides valmistatakse astuma ÜLKNÜ ridadesse.

NLKP XXIII kongressi poolt vastuvõetud muudatus NLKP põhikirjas, mille alusel noori kuni 23. eluaastani võetakse Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ridadesse ainult läbi Kommunistliku Noorsooühingu, asetab komsomoli ette väga suure ja vastutusriikka ülesande — valmistada ette ustavaid, teotahtelisi noori kommuniste. Me peame kommunistlikele noortele tutvustama partei tegevuse põhihooni, tema ajalugu ja osa kogu rahvusvahelises tööliikumises. Seda ülesannet peab teenima noorte poliitring *«Vestlusi parteist»*, mille programm võimaldab korraldada hulgaliselt kohtumisi vanade kommunistidega, partei veteranidega, praeguste parteitöötajatega, tööeesrindlastega.

Juba see põgus ülevaade komsomoli poliitharidussüsteemi programmist näitab, et võimalused poliitilise hariduse omandamiseks on nii vormilt kui sisult väga mitmekesised.

Kui lisada siia juurde veel vabariigis populaarseks muutunud noorte huvialaklubide või lihtsalt noorteklubide töö (neid on juba kaugelt üle 100), siis on ilma pikematagi selge, et pole enam vaja nii palju juttu ja arupidamisi töövormide ümber, vaid tuleb mõelda eelkõige sellele, kuidas neid vorme paremini ära kasutada. Ja mulle tundub, et oma kõige tublimad lektorid, diskussioonide juhatajad, noortekomisjonide aktivistid peamegi suunama just noorte klubidesse, kohvik-klubidesse, seminaridele ja klubikoosolekutele. Praegu on iga noortenõukogu ülesandeks valmistada vastavate programmide alusel ette lektoreid noorte auditooriumide jaoks.

On ju selge, et ühel propagandistil või poliitklubijuhatajal ei ole võimalik esineda kvalifitseeritult kõigis küsimustes. Siin peab aitama diferentseerimine.

Ülemöödunud aasta sügisel töötas ELKNU Keskkomitee koos ühingu «Teadus» ja rea ministeeriumidega välja rahvaülikooli noorte teaduskonna programmi, mis on kõikide noorsookomisjonide ja ühingu «Teadus» rajooniosakondade käsutuses. See programm hõlmab üldmõisteid ühiskonna arengust, vajalikke teadmisi ja oskusi psühholoogiast, pedagoogikast, tervishoiust, samuti käitumiskultuurist, seksuaalküsimustest jne. 1966/67. õppeaastal ei jõutud noorte teaduskondi veel kuigi palju organiseerida. Kuna aga noorte huvi nimetatud küsimuste vastu on suur, siis oleks loomulik, et iga rahvaülikooli juures töötaks ka noorte teaduskond. Jällegi on noorsookomisjoni mureks, kes hakkavad lektoriteks ja millist metoodilist abi neile anda.

Raske on üle hinnata kultuurhariduslike asutuste tööd noorsoo kommunistlikul kasvatamisel. Edu sõltub siin komsomoliorganisatsioonide ja kultuuriasutuste omavahelisest koostööst.

Vabariigi erinevates paikades võib tihti kuulda nurnat: noored ei taha tulla kultuuriasutustesse, noored on jäänud viimasel ajal passiivseks. Ma ei taha kaugeltki õigustada passiivseid noori, kes ei võta osa kultuuriasutuste tööst. Kuid kas nad alati on passiivsed sellepärast, et neid kultuuriprobleemid üldse ei huvita?

Kas ei ole nõudmised, mida esitatakse kultuuriasutustele, teistsugused kui aastat 10—15 või enam tagasi? Viimaste aastatega on mitmekordistunud televiisorite ja raadiote hulk, teater on tulnud lähemale ka maanoortele, üha kasvab loetud raamatute ja ajakirjade hulk.

Kui nüüd noor keskpärasele isetegevuskontserdile eelistab vaadata televiisoriekraanilt sisukat kunstimeistrite kontserti või matši jalgpalli maailmameistrivõistlustelt, kas me võime siis kohe sellele noorele passiivsuse pitserit külge kleepida? Vaevalt.

Informatsioon, mida saadetakse iga päev massiliste kommunikatsioonikanalite kaudu, on väga mahukas ja mitmekülgne. Igaüks analüüsib seda ja teeb vastavad järeldused. Neid järeldusi tahetakse kontrollida teistega, kaitsta oma kontseptsiooni.

Ühesõnaga — noor inimene tahab teistega rohkem vaielda poliitiliste sündmuste, loetud raamatute või vaadatud kinofilmide ja teatrilavastuste üle. Kui paljudes kultuuri- või rahvamajades aga seda arvestatakse?

Teiseks. Isetegevusringid töötavad edukalt seal, kus on kvalifitseeritud juhendajad. Seal saab ka noor esteetiliselt naudingut, seal kujuneb tema esteetiline maitse. Kuna sellistest juhendajatest on veel tõsine põud, on komsomoliorganisatsioonide ülesanne senisest rohkem andekaid ja eeldustega noori suunata kultuurhariduslikesse õppeasutustesse.

Kolmandaks. Kas alati leiavad endale klubis või kultuurimajas tegevust need noored, kes ei taha või kellel pole eeldusi selleks, et osa võtta laulukoorist, näiteringist või rahvatantsust? Teda huvitab kujutav või tarbekunst, kinoamatöörism, fotograafia vms. Kas selleks on aga kõigjal võimalusi?

Vabariigi komsomoliorganisatsioonil on häid kogemusi noorte töö- ja puhkelaagrite, sõjalis-patriootiliste ja sportlike laagrite korraldamisel.

Raske on üle hinnata selliste laagrite ideeliselt kasvatavat osa noorte hulgas.

Juba mitmendat aastat töötab Narvas noorte töö- ja puhkelaager «Junost». Laager on paljudele noorukitele kohaks, kus ta sidus oma elu Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühinguga, kus sõprade abiga saadi üle nii mõnestki halvast harjumusest oma käitumises, kus pärast laagris veedetud päevi võis hüvasti jätta miilitsa-osakonna lastetoaga.

Ülemöödunud aasta suvel organiseeris vabariigi komsomoli keskkomitee keskkoolide vanemate klasside õpilastele, kommunistlikele noortele, vabariikliku töö- ja puhkelaagri. Mitmest rajoonist kogunesid õpilased, kes nimetasid end «kortšaaginlasteks», Hiiumaale, kus nad poolteise kuu jooksul tegid töid saare metsades, kolhoosi- ja sovhoosipõldudel. Vabal ajal toimusid laagris mitmesugused võistlused, konkursid, komsomolikoosolekud, parematele olid preemiaks ekskursioonid ja auhinnad (vimplid, karikad). Laagril oli oma vorm, lipp, embleem. Töö kõrval said noored maksimaalselt tegelda meelepärase harrastustega, oli palju romantikat. Laager teenis kahte peamist eesmärki: noored osutasid praktilist abi töödel, ühteaegu aga kasvatati neis niimoodi armastust looduse, maaelu ja maatöö vastu, õpetati võitlema kollektiivi huvide eest. See oli õige puhkus. Siin karastus noore iseloom. Tihti ollakse niisuguste laagrite organiseerimisel nõutu, kust võtta nii palju kasvatajaid. Hiiumaa laagris

töötas aga 70 õpilast, nende organiseerijaks oli vaid üks täiskasvanu, tolleaegne ELKNÜ Keskkomitee instruktor, praegune ELKNÜ Võru Rajoonikomitee esimene sekretär Rein Talmet.

Viimastel aastatel on kujunenud huvitavaks vormiks laagrid noormeestele, kes valmistuvad astuma Nõukogude Liidu relvastatud jõudude ridadesse. Seal tutvustati noortele Nõukogude armee kangelaslikku võitlusteed, võisteldi kompleksi «Valmis kodumaa kaitseks» normatiivide sooritamisel.

Nimetatud laagrite ideelis-poliitilise töö efektiivsuse tõstmisel saab kahtlemata palju kaasa rääkida ühingu «Teadus» noorsookomisjon, kus lööb kaasa vastava ala spetsialiste.

Meie kodumaa tähistas nõukogude võimu 50. aasta juubelit. NLKP Keskkomitee otsuses «Ettevalmistustest Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevaks» toonitati vajadust suunata komsomoliorganisatsioonide töö sellele, et kasvatada sirguvat põlvkonda Suure Oktoobri revolutsiooniliste traditsioonide vaimus, ustavuses V. I. Lenini juhtimõtetele ja Kommunistliku Partei üritusele.

Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva pidustustel mälestati üldrahvalikult revolutsiooniürituse eest, nõukogude võimu kehtestamise ja kindlustamise eest langenuid, austati vanu bolševikke — revolutsioonist, Kodusõjast ja Suurest Isamaasõjast aktiivselt osavõtnuid, tööveterane, viisaastakute kangelasi ja aktiivseid sotsialismi ehitajaid.

Komsomolis on juba juurdunud selline suurepärase nõukogude noorsoo patriootilise kasvatuse vorm nagu matkad mööda nõukogude kodumaa revolutsiooni-, lahingu- ja töökuulsuse paiku. 1966. a. septembris Moskvas toimunud selle matka võitjate II kokkutulekul said Nõukogude Eesti noored kõrge tunnustuse tehtud töö eest. Tallinna Turismiklubi matkagrupp (grupijuht Olev Eensalu) tunnistati üleliidulise I koha vääriliseks. Matkates mööda Panfilovi diviisi kuulsusrikkaid lahinguteid veetsid selle grupi noored unustamatuid päevi Moskva lähistel. Kohtuti lahingutest osavõtnutega, kirjutati üles nende mälestusi.

Üleliidulise II koha sai Tallinna Mererajooni noorte matkagrupp (grupijuht ELKNÜ Keskkomitee osakonnajuhataja Lembit Annus), kes matkas Velikije-Luki lähistel mööda Eesti Laskurkorpuse võitlusteid.

Tublid olid tehase «Teras» matkajad (grupijuht F. Olek-

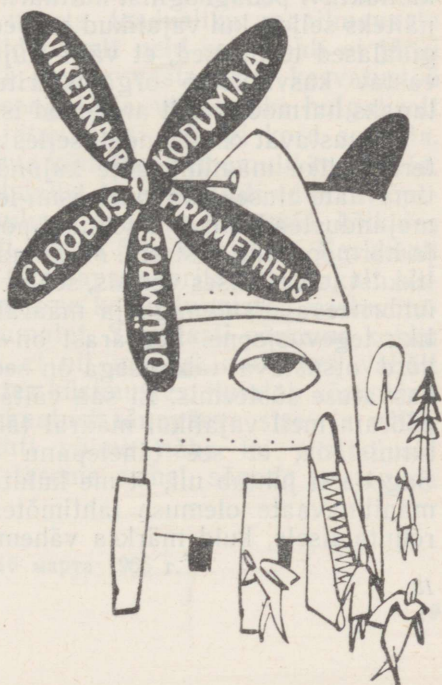
sin) ja paljud teisedki. Halvemini ei esinetud möödunud aastal. Konkurss «Tunne oma kodumaad» jätkub.

Kooliõpilaste hulgas oli nii palju entusiaste, et võimatu on parimaid ära märkida. Viimastel aastatel oleme avanud palju mälestustahvleid endistele kommunistlikele noortele, memoriaaltahvleid koolides ja ettevõtetes neile, kes langesid Suures Isamaasõjas või võitlesid ennastsalgavalt fašistide vastu.

Kuid kas oleme selles osas teinud juba kõik? Kaugeltki veel mitte kõikides koolides, asutustes ja ettevõtetes pole sellise austusega suhtunud oma endistesse kaaslastesse. Matkadest kuulsuse paikadesse võtab senini osa suhteliselt väike arv noori, eriti aga maanoori.

Igal organisatsioonil või kollektiivil kujunegu kindlad traditsioonid, mis on seotud meie vanema põlvkonna kangelaslikkuse elustamisega, selle säilitamisega, edasiviimise ja mitmekordistamisega.

Kuidas seda teha, sõltub eelkõige iga kollektiivi initsiatiivist, kuid komsomoli rajoonikomiteed koos ALMAVÜ organite, ühingu «Teadus» noorsookomisjonidega peavad siin olema juhendajaiks, heade kogemuste propageerijaiks. 29. oktoobril tähistab komsomol oma juubelit. Ikka on ta sammunud koos parteiga ja näeb partei ürituse teenimises oma tegevuse mõtet.

Isiksuse kujundamine ja pedagoogika

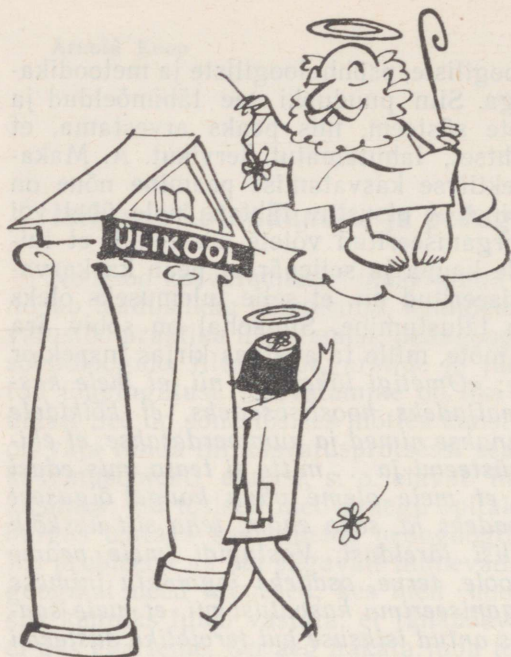
Noorsoo kasvatamisel esilekerkinud raskuste ületamine nõuab teaduslikku lähenemist, kompleksseid uurimisi, kasvatustöö praktika üldistamist, pedagoogide, psühholoogide, sotsioloogide, filosoofide, arstide ja juristide kooskõlastatud jõupingutusi. Kasvatamine on üks keerulisemaid asju üldse. See on sõna tõsisel mõttes kunst, mille valdamiseks on vaja tunda nii kasvatusprotsessi seaduspärasusi kui ka kasvatusobjekti ennast, s. o. elavat inimest. Kui esitada küsimus: kui tõsiselt meil praegu õpitakse tundma noorsoo hulgas tehtava kasvatustöö pedagoogilisi ja psühholoogilisi probleeme ja kui sügavalt tunnevad kas või kooli pedagoogikat need inimesed, kes meil noorsugu kasvatavad, siis kahjuks tuleb vastata, et tänapäeva nõuetele ei vasta ei üks ega teine. On aeg hakata juba tõsiselt mõtlema sellele, kuidas tõsta eelkõige komsomolitöötajate ja komso-moliaktiivi pedagoogilist kultuuri. Vaevalt on vaja kahelda näiteks selles, kui vajalikud on pedagoogika- ja psühholoogiaalased teadmised, et välja kujundada kaasaja nõuetele vastav kasvatustöö organiseeritud võtete süsteem, mis tagaks harmooniliselt arenenud isiksuse kujundamise.

Otsustavat osa etendab selles süsteemis teadusliku materialistliku maailmavaate kujundamine. Teadusliku maailmavaate aluseks on marksismi-leninismi kui filosoofiliste, majandusteaduslike ja sotsiaal-poliitiliste vaadete terviklik ja harmooniline süsteem. Maailmavaade, peegeldades tegelikkust teoreetilises vormis, seab esiplaanile inimese suhted ümbritseva maailmaga ja määrab kindlaks inimese teadliku tegevusjoone. Seepärast on ka endastmõistetav, kui võrd otsustava tähtsusega on see tööloik kommunistliku kasvatuses süsteemis. Ei saa väita, et sellele küsimusele ei pöörata meil vajalikul määral tähelepanu. Küll aga tuleb tunnistada, et see tähelepanu on küllaltki ühekülgne. Sagedasti juhtub nii, et me kulutame väga palju energiat maailmavaate olemuse lahtimõtestamisele, selle tähtsuse rõhutamisele, kuid märksa vähem tegeleme maailmavaate

kujundamise pedagoogiliste, psühholoogiliste ja metoodika-
alaste probleemidega. Siin puudubki see läbimõeldud ja
organiseeritud võtete süsteem, mis peaks arvestama, et
inimene kujutab ühtset, lahutamatu tervikut. A. Maka-
renko õpetas, et efektiivse kasvatamise peamine nõue on
igakülgne mõjutamine, et otsustav tähtsus pole ühel või
teisel võttel, vaid organiseeritud võtete süsteemil, et ini-
mene ei kasva osade kaupa ja sellepärast peab ka kasva-
tustöö olema organiseeritud nii, et selle tulemuseks oleks
isiksuse kui terviku täiustumine. Siinkohal on sobiv ära
tuua A. Makarenko mõte, mille ta avaldas kirjas inspektor
M. N. Kotolnikovile: «Ometigi läheb asi nii, et meie kas-
vandik jagatakse paljudeks koostisosadeks, et kõikidele
nendele osadele pannakse nimed ja nummerdatakse, et ehi-
tada neist kindlat süsteemi ja ... mitte ei teata, mis edasi
teha ... Mulle näib, et meie oleme väga kaugel õigusest
lahutada inimest osadeks ja, seda enam, teha siit ükskõik
missuguseid praktilisi järeldusi. Vastupidi, meie peame
püüdma sünteesi poole, terve, osadeks jagamatu inimese
poole ja õppima organiseerima kasvatust nii, et meie saa-
vutusi iseloomustaks antud isiksuse kui tervikliku süsteemi
täiustumine.»¹

Need silmapaistva nõukogude pedagoogi mõtted on
eriti suure tähtsusega noorte teadusliku maailmavaate
aluste kujundamisel. Kuid nimelt neid seisukohti ei järgi
me praktikas. Sagedasti peame vastavuses kasvatustöö
plaanidega küll palju loenguid ja viime läbi hulgaliselt
üritusi, kuid tulemused jätavad nii mõnigi kord soovida.
Selle kinnituseks võiks tuua küllaltki iseloomulikke näiteid.
Kõrgema haridusega spetsialist N, kes hiljuti edukalt lõpe-
tas kõrgema kooli, sealhulgas sooritas eksamid kõikides
ühiskonnateadustes ainult 4-le ja 5-le, on usklik. Keskkooli
kuldmedaliga lõpetanud tütarlaps, sooritanud edukalt sis-
seastumise eksami kõrgemasse kooli, tunnistab vastuvõtu-
komisjonile, et ta usub jumalat. Sagedasti pörkame kokku
ka selliste vastuoludega, et nii mõnigi noor, kes vabalt
orienteerub üldteoreetilistes küsimustes, ilmutab sõna tõsi-
ses mõttes poliitilist harimatust tänapäeva sise- ja välis-
poliitika küsimustes. Tihti võime näha ka vastuolusid
haridusliku ja kõlbelise taseme vahel, sõnade ja tegude
vahel jne.

¹ «Учительская газета» 16 марта 1965 г.

Kõik see kõneleb sellest, et kasvatustöö teostamisel me ei suuda haarata isiksust kui lahutamatu tervikut.

Marksistlik maailmavaade peegeldab nagu teaduski maailma teoreetilises vormis. Seepärast on sügavate teadmiste omandamine maailmavaate kujundamise aluste alus. Sügavalt, loovalt omandatud teadmised on lahutamatult seotud veendumuste kujundamisega.

L. Valt kirjutab: «Veendumused ise ongi küllalt sügavad teadmised, mis on saanud inimese elu ja isiklike eesmärkide püstitamise juhendeiks. Materialistlikke, teaduslikke, marksistlikke veendumusi ei saa kasvatada veenmise teel, neid tuleb kasvatada tõestamise teel, teooria laitmatult range esitamise teel.»¹ Selles teesis on palju tõtt. Nii mõnigi kord me asendame range teadusliku tõestuse pealiskaudse, mittekvalifitseeritud targutamisega, «psühholoogilise läbitöötamisega». Kuid meie arvates on see tees

¹ «Rahva Hääle», 16. detsembril 1965. a.

siiski ühekülgne. Kas on täiesti õige, et veendumused ise ongi küllalt sügavad teadmised? Teatavasti õpetas I. P. Pavlov, et inimorganism tervikuna kujutab endast «süsteemi» ja et «... sellest vaatepunktist on inimsüsteemi uurimine seesama, mis iga teise süsteemi uurimine.» Kuid inimene on mitte ainult «isereguleeriv süsteem», millesse on vaja asetada objektiivsest tegelikkusest vajalike side-mete programm. Inimese olemus on, nagu ütles K. Marx, ühiskondlike suhete kogusumma. Iga inimene on ka kordumatu individuaalsus. Et kasvatada inimest, on tarvis temas kujundada teaduslikku maailmavaadet ja rikastada teda mitte ainult sügavate teadmistega, vaid kasvatada ja kujundada ka tema tundemaailma, emotsionaalset sfääri jne.

M. I. Kalinin defineeris kasvatamist kui kasvata-tava psüühika sihipärast ja süstemaatilist mõjutamist ja ütles, et selline määrang üldjoontes hõlmab kõike, mis me paneme mõistesse kasvatamine, nagu näiteks kindla maailmavaate, moraali ja ühiselu reeglite juurutamine, kindlate iseloomujoonte, tahte, harjumuste ja maitsete kujundamine, kindlate füüsiliste võimete arendamine jne. Paha-tihti pööratakse nii kasvatustöös kui ka materialistliku maailmavaate kujundamisel üldse peamist tähelepanu ainult selle teaduslikule sisule, filosoofiliste, ökonoomiliste, sotsiaalsete jne. ideede omandamisele. Sügavad teadmised on isiksuse kujunemise alus, kuid teadmised ei eksisteeri tundemaailmast isoleerituna, nad tingivad teineteist, vastastikku rikastudes ja arenedes. Eesmärk on nii mõtte- kui ka tundemaailma arendamine. «Mitte miski — ei sõnad, mõtted ega isegi meie teod,» kirjutas K. D. Ušinski, «ei väl-jenda nii selgesti ja õigesti meid endid ja meie suhteid maailmaga kui meie tundmused; neis on kuulda mitte üksiku mõtte, mitte üksiku otsuse iseloomu, vaid kogu meie hinge ja selle korra intuitsiooni.»¹

Näeme, et nii M. Kalinin kui ka K. Ušinski ei pööra tähelepanu ainult intellektuaalsele. Nad rõhutavad eriti emotsionaalse, tundemaailma kujundamise vajadust, intel-lektuaalse ja emotsionaalse orgaanilist kokkusulamist, mille tulemusel teoreetiline, teaduslik üldistus viljastub, muutub seesmiseks veendumuseks ja vajaduseks seda rea-

¹ К. Д. Ушинский. Собрание сочинений. т. 9, М., 1950, стр. 117—118.

liseerida praktikas. Siin toimubki maailmavaatelistele veendumuste orgaaniline üleminek ideelis-poliitilisteks ja moraalisteks veendumusteks, mis väldib lahkumineku teadvuse ja tundmuste, teadmiste ja veendumuste, sõnade ja tegude vahel.

Väga õigesti kirjutab «Pravdas» Sergei Mihhalkov, et kommunistliku ühiskonna inimese kasvatamine eeldab mitte ainult mõistuse arendamist, suurt eruditsiooni ja ühiskondlikku aktiivsust, vaid ka tema tunnete igakülgset arendamist. Väga õige on ka see, et nimelt tunnete kasvatamisele pöörame me töös noortega vähe tähelepanu.

*«Tundmused — need on inimese elamused suhtumises sellesse, mida ta tunnetab või teeb: loodusnähtustesse ja ühiskondlikku elusse, teistesse inimestesse ja nende tegudesse, iseendasse ja oma tegevusse. Rõõm ja kurbus, armastus ja vihkamine omandavad inimesel kõige erinevad avaldusvormid. Tundmused on inimese vaimse elu rikkuse, efektiivsuse ja ilmekuse paratamatuks tingimuseks.»*¹

Ei saa muidugi väita, et me vähe räägime tunnete kasvatamise tähtsusest. Kuid rääkimisest üksi ei piisa. Isiksuse emotsionaalse maailma kujundamine on mitmekülgne ja raske protsess just selle tõttu, et inimese tunnete maailm on erakordselt keeruline ning rangelt individualiseeritud. Oskus näha üldiste seaduspärasuste avaldumist igas üksikus isikus, arvestades temas erilist, individuaalset, pole lihtne ülesanne. Seepärast minnakse tavaliselt kergema vastupanu teed. Isegi pedagoogid arvad sageli, et tunnete kasvatamine toimub automaatselt, et hariduse tasemele vastab otseselt tunnetemaailma rikkus jne. Seepärast me sagedasti segamegi ära näiteks esteetilise hariduse esteetilise kasvatusega.

Kõrvuti tunnetemaailma kujundamisega on vaja töös noortega pöörata erilist tähelepanu harjumuste kujundamisele kui ühele tähtsale probleemile isiksuse kujunemise protsessis. Sagedasti inimese sõnad lähevad lahku tema tegudest mitte ainult sellepärast, et puuduvad kindlad veendumused. Määratu suurt osa etendavad siin harjumused. Üleminek teadvuselt veendumusele ja veendumuselt harjumustele kujutab endast keerulist protsessi, nõudes mitmekülgset pedagoogilist tööd, inimese teadvuse, tahte

¹ «Pravda», 9. jaanuaril 1966. a.

ja tunnete mitmekesist mõjutamist, tema käitumise kujundamist, kasutades selleks mitmesuguseid kasvatusvahendeid vastavalt isiku individuaalsetele omadustele.

Noore igakülgne mõjutamine peab olema pidev ja ühtima harjumusi kujundava treeninguga. Kasvatustöö üks nõrgemaid külgi ongi enamasti see, et mõjutatakse ainult teadvust, harjumustele aga pööratakse vähe tähelepanu. Niisugune kasvatustöö ühekülgsus viibki selleni, et inimese teod ei ole alati kooskõlas tema teadvusega. Uute harjumuste kujundamine ja vanade murdmine nõuab suuri jõupingutusi. See on kahtlemata töömahukam kui loengute ja vestluste pidamine, õppuste korraldamine jne., mis eeskätt on suunatud inimeste teadvuse mõjutamisele. Kui me aga jätame kasvatustöö ühe poole unarusse, siis on vähe kasu ka teisest poolest.

«Selleks, et kasvatus looks inimesele teise loomuse,» kirjutas K. Ušinski, «on vaja, et selle kasvatamise ideed muutuksid kasvandiku veendumusteks, veendumused aga harjumusteks... Kui veendumused on inimesse juurdunud niiviisi, et ta alistub sellele enne, kui mõtleb, et ta peab alistuma, ainult siis on see saanud inimese loomuseks.»¹

Seega kujutab kasvatus kindlat protsessi, mis koosneb mitmest omavahel dialektiliselt seotud, vastastikku sõltuvaist ja isegi vastastikku kattuvaist astmeist. Alles siis, kui kasvatamise protsess ei katke ühes või teises astmes, kui ta on viidud lõpuni, võib kõne alla tulla inimese vaimse arengu harmoonilisus.

*

Tihedas seoses eelpool öelduga tuleks vaadelda noorsoo poliitilise kasvatamise küsimusi. Kasvatada noori poliitiliselt, see tähendab kasvatada neid kui nõukogude riigi kodanikke, kes aktiivselt ja teadlikult võtavad osa ühiskonna poliitilisest elust, kes on oma ajastu väärilised, kelles maailmavaateline selgus, poliitiline teadlikkus ja kõlbelised printsiibid on kokku sulanud ja kujundanud tervikliku, teovõimelise, kaasaegse isiksuse. Poliitiline küpsus ei kuku taevast alla. Kõrge üldharidusliku ja kultuuritase-mega noor ei tarvitse veel olla poliitiliselt arenenud. *Poliitiline küpsus on eelkõige tõsise poliitilise hariduse resultaat.* Et tänapäeval vabalt orienteeruda keerulistes poliiti-

¹ К. Д. Ушинский. Сочинения. т. II, стр. 158—159.

listes sündmustes, on vaja sügavaid ja mitmekesiseid teadmisi revolutsioonilise teooria ja praktika valdkonnast. On vaja tunda sotsialismi kui ühiskondlik-majanduslikku formsiooni tervikuna, tema arengu seaduspärasusi, dünaamikat ja vastuolusid, sotsialismileeri komplitseeritud suhteid vastasleeriga, arvestades neid muudatusi, mis on toimunud kaasaegse imperialismi sotsiaalmajanduslikus ja ideoloogilises elus jne. Poliitiline haridus pole eesmärk omaette, ta peab moodustama teadusliku vundamendi poliitilisele kasvatusel, poliitiliste veendumuste kujundamisele. Veendumused ei kujune abstraktse teooria pinnal. Nad kujunevad siis, kui teooria viljastub praktikas. Iga noore ühiskondlik tegevus, tema aktiivsus ja printsiipaalsus praktiliste küsimuste lahendamisel on parimaks poliitilise kasvatusel kooliks. Noored peavad mõistma, et poliitika peitub ka igapäevastes, praktilistes «pisiküsimustes».

«Teie ülesanne on,» toonitas V. I. Lenin, «üles ehitada ja te suudate selle lahendada ainult siis, kui olete omandanud kõik nüüdisaegsed teadmised, kui oskate muuta kommunismi päheõpitud valmis valemeist, nõuandeist, retseptidest, ettekirjutustest ja programmidest selleks elavaks jõuks, mis ühendab teie otsest tööd, kui oskate muuta kommunismi oma praktilise töö juhendiks.»¹

Need Lenini sõnad on saanud juhiseks enamusele meie noortest, kes sammuvad kommunismiehitajate esirinnas nii teaduse kõrguste vallutamisel, praktilises töös kui ka ühiskondlikus tegevuses. Meil kõigil on põhjust rõõmustada selle üle. Kuid ühtlasi me peame ka tunnistama, et noorsoo poliitilise hariduse ja kasvatamise alal on ka tõsisid puudusi. Me näeme sagedasti tõelise sisulise töö asemel tühipaljast deklaratiivsust, ainult arvuliste näitajate tagaajamist, kasvatustöö plaanide formaalset täitmist. Formalism töös, ürituste läbiviimine ilma konkreetse pedagoogilise aadressita, arvestamata auditooriumi iseärasusi muudab need üritused noorte hulgas ebapopulaarseks, mille tulemuseks on omamoodi psühholoogilise barjääri tekkimine nende ürituste vastu. Noorte ideelis-poliitiline kasvatamine tänapäeval on erakordselt keeruline ja raske ülesanne. Selle ülesande lahendamisel tuleb otsida uusi teid ja meetodeid, mis vastavad kaasaja nõuetele ja mis arvestavad neid muutusi, mis on toimunud noores

¹ V. I. Lenin. Teosed. 31. kd., lk. 259.

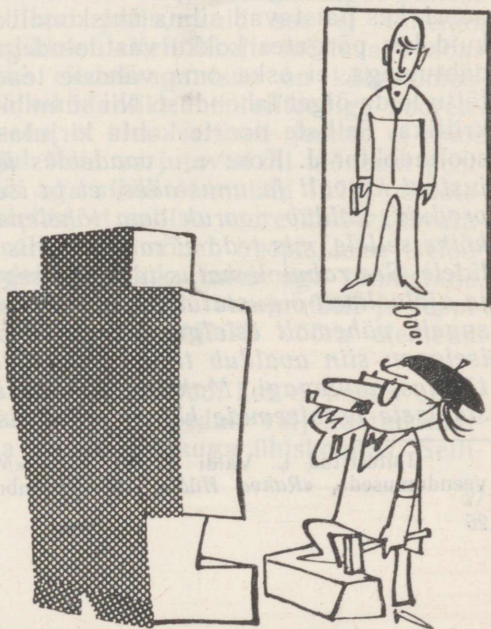
põlvkonnas tormiliselt areneva elu protsessis. Noori on vaja tunda ja mõista. Tunda mitte üldse, vaid diferentseeritult, arvestades noorte erinevate kihtide ja rühmade sotsiaalpsühholoogilisi erinevusi, erinevat hariduslikku taset, rahvuslikku koosseisu ja iga noore puhtindividuaalseid omadusi.

Teatavasti pööras V. I. Lenin alati suurt tähelepanu sotsiaalpsühholoogiale. Revolutsioonilises võitluses oli ju vaja tunda klasse, erinevate sotsiaalsete gruppide ja ka üksikute inimeste sotsiaalpsühholoogilist palet. Lenin pidas tähtsaks, et töölisklassi poliitilise iseteadvuse kasvatamiseks peab teadlik sotsiaaldemokraat õppima jälgima «... iga teist ühiskonnaklassi nende klasside vaimse, kõlbeline ja poliitilise elu kõigis avaldustes.»¹ «On tarvis õppida lähenema massidele eriti kannatlikult ja ettevaatlikult, et osata mõista selle massi iga kihi, elukutse jne. psühholoogia iseärasusi, omapäraseid jooni.»²

V. I. Lenin tegi juba 1905. aastal selgeks poliitika ja pedagoogika vahekorra, näidates nende lahutamatu seost, kriipsutades alla pedagoogika ja psühholoogia suurt tähtsust poliitiliste eesmärkide saavutamisel. Kahjuks tuleb tunnistada, et me pöörame vähe tähelepanu selle suure

¹ V. I. Lenin. Teosed. 5. kd., lk. 371.

² V. I. Lenin. Teosed. 31. kd., lk. 165.

pedagoogilise pärandi omandamisele, mis on kogutud partei teoreetilise ja praktilise tegevuse käigus. Tänapäev nõuab selle pärandi edasiarendamist ja rikastamist. Kasvatustöö praktikas aga näeme vastupidist. Viimasel ajal taunitakse ajakirjanduses küllaltki sageli ideelis-poliitilises kasvatustöös esinevat formalismi, mis on suurel määral tingitud pedagoogika ja psühholoogia elementaarsete nõuete rikkumisest. Rikutakse neid aga seetõttu, et tuntakse halvasti. Tihti rutatakse üht või teist kasvatuslikku üritust korraldama lihtsalt sellepärast, et sellel on ligitim-bav nimetus.

Tüüpiliseks veaks on ka üksiku kasvatusliku võtte lahtamine üldisest kasvatussüsteemist, kusjuures pahatihti puudub elementaarne pedagoogiline takt, noortega ei olda siiras, otsekohene ja hiilitakse kõrvale teravatest probleemidest. Sageli leitakse noorte juurdlevas vaimus ainult negatiivset, poliitilist ebaküpsust jne. Siinjuures ei arvestata, et noortele omane kriitiline hoiak, püüd iseseisvalt mõelda on loomulik nähtus. See ei tähenda kaugeltki, et alati tuleb iga-suguses olukorras sellist hoiakut aina kiita ja toetada. *Tõde on alati konkreetne*. On olemas kriitika ja kritikaanus, poliitika ja politikaanus. Sagedasti kriitiliselt, kuid iseseisvalt mõtlev noor, vaatamata tema kriitika äärmuslikule iseloomule, on palju väärtuslikum kui «õigeusklik» dogmaatik. Igale haigusele tuleb anda täpne diagnoos ja ravida seda haigust õigesti. On näiteks olemas selliseid noori, kes paistavad silma ühiskondliku aktiivsuse poolest, kuid kes põrgates kokku vastuoludega, puudustega, väärnähjustega, ei oska oma väheste teadmiste ja kogemuste tõttu leida õiget lahendust. Nii sünnibki ebaõige, ühekülgne kriitika. Selliste noorte kohta kirjutas väga tabavalt filosoofiadoktor J. Kon: «... *vaadeldes ühiskondlikke nähtusi justkui kõrvalt ja unustades, et ta ise on selle ühiskonna produkt, kaldub nooruk oma tähelepanu fikseerima enne-kõike sellele, mis teda ei rahulda, mis ei vasta tema ideaalidele. See rahulolematuse tegelikkusega on täiesti loomulik ja ajalooliselt õigustatud...*, kuid häda on selles, et tal on sageli, vähemalt esialgu, üsna abstraktne ja subjektiivne iseloom: siin avaldub tihti sama negativism, mis suhetes täiskasvanutegagi. Maksimalism hinnangutes segab sotsiaalsete probleemide kainet mõistmist.»¹ Niisiis — ühelt

¹ Tsiteeritud L. Valdi artikli järgi «Maailmavaade, filosoofia, veendumused», «Rahva Hääle», 16. detsembril 1965. a.

poolt noorte ühiskondliku aktiivsuse kasv ja teiselt poolt ebaküps sotsiaalne kriitika. See vastuolu ei kao iseenesest. Selleks on vaja tõsist kasvatustööd, mis rajaneks õigetele pedagoogilistele ja psühholoogilistele alustele. Me peame igati toetama ning arendama noorte loomingulist aktiivsust, iseseisvat mõtlemist, nähtuste kriitilist analüüsimist jne., sest need on noorte väärtuslikumad ja positiivsemad omadused. Kuid kõrvuti sellega me peame noortele näitama, et mitte igasugune aktiivsus ja kriitika pole õige, et abstraktne, subjektiivne või ebaküps kriitika on samasugune sotsiaalne pahe kui kriitika summutamine.

Mõistagi läheb siin vaja pedagoogilist takti — *sellise noorega tuleb käituda kui võrdne võrdsega*. Niisugust «lastehaigust» tuleb ravida range teadusliku tõestusega, argumenteerimisega, mitte aga «psühholoogilise läbitöötamisega», pidades silmas, et tegemist on meie ühiskonnale väärtusliku inimesega. Kuid meil on ka noori, kelle juures kriitiline joon on muutunud kritikaanluseks, nihilistlikuks suhtumiseks revolutsioonilisse pärandisse, sotsiaalsetesse ideaalidesse. Selline noor suhtub üleolevalt «poliitikasse», lõmitab läänemaailma viimaste moerõõgatuste ees jne. Niisugused noored, kui andekad nad ka poleks, võivad lõpupeude lõpuks muutuda vaimselt ja kõlbeliselt viljatuiks, tühisteks olesklejateks, «avastamata geenisteks». Nende noorte hulgas on maksimalism, nihilism, eitamine muutunud eesmärgiks omaette. Kõike seda väljendatakse kohtumõistja ilmega, vastuvaidlematu kategoorilisusega. Õnneks pole meil selliseid noori palju, kuid see ei vähenda kaugeltki nende kahjulikkust. «Kriitiliselt» mõtleva, «vaba» isiksuse oreool, väline ekstravagantsus on külgetõmbeks nii mõnelegi väikekodanliku mentaliteediga noorele. Tuleb arvestada ka seda, et elus sellised jooned ei esine n. ö. klassikalisel kujul. Neid varjutavad nii mõnedki positiivsed momendid, mis aga siiski ei muuda tüübi põhiolemust. On endastmõistetav, et sellise noore ümberkasvatamine on märksa keerulisem ja nõuab hoopis teise iseloomuga kasvatusmeetodeid. Kahjuks tuleb aga tunnistada, et me kaugeltki mitte alati ei võitle resoluutselt ja leppimatult sellise, meie ühiskonnale täiesti võõra elemendi vastu.

Erilist lähenemist vajavad noored, kes ei paista silma ei ühiskondliku aktiivsusega, ei eredalt väljendatud individuaalsusega ega ka kindla hoiakuga ühiskonnas. Selli-

sed noored võivad isegi kohusetundlikult töötada ja õppida. Kuid nende huvidering on kitsas, tegevuse motiivid aga puhtpraktilised, egoistlikud. Need noored paistavad kõige vähem silma ja seetõttu jäävad nad sagedasti kõrvale ka kasvatuslikust mõjutamisest. Töö nendega nõuab püsivust, järjekindlust ja individuaalset lähenemist.

Lõpuks tuleks peatuda veel ühel, meie arvates väga olulisel momendil. Me räägime liiga palju noorsoo kasvatusmisest, esitades õigustatult kõrgendatud nõudmisi nii ühiskondlikele organisatsioonidele, koolile, lastevanematele, kuid vähe kasvatame noortes kohuse- ja vastutustunnet ühiskonna ja iseenda vastu. Me püüame luua kõik tingimused noorte maailmavaatelistele ja poliitilistele veendumustele kujundamiseks. See on iseenesest hea, seni kuni see hoolitus ei muutu ühekülgseks. Selleks aga ta pahatihti kujuneb. Kõik hoolitsevad, tunnevad muret noorte kasvatamise eest, välja arvatud kasvatatav ise. Noor inimene, kes on saanud ühiskonnalt kõik — hariduse, töölase kvalifikatsiooni, kodanikuõigused, esitab nii mõnigi kord väga suuri pretensioone ühiskonnale, suhtub kõigesse kriitiliselt, eriti vanemasse põlvkonda, armastab rääkida kaasaegsetest vajadustest, kuid ei täida seejuures ise kõige elementaarsemaid kodanikukohustusi. Püüd vaadata ja hinnata tegelikkust kõrvalseisja, n.-ö. marsiaani pilguga muudabki kriitika tühipaljaks kritikaanluseks. Noortele on vaja selgeks teha, et me vajame mitte marsiaane, vaid maiseid, aktiivseid ja teadlikke kommunismiehitajaid. V. I. Lenin toonitas oma kõnes VKNÜ III ülevenemaalisel kongressil: *«Kui kommunist mõtleks hoobelda kommunismiga nende järelduste põhjal, mis ta on valmis kujul saanud, ilma et ta ise oleks teinud väga tõsist rasket ja suurt tööd (meie sõrendus. — A. K.), ilma et ta oleks orienteerunud faktides, milledesse ta on kohustatud suhtuma kriitiliselt, siis see oleks väga hale kommunist. Ja selline pealiskaudsus oleks täiesti hukatuslik.»*¹ Nende õigete põhimõtete selgitamisest aga ei piisa. On juba aeg nõuda noortelt vastutust oma sõnade ja tegude eest, oma ideelis-poliitilise küpsuse eest.

*

¹ V. I. Lenin. Teosed. 31. kd., lk. 256—257.

Tõsiselt tuleks analüüsida ka noorsoo hulgas tehtava töö organisatsioonilist külge. Eelkõige torkab siin silma asjaolu, et selle töö rinne on killustatud. Noorte kasvatamisega tegelevad kool ja perekond, ühiskondlikud organisatsioonid ja avaliku korra kaitse organid, juristid ja kõikvõimalikud komisjonid. Kõik see toimub koordineerimatult. Tihti lähtuvad eri instantsid ka erinevatest pedagoogilistest printsiipidest. Kõike seda arvestades tuleks kaaluda, millist funktsiooni peaksid noorsoo kasvatamisel täitma noortekomisjonid eesotsas Vabariikliku Noortekomisjoniga.

Organisatsioonilises töös peaksid just noortekomisjonid täitma noorsoo hulgas tehtava töö koordineerimise ülesannet, üldistama kogemusi, välja töötama soovitusi jne. Ka peaksid nad osutama metoodilist abi komsomoliorganitele ja ühingu «Teadus» algorganisatsioonidele propaganda agitatsioonilises töös noortega, korraldama seminare noortele lektoritele, varustama neid metoodilise kirjandusega, tõstes nende pedagoogilist kultuuri. Tõsist tähelepanu tuleks pöörata ka noorsoo kasvatamisega seotud probleemide teaduslikule uurimisele.

Traditsioonid elavad

Ka nemad olid noored

Vähe on linnu, mis võivad kiidelda nii rikka revolutsioonilise minevikuga kui Narva. Selle lätted peitusid tsaari-Venemaa ja kodanliku Eesti tekstiilitöölise raskes elus. Narva lihtrahva alandamisest ja ekspluateerimisest maalis omal ajal ereda pildi Eduard Vilde oma romaanis «Raudsed käed». Ja polnud sugugi juhuslikud «Perno Postimehe» korrespondendi sõnad selle kohta, et vabriku juhtkond ei hoolitse inimeste eest rohkem, kui orjapidajad oma neegerorjade eest. Kuid on vana tõde, et mida rohkem terasvedru kokku surutakse, seda võimsamalt see end sirgeks ajab. Kreenholmi 1872. aasta streik pani aluse Eesti tööliklassi massilistele väljaastumistele. Selle streigi ajal kerkis esile silmapaistev revolutsionäär Vassili Gerassimov. Narva hilisem ajalugu teab veel mitmeid teisi revolutsionääre, eesti ja vene rahva kuulsaid poegi.

Iga päev lähevad kümned noored V. Gerassimovi nimelisse Kultuuripaleesse — kas õppustele, kunstilise isetegevuse ringidesse, kontsertidele või poliitklubisse «Gloobus». Narva noored filatelistid, kelle kollektsioone tuntakse mitte ainult kodu-, vaid ka välismaal, kogunevad Kultuuripalee lastesektorisse, mis kannab Amalia Kreisbergi nime. Mälestusel sellest vaprast revolutsionäärist, VSDTP Narva komitee liikmest, Kreenholmi töölisvanemast, kes piinati surnuks 29. aprillil 1906 Jamburgi vanglas, on linna elanike südameis eriline koht. Kreenholmi Vana Kudumisvabriku kolmandal korrusel, tsehhis, kus töötas Amalia, ripub mälestustahvel. Siia juhitakse uustulnukad, tutvustades neile kombinaadi ajalugu, siin võetakse vastu komсомoli uusi liikmeid, siin toimuvatel tööliksoosolekutel antakse kommunistliku töö lööklase nimetus.

V. Kingissepa, J. Anveldi, I. Käsperiti, A. Tiimani, R. Eige ja paljude, paljude teiste tulihingeliste võitlejate nimed on seotud Narvaga. Siin ilmus töölisajaleht «Kiir», Narva lähistel said Punaarmee väesalgad oma esimesed

tuleristsed, siin kuulutati 1918. aasta novembri lõpul välja Eesti Tööraha Kommuun. Narva noortele jäetud suurt revolutsioonilist pärandit on rikastanud veelgi selle iidse linna pärast fašistidega peetud kangelaslike lahingute kuulsus. Noored narvalased jätkavad neid kuulsusrikkaid traditsioone oma igapäevases töös.

«Kas revolutsioon ei toimunudki 1917. a.? Kas mina, seistes freespingi taga, ladudes müüri või kundes põldu, olen siis revolutsionäär? Ei, miski ei klapi siin... Kõik see oli ammu: asumisele saatmised, sunnitöö, marksistlikud ringid, partei loomine. «Aurora»... Te vaadake ainult meie «revolutsionääre» teksastes ja teravaninalistes kingades transistorvastuvõtjatega käes. Nad väänavad teile niisuguse tvisti, et ole aga lahke... Ja teie veel räägite revolutsioonist». Noormeestelt ja neidudelt võib tihti kuulda sellist laadi arutlusi.

Püüame neile vastata.

Kahe põlvkonna traditsioonilistel kohtumistel jagavad hallipäised veteranid noortega oma mälestusi, manavad nende kujutlusse eredaid pilte klassilahingute päevilt. Kuulates neid, ei mõtle noormehed ja neidud sageli sellele, et veteranid olid siis sama noored kui nemad praegu. Seitsmeteist-kahekümneaastastena teadsid nad kindlalt, kummal pool barrikaadi on nende koht. Vassili Gerassimov oli kahekümneühene, kui ta juhtis kangrute streiki 1872. aastal. Amalia Kreisberg andis elu tööliklassi ürituse eest 27-aastaselt. Tema 19-aastane võitluskaaslane J. Jevstafjev mõisteti eluaegsele sunnitööle. 19-aastasena alustas oma revolutsionääriteed ka Narvas sündinud A. Tiiman. Kahekümne kahe aastaselt oli teda juba viiel korral areteeritud. Ka R. Eige, kes hukati Narvas 1920. aasta augustis, Riigikogu kommunistliku fraktsiooni liige E. Kägu, kes tapeti 1924. a., E. Jaama, kes mõisteti samal aastal toimunud 149 protsessil viieteistkümneks aastaks sunnitööle ja sajad teised tõelised võitlejad läksid revolutsiooniga kaasa ning andsid selle eest oma elu üsnagi noorelt.

Iga aastaga minevik kaugeneb, kuid samal ajal muutub ka meile lähedasemaks. Aastatega kaob kõik liigne, pinnapealne ja üha eredamates värvides näeme pilte suurtest kangelastegudest. Minevikku analüüsides õpime hinda ja mõistma olevikku, mõistma seda, mis kaotatud, ja seda, mis leitud.

Tänane noor põlvkond kasvas üles vabal maal rahu

ajal. Poisikesed peavad lahinguid kujuteldava vaenlasega, need aga, kes on veidi vanemad, neelavad Ostrovski romaani «Kuidas karastus teras» ja ohkavad: «Kus oli alles kangelaslik aeg...». Mõned noored, lugedes hingevärinal Zoja Kosmodemjanskaja ja noorte põrandaaluste kangelastegudest, vaidlevad: «Sõda, see on suurima hingelise pinge periood. Igasugused keerulised olukorrad avavad inimese olemuse. Kuid mis nüüd on?! Milles ilmneb revolutsioonilisus meie päevil?»

Argipäevade vool ja ülev sõna «revolutsioon» ei moodusta tihti meie teadvuses ühtset tervikut. Mõiste «revolutsioon» assotsieerub paljudel vaid rünnakuga Talvepaleele, välkuvate mõõkade ja lahingutega saboteerijate ning kula-kute vastu. Kuid ka kommunismi ülesehitamine on oma olemuselt sügavalt revolutsiooniline protsess. Inimühiskond, kes võitluses kommunismi eest ületab kõik takistused, loob uut mitte sõnade, vaid tegude ja tööga.

Mis aga puutub «teksastesse» ja teravaninalistesse kingadesse, siis tõepoolest — pole ju sugugi halb, kui meie tublid noored võivad riietuda hästi ja moodsalt. Ammugi on teada, et küsimus pole soengus, vaid selles, mis soengu all. Küsimus on ideelistes veendumustes.

Revolutsionäär tänapäeval — see on ideoloogilise rinde sõdur. Meie revolutsioonilisuse kõrgeim aste on igapäevane ennastsalgav töö kodumaa hüvanguks.

«Teie juures me kohtusime Leniniga»

Traditsioonidele ustavuse kasvatamine — *mitte nende mehhaaniline kinnisilmi järgimine, vaid ustavuse kasvatamine traditsioonide vaimule* — see saab alguse juba perekonnas, lasteaias ja koolipingis.

Tänapäeval ei üllatu keegi, kui koolil on oma muuseum. Kuid ärgem rutakem! Kui teil avaneb võimalus külastada Narva 1. Internaatkooli ja 9. 8-klassilise kooli muuseumi, siis näete ja veendute, et nad väärivad mitte ainult imestust, vaid ka vaimustust.

Narva 1. Internaatkooli muuseum paiknes mõni aeg tagasi kahes toas. Nüüd ei mahu eksponaadid kolmegi ruumi. Millest siis jutustavad muuseumi ekspositsioonid, mis alates stendidest on tehtud täielikult laste endi poolt? Nad jutustavad Narva komsomolist 20-ndatest kuni 40-ndate aastateni ja noorte kangelastegudest Narva vabastamisel fašistlikest anastajatest.

Siin võib näha aastatel 1940—1941 välja antud komso-molipileteid ja fotokoopiaid nendest, 24 aastat tagasi peetud Narva vabastamislahingute taktikaliste skeemide originaale, haruldasi fotosid kangelastest, kommunistlikest noortest. Iga foto, skeemi ja kirjaga on seotud terve rida otsinguid, pettumusi ja õnnestumisi. Õpilased on elavas kirjavahetuses 40-ndate aastate kommunistlike noortega, sõjameeste-vabastajatega. Nad käisid paik-paigalt läbi Narva hävituspataljoni võitlustee. Õpilasi on vallanud tahe kõike teada ja uurida. Jälle asusid nad teele — eri-ülesandega luuresalga jälgedes Leningradi oblasti Kingis-sepa rajoonis. Kohas, kus kunagi paiknesid partisanide muldonnid, kuulasid lapsed salga komandöri Nikolai Saveljevi ja sidepidaja Jevdokia Dorogina erutavat jutustust. Kui aga kuuenda klassi õpilased — punased jäljekütid — võtsid nõuks taastada põrandaaluse võitleja kommunistliku noore Aleksander Kustovi elulugu, siginesid nende albumisse üleskirjutused tema õe, venna ja sõprade jutustustest.

Lapsed on kokku kogunud hinnalisima materjali. Hea meelega «laenaksid» linnamuuseumi töötajad neilt Nõukogude Liidu kangelaste autasustamislehti, lahingute skeeme ja mitmeid muid eksponaate.

Kui satute 9-ndasse 8-klassilisse kooli, näete midagi veel põnevamat. 18. mail 1963. aastal avasid õpilased siin Vla-

dimir Iljitš Lenini nime kandva muuseumi. Nelja aastaga tehti seal tohutu töö. Kooliruumidesse on kogutud rikkalik materjal revolutsiooni juhist. Sajad inimesed meie maa igast nurgast saatsid siia fotosid, raamatuid, fotokoopiaid kirjadest ja revolutsiooniaegseid ajalehti. Siin on stendidele välja pandud Kommunistliku Partei vanimate liikmete kirjavahetus Leniniga. Juba nüüd on paljud kirjad omandanud ajaloodokumentide väärtuse: kirjad J. Stassovalt, V. Radus-Zenkovičilt, M. Kokovihhinilt, L. Fotijevalt, «raudse» Felixi abikaasalt S. Dzeržinskajalt, M. Sulimovalt ja paljudelt teistelt.

Esimese Nõukogude Liidu kangelase A. Ljapidevski kingitud fotod; fotod M. Vodopjanovilt, V. Molokovilt, N. Kamaninilt, kes said Nõukogude Liidu kangelase nimetuse esimeste seas; fotod ja kirjad Kremli kursantidelt — Lenini ihukaitsjatelt...

Muuseumi nõukogusse kuulub 23 4. kuni 8. klassi poissi ja tüdrukut. Koos väsimatu entusiasti — õppealajuhataja Ilja Geikeriga kavandasid nad Suure Oktoobri 50-ndaks aastapäevaks rea uusi ekspositsioone, nende hulgas: «Lenini ordeniga autasustatud narvalased», «Leena veresaun 1912. aastal», «Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee nimelise kooli aukursandid», «Neid kasvatas partei».

Kolme ja poole aastaga külastas muuseumi 7600 inimest. Tegelikult aga, kui otsustada külalisraamatu järgi, on see arv palju suurem. Lubatagu sellest raamatust tuua siinkohal paar-kolm hinnangut muuseumi kohta.

«Ma olen palju kuulnud teie poolt asutatud V. I. Lenini muuseumist. Kuid nähes kõike oma silmaga, olen ma vaimustatud sellest tohutust tööst, millega tulite toime nii lühikese ajaga. Paljudes Moskva koolides on V. I. Leninile pühendatud nurgakesed, kabinetid, kuid midagi sellist, nagu on teil, pole ma näinud mitte kusagil. Soovin teile isiklikult enda ja Kremli veteranide kogu kollektiivi poolt edu teie edaspidises suures töös. Kremli veteranide nõukogu vastutav sekretär kindralmajor Ljaskin.»

«On ilmne, et see kõik ulatub kaugemale mitte ainult Narva, vaid ka vabariigi piiridest. Seda enam, et kogu töö on tehtud ühiskondlikus korras. A. Panksejev, EKP Keskkomitee juures asuva Partei Ajaloo Instituudi direktor.»

«Teie juures me kohtusime Leniniga... Parteitöötajad Rezekne linnast.»

Kuid peamine pole muidugi selles, et õpilased kogusid

nii suure hulga haruldasi eksponaate. Hiigeltööl poleks vajalikku väärtust, kui kõiki neid fotosid ja kirju hoitaks klaaskappides nagu portselani. Meil oleks tegemist üksnes kiretute väljapanekutega. Eksponaadid on tarvis panna kõnelema — alles siis astuvad mineviku hämarusest meie ette ajalooliste isikute eredadujud ning kostuvad revolutsiooni prometeuste hääled. Niisuguse ülesande püstitasidki endale 1. keskkool ja 9. 8-klassiline kool. Ikka uute dokumentide otsinguil, kohtumistel ajaloolistest sündmustest osavõtjatega avastavad õpilased nagu uue maailma, ning see valmistab neile palju leidmisrõõmu. Lahingulise kuulsuse paikadesse korraldatavate retkete staabi 25 liiget 1. keskkooli internaadist on enne järjekordsete otsingute algust põhjalikult tundma õppinud Narva komsomoli ajalugu. 9. 8-klassilise kooli seitsmenda klassi õpilaste Svetlana Peizani ja Alla Zubakova kirjavahetus vanade revolutsionääridega pole mitte nende järjekordne *hobby*, vaid suur ja ühiskondlikult kasulik töö kodumaa ajaloo tundmaõppimisel.

Õpilastes kasvab uhkustunne oma kodumaa ning tema tublide poegade ja tütarde üle. Mõlema kooli muuseumid on muutunud õpilaste ideelise kindluse ja ustavuse kasvatamise baasiks. Siin toimuvad tunnid, viiakse läbi vestlusi ja temaatilisi õhtuid, mis on pühendatud kodumaa revolutsioonilisele minevikule, lahingukuulsusele ja V. I. Leninile. Siin võetakse vastu liikmeid Kommunistlikku Noorsooühingusse ja pionieriorganisatsiooni. Siin on ajalugu tihedalt põimunud tänapäevaga, siin ilmneb nende loogiline seos.

Loomulikult ei maksa liialdada muuseumitöö mõjuga alaealiste kasvatamisel. Kuid on kindel, et kümnetele õpilastele poetab see hinge kasvujõulisi seemneid, äratav neis tungi tundma õppida maailma, sünnitab soovi sarnaneda revolutsiooni ja lahingute kangelastega, elada nii, et see oleks kasulik kõigile.

Muidugi, matkad ja kangelaste ning dokumentide otsingud sisaldavad endas mängu elemente, ilma milleta ei saa läbi töös poiste ja tüdrukutega. Nimetagem seda mängu tõsiseks. Meenutagem siinjuures Gaidari Timurit ja tema meeskonda. Kirjanduslike kangelaste mängust arenes välja terve liikumine, mis kasvatab leidlikkust, headust, peenetundelisust. Saabub päev, mil alaealised — las ollagi algul väheoluliste detailide kaudu — väljendavad oma

teadlikku suhtumist ellu. Kas või selliselt, nagu võib lugeda Narva 6. keskkooli kümnenda klassi komsomoligrupi päevikust: «Tahaksime väga näha oma kooli uppumas rohelusse. Me otsustasime kooli õuele istutada puid. Pärast tunde võtsime labidad ja läksime linna äärde noorte puude järele. Igaüks meist tõi kaasa ja istutas ühe neist kooliõue. Võib-olla kunagi meenutavad puukesed meie klassi kommunistlikke noori.»

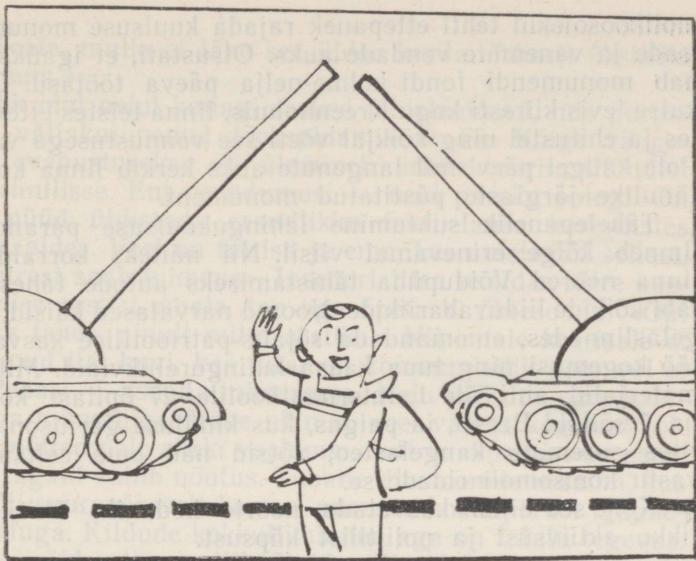
Vabandage, ütlete nüüd, mis on sel kõigel ühist revolutsiooni jätkumisega tänapäeval? Puid on ka enne revolutsiooni istutatud. Võtame julguse teile vastata: see «ühine» on olemas, sest sotsialistlik revolutsioon kasvatab inimestes ilutunnet, oskust hinnata esteetilisi väärtusi. Kas tõesti pole soov näha oma kooliõue kaunina ja kodumaa-armastus omavahel tihedalt seotud?

Veel üks näide noorte narvalaste elust. Narva 2. keskkoolis tegutseb NLK — *noorte leninlaste kool*. Seda juhivad lapsed ise. Seal õpivad need, kes soovivad astuda ÜLKNÜ ridadesse, ja need, kellest saavad pioneerijuhid. Isegi ühe kooli piirides ilmneb vanematelt põlvkondadelt päritud traditsioonide järjekestvus.

Noorsõduri teelesaatmine

Noormees sai 19-aastaseks. Saabus aeg, mil ta peab asuma oma kõige pühama kohuse täitmisele — teenistusse Nõukogude armees. Koos eakaaslastega istub ta heledasti valgustatud saalis. Tänapäevase rahvakogunemise põhjustas tema. Nimelt tema poole pöördusid sõnavõttudega kolme revolutsiooni veteran Ü. Lilander, sõjakomissar I. Lisetski, komsomoli linnakomitee sekretär S. Repetski. Tema auks mürtsub orkester. Üldisest tähelepanust kohmetunud, võtab ta vastu «Narva kutsealuse juhendi», millel on Iljitši siluett. Juhendisse on kirjutatud: «*Pea meeles, et sa lähed teenima kõige eesrindlikumasse, kõige kangelaslikumasse armeesse, kellele pole ülimat au, kui teenida rahvast, kellest ta on sündinud.*»

Pea meeles, et sa pärined iidsest, kuid igavesti noorest Narvast. Meie linn on kuulsusrikka Nõukogude armee hälliks. Relv käes kaitstesid siin meie isad ja vennad sotsialistlikku kodumaad.

*Pea kalliks neid traditsioone, hoia ja arenda neid edasi!
Püüa olla Nõukogude relvastatud jõudude selliseks
sõduriks, nagu olid Suure Isamaasõja päevil leninliku
komsomoli kangelaslikud pojad!»*

Selline juhend antakse kutsealusele töötajate nimel Narva linna parteikomitee, linna täitevkomitee ja komso-
moli linnakomitee poolt.

Noorsõdurite pidulikud ärasaatmised on muutunud tra-
ditsiooniks kogu vabariigis. Kuid nimelt Narvas on sellel
eriline tähendus. Mitte ainult seepärast, et Narva on üks
Punaarmee hällidest, vaid ka seetõttu, et Suure Isamaasõja
aastail peeti siin veriseid lahinguid. Ja seetõttu, et fašistid
hävitasid linna peaaegu täielikult. Narva seitsmes koon-
duslaagris surmati 40 000 rahulikku elanikku ja sõjavangi.
Seda ei tohi unustada. Just seepärast rajasid Narva noored
oma kätega südalinnas skvääri, andes sellele leninliku
komsomoli nime, ja püstitasid sinna mälestussamba kodu-
maa eest langenuile. Vana kudumisvabriku ühel komso-

molikoosolekul tehti ettepanek rajada kuulsuse monument isade ja vanemate vendade auks. Otsustati, et igaüks annab monumendi fondi kolme-nelja päeva töötasu. Üleskutse levis kiiresti kogu Kreenholmis, linna teistes ettevõtetes ja ehitustel ning kõikjal võeti see vaimustusega vastu. Pole kaugel päev, mil langenute auks kerkib linna kohale tänulike järglaste püstitatud monument.

Tähelepanelik suhtumine lahingukuulsuse pärandisse ilmneb kõige erinevamal viisil. Nii näiteks korraldasid linna noored Võidupüha tähistamiseks autode tähesõidu läbi kõikide liiduvabariikide. Noored narvalased käisid kangelaslinnades, et omandada sõjalis-patriootilise kasvatus-töö kogemusi ning tuua kaasa lahingureliikviaid. Mitmed materjalid anti üle 1. internaatkoolile. 27 õpilast koolist nr. 7 sõitsid Bresti, ja paigas, kus kindluse garnison sooritas suurematu kangelassteo, võtsid nad oma seltsimehi vastu komsomoli ridadesse.

Kõik see aitab kasvatada noorte kodanike ühiskondlikku aktiivsust ja poliitilist küpsust.

«Kus on siis kangelaslikkus?»

Meenub üks juhtum. Vabariikliku ajalehe toimetusse helistas keegi neiu ja ütles:

«Teie ajalehes kirjutati täna, et meie kõikide püha kohus on olla kangelane.»

«Jah. Need on Nikolai Ostrovski sõnad.»

«Mis kangelaslikkus see siis on, kui see on kohustuslik?»

Tuli seletada. Loomulikult pole võimalik kangelaslikkust käsu korras kohustuslikuks teha, selle kohta puudub ka seaduse paragrahv. Tõelise võitleja-leninlase kangelaslikkuse tagatiseks on tema veendumused. Kangelaslikkus võib avalduda kõige pisemas, kõige igapäevasemas, kõige tähelepandamatus teos. Ning lõpuks pole ju võimalik olla kõrvaltvaataja, kui sinu ümber rajatakse uut maailma. Aktiivne kaasalöömine — see on osake massilisest kangelaslikkusest.

«Teate, Ostrovskite ajad on ammu möödas. Tänapäeval fanaatikuid enam ei leidu,» kõlas vastus.

Hiljem vestlesin selle neiuga toimetuses. Punapõskne TPI kolmanda kursuse üliõpilane ütles:

«Teate, mulle ei lähe see üldse korda. Täiesti ükskõik. Vaakuum.»

Ehk olid neiul kunagi rasked läbielamused, mis purustasid väljakujunenud tõekspidamised? Ei. Kõige rängemaks «vapustuseks» oli üleminek arhitektuuriinstituudist polütehnilisse. Ent veendumusi — neid paraku polegi. On vaid püüd üldistada erandlikku fakti lausa kosmilistes mastaapides. Veel on tal isa ja ema, kes unistavad sellest, et «tütrest saab inimene». Insenerist isa usaldas tütre kasvatamise arstist emale, too aga õpetaski ühtesoodu: «Õpi kelleks tahes, ainult mitte arstiks.» Nii emale kui isale ei pakkunud iial huvi, kas tütar on kommunistlik noor või ei ole. Peaasi — «saada inimeseks». Neiu pöördus oma kahtlustega toimetusse. Vähe näinud, veel vähem kogenud inimese mõtted pole siiski vaakuum. Jutt vaakuumist on poos, mille tagant vahib nõutus. Tubane illusioonide maailm, kus kõik oli suurepäraselt korras, purunes kokkupõrkel igapäevase eluga. Kildude kokkuliimimine aga on tulutu tegevus.

See näide oli erandlik. Kuid selliseid juhtumeid esineb, kui inimesele juba lapsepõlvest alates sisendatakse, et elu on vaid päikesepaiste, või et see on näärikuusk, millel ripuvad kingitused siltidega: kõrgem haridus, head sõbrad, lugupeetus jne. On tarvis vaid sirutada käsi ja võtta kingid. Kuid ilmneb, et elus tuleb kokku puutuda ka lurjuste, tühjade sõnade tegijate, bürokraatide, kriitikalämmatajate ja puru silmaajajatega. Tuleb välja, et elus esineb palju suuri ja väikesi vasturääkivusi, mis lahenevad ainult võitluses. Kes pole võitluseks valmis, satuvad segadusse ning kaotavad pea. Inimesega, kes lapsepõlvest peale puutub kokku kollektiivse tööga ja veendub sügavalt oma isiku ühiskonnakasulikkuses, seda ei juhtu.

Noorsoo kasvatamise aluseks oli, on ja jääb töökasvatus. Seda tõsiasja silmas pidades organiseeris Narva komsomoli linnakomitee alaealistele suvise töö- ja puhke-laagri «Junost». Lapsed töötasid soojustrassi rajamisel ja teistel ehitusobjektidel. Nad puhkasid hästi, sportisid. Nende telklaager asus imeilusas kohas — Narva-Jõesuus. Töö laagris toimus kahes vahetuses. Juhtideks laagris on töölisnoored, komsomoli aktivistid.

Algul suhtusid nii vanemad kui lapsed sellesse ettevõttesse väikese kahtlusega. Tihtilugu tuli vanemaid veenda ja selgitada neile laagri kasulikkust. Nüüd aga tulevad nad ise linnakomiteesse paluma, et nende lapsed paigutataks

suvelaagrisse. Vahel võib näha ka sellist pilti: kabinetis seisab poisu, hõõrub rusikaga pisaraid mööda põski laiali ja räägib: «Olen nõus tegema kõiki töid. Ainult lubage laagrisse.» Kuid laagrisse lasta teda kahjuks veel ei või — ta on alles 12-aastane. Mõned poisid ja tüdrukud sõidavad laagrisse juba kolmandat korda. 1966. aasta suvel viibis siin 240 last (50 last töötas Gruusias teeistandustel), 1967. aasta suvel 400. Laagris saavad lapsed teada, mis on töödistsipliin, kogevad töörõõmu ja mõistavad töö väärtust. Laager arendab neis vilumust ja jõudu, üllameelsust ja seltsimehelikkust.

Kuid meil on veel hulk noorukeid tootval töö. See ongi see osa töolistest, kes kõige rohkem teevad peavalu brigadiridele, meistritele, tsehhide ja osakondade juhatajatele.

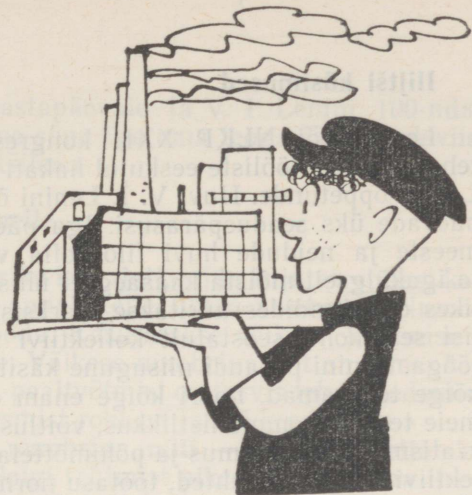
Sellest, kuidas ettevõttes noortöölist vastu võetakse, kuidas mööduvad tema esimesed tööpäevad, mida pakub talle uudne ümbrus, — sellest kõigest sõltub suurel määral nooruki edasine käekäik. Kas ta hakkab oma elukutset armastama? Kas ta mõistab, et kõige austavam nimi maailmas on — tööinimene? Kui noor hakkab tööle Kreenholmi Manufaktuuris või Eesti Soojuselektrijaama ehitusel, siis enne tööpostile asumist vesteldakse temaga komsomolikomitees. Uustulnukale räägitakse avameelselt kõikidest raskustest. Talle jutustatakse kollektiivi ajaloost, traditsioonidest, igapäevasest tööst.

Kuuled, milline müra on kudumistsehhis? Iga päev 7 tundi mürinat. Võid täiest kõrist laulda, kuid su häält pole meetri kauguselegi kuulda. Näed, niit katkes ja automaattööpink lülitus välja. Niit peab olema sõlmitud mõne sekundiga. Raske? Jah, on. Kuid sa ära loodagi kergelt hakkama saada!

Näed, töödejuhataja kontoris tukub noormees ja ootab, millal talle valvemasin järele tuleb. Ta töötas täna öösel teist vahetust järjest. Tähtajaline töö, kuid keevitajaid ei jätku. Ta jäi tööle vabatahtlikult. Kas sina oleksid jäänud?

Vaata, selle keerulise konstruktsiooniga katla monteermiseks kulus varem terve kuu, praegu — ainult kaks nädalat. Üks noormees murdis kaua selle kallal pead, ööselgi ei maganud, aina arvutas. Kas ka sina suudaksid öösiti arvestuste taga istuda, kui see oleks ühiskonnale kasulik?

Loomulikult pole see kõik mõeldud noorukite hirmutamiseks. On tarvis, et nad mõistaksid romantika all mitte ainult matkalõket metsalagendikul, vaid eelkõige inimese

suhtumist meie igapäevasesse töösse. Alles siis, kui noor on sooritanud n. ö. küpsuseksami, «pühitsetakse» ta töölisteks.

5 aastat tagasi, Konstitutsioonipäeval, andsid Narva noored kommunismiehitajad V. Gerassimovi nimelises Kultuuripalees vande olla ustavad töölisklassi üritusele. Selle töötuse võtsid vastu tööveteranid. Esimest korda kõlas Palee võlvide all tööliste vanne:

«Meie, noored töölised, astudes kuulsusrikka töölisklassi ridadesse, töötame pühalikult oma vanematele seltsimees-tele: hoida au sees töölise nime, töötada ennastalgavalt ja hingestatult, andes kogu oma jõu, energia ja teadmised meie suure kodumaa hüvanguks... Töötame!»

Sotsialistliku töö kangelased T. Martšenko ja L. Kronk, vabrik juhataja G. Klušin ja Balti Soojuselektrijaama ehituse montaažijaoskonna ülem ehitusveteran S. Bogojavlenski tervitasid noori nende esimesel tööpäeval ja andsid neile kätte töölise diplomid. Külaliste nimel pöördus noorte narvalaste poole Leningradi vabrik «Punane Viiburlane» vanim tööline M. Putin.

Uue traditsiooni sünnist on möödas vaid mõni aasta, kuid selle pooldajaid leidub juba kogu vabariigis. Narvalastele on traditsioon kallis ka veel sellepärast, et ta löi tugevad sidemed Lenini linna Viiburi rajooni noortega. Juba sel aastal viibis 650 noort «viiburlast» külas oma Narva sõpradel.

Iljiti küsimused

Leningradi NLKP XXII kongressi nimelise Metallitehase noorte tööliste eeskujul hakati ka Narvas läbi viima Lenini õppetunde. Huvi V. I. Lenini õpetuse vastu on meie päevade üks seaduspärasusi. Iga päevaga suureneb noormeeste ja neidude huvi filosoofia vastu, püüd sügavalt ja igakülgselt mõista kaasaegset ühiskondlikku elu. Leninlikes õppetundides uuritakse marksismi-leninismi teoreetilisi seisukohti seostatult kollektiivi igapäevase praktilise tööga. Lenini pärandi niisugune käsitus tõstab esiplaanile kõige teravamad, noori kõige enam erutavad probleemid: meie tegude kommunistlikkus, võitlus ükskõiksuse ja bürokratismiga, veendumus ja põhimõttelagedus, juhtide ja kollektiivi vahelised suhted, töötasu normid ja kvalifikatsiooni tõstmine, moraalne ja materiaalne stimuleerimine, tööviljakuse kasv jne. Leninlikelt positsioonidelt lähtuv avameelne vestlus, millele eelnes Lenini tööde tundmaõppimine, aitab leida vastuse paljudele aktuaalsetele küsimustele, sealhulgas ka neilt, keda noormehed ja neiud kritiseerisid.

Püüd mõtestada oma tegevuse praktilisi külgi Lenini pärandatud juhtimõtete valguses sünnitas Suure Oktoobri 50-nda aastapäeva künnisel terve liikumise. Selle algatajateks olid Oru Turbabriketi Tehase kommunistlikud noored. Narvas seda liikumist toetati ja arendati edasi.

50 aastat tagasi esitas Vladimir Iljitš Lenin VKNÜ esimese kongressi delegaatidele terve seeria küsimusi, mis on aktuaalsed ka tänapäeval: Kas noorsugu armastab töötada? Kuidas võtab ta osa tööviljakuse tõstmisest? Kuidas noored õpivad koolis ja kodus? Kuidas nad puhkavad ja lahutavad meelt? Kellest nad on vaimustatud ja kellele tahaksid sarnaneda?

Oru, seejärel ka Narva noored otsustasid nendele küsimustele vastata. Kolm komsomoli- ja noortekollektiivi pöördusid Narva noorte poole järgmise üleskutsega:

«Kogu meie töö ja ühiskondlik tegevus olgu praktiliseks vastuseks Lenini küsimustele. Kontrolligem oma igapäevaseid toiminguid leninlike küsimuste valguses. Ja siis saab meile peamiseks kas või väike, kuid konkreetne, lõpuviiitud tegu.

Me... võtame endale konkreetsed kohustused Suure Oktoobri 50-ndaks sünnipäevaks ning minnes vastu

ULKNU 50-ndale aastapäevale ja V. I. Lenini 100-ndale sünnipäevale, anname sõna iga oma teoga järgida deviisi: «Noorus vastab Iljitsile.»»

... Ja vastused neile

Küsige Joala vabriku ketrajalt, mida kujutab endast kedruse number, ja ta annab teile lihtsa seletuse: «Number määrab niidi läbimõõdu. Kasutatakse väikese, keskmise ja suure numbriga niite. Väikese numbriga niit on jäme, kedrus valmib kiiremini, pealtvõtmisi on tarvis teha tihedamini. Järelikult on ka jooksmist rohkem ja töö keerulisem.»

Kõige väiksema numbriga niiti — number neljateistkümnen dat, pole kellelgi tahtmist pikemat aega teha. Isegi mitte vilunud töölistel. Et kellelegi mitte eriti liiga teha, pidid tsehhis kõik kordamööda sellest «kuradirattast» läbi käima. Igaüks töötas seal kindlaksmääratud aja ning läks siis, kuni järgmise korrani, oma endisesse töökohta tagasi. Muidugi, tsehhile oluks kasulik, kui «neljateistkümnen dal» oleksid töötanud ühed ja samad inimesed. Ainult et kust neid julgeid leida?

Ükskord toimus tsehhi «B»-vahetuse komsomolikoosolek. Sealt kõik algaski. Meister Margarita Ignatjeva tegi ettepaneku: «Loome õige «neljateistkümnen dale» komnoorte ja noorte brigaadi.»

See oli ootamatu ettepanek. Ja ahvatlev. Kuid keegi ei hüüdnud hurraa, sest kõik teadsid, mida kujutas endast «neljateistkümnes». Seepärast meister toonitaski, et ettevõtmine kujuneb raskeks. «Kuid kes siis veel peaks asjast kinni haarama, kui mitte teie, kommunistlikud noored?» küsis ta.

Kaheksa tütarlast nõustusid. Nii tekkis brigaad, kus kaks olid kaheksateistkümnesed, ülejäänud kuus aga polnud veel täisealiseks saanud. Nii nad töötavadki: kaks — täis vahetusega, alaealised lühendatuga. Eriti raske oli alguses. Tuli taluda nii kahtlevaid õlakehitusi kui ka suisa hukkamõistvaid pilke. Mõned aga ütlesid otse välja, et kuhu nad üldse oma nina topivad. Milleks ise endale range kaela panna? Tüdrukud vastasid tegudega. Neist pidi kujunema kollektiiv ka tsehhi teiste töötajate silmis, nad pidid tõestama, et neil on õigus. Tõestasidki — entusiasmi ja küllalt kõrgete normide täitmisega. Seejärel otsustasid nad vaadata oma tööle leninlike küsimuste positsioonilt. Kuidas vastata neile praktiliselt?

Muidugi, kõige tähtsam on tootmine. Nad kaalusid oma võimalusi. Ja otsustasid: täita kogu brigaadiga oma tööülesandeid igal kuul mitte vähem kui 115 protsenti.

Seejärel — kas uus majandusreform ei puuduta neid isiklikult? Otsustasid: õppida tundma uuele planeerimissüsteemile ülemineku tingimusi.

Kohustus on muidugi hea tööstiimul. Kuid mitte piisav. Nad otsustasid kutsuda võistleva Balti Manufaktuuri ühe noorukite brigaadi.

Kui ELKNU Keskkomitee büroo arutas noorte algatust juubeliaasta vääriliseks tähistamiseks, kohtusid seal kaks noorukite brigaadide juhti — Kreenholmist ja Balti Manufaktuurist. Tallinlased võtsid narvalaste väljakutse vastu.

*

Kui Ivan Ževnerovi brigaadi autojuhtidele öelda, et nad on revolutsionäärid, kõlaks vastuseks üksmeelne naer. Ja keegi salvaks:

«Mis selles siis revolutsioonilist on, et ma seitse tundi rooli taga istun? Oleks veel, et mõnel eesrindlikul komso-moli löökehitusel. Nii te panete torujüri ja korstnapühki-jagi revolutsionääride kirja.»

Kuid siiski, revolutsioonilisus on meie arvates määratlev mitte elukutsé, vaid inimese ellusuhtumisega, tema osavõtuga uue ühiskonna ehitamisest, võitlusega kõige vastu, mis segab meie edasiliikumist. Peale selle pole olemas revolutsionääri mõõdupuud. Võideldes uue ühiskonna ja inimese eest, mingi konkreetse pahe vastu, tuleb olla maksimaalselt objektiivne ja tähelepanelik. Silte külge kleepida on kõige kergem. Vastasel korral juhtub nii, et kui sa minu etaloonile ei vasta, polegi sa järelikult võitleja, pole revolutsionäär. Elu ei mahu mingitesse raamidesse. On vaja inimeses näha seda peamist, mis määrab ta olemuse.

I. Ževnerovi brigaadi ühiskondlik ja tööalane biograafia on meil üldiselt tuntud. Küllap seetõttu, et ükskõik misuguste raskustega noormeestel ka ei ole tulnud kokku pörgata, brigaad on jäänud siiski tõeliste entusiastide kollektiiviks, kes aktiivselt otsib ellu sekkumise uusi teid.

Meil oli juhus viibida brigaadi koosolekul, kus autojuhid kaalusid juubeliaastaks võetud kohustuste vastavust leninlikele küsimustele, arutasid kohustuste täitmise või-

malusi. Nad tulid koosolekule otse sõidust, jõudmata seljast võtta õliseid tööriideid.

Ükskõik, kas esines Oleg Zjabkin või komsorg Aleksei Didenko, Anatoli Širobokov või Aleksander Stroganov, Aleksei Kalinin või Juri Bobõrj, ka brigadir Ivan Ževnerov ise, — igast sõnavõtust õhkus isiklikku vastutustunnet ja kõigi asjaolude kainet arvestamist.

Brigaadi elus on selgesti tuntavad kolm suunda.

Esimene — *töö*. Seda suunda võib näha võetud kohustuste kuivas keeles. See näeb ette igakuiste tootmisplaanide tunduva ületamise, masinate liinile sõidu koefitsiendi suurendamise, kütuse, määrde, kummide kokkuhoiu jmt.

Milles näeb brigaad oma peamisi reserve?

Neist tähtsaim — ja mitte millegagi mõõdetav — on töölise südametunnistus, huvitatus ühisest üritusest. See on linna ainus brigaad, kes ammugi loobus remonditöökoja teenetest. Brigaadis töötab kaks lukkseppa, kes on autojuhtide paremast tööst materiaalselt huvitatud. Kui masin nende käest läbi käib, võib rahulikult rooli taha istuda.

Veel üks reserv. Me räägime sageli: seadmete seisak, masinate seisak... Ent kui hästi ütles selle kohta Oleg Zjabkin: «Mitte lubada inimseisakuid!» See hoolitsus inimeste, järelikult ka brigaadi tööviljakuse eest näeb tege­likkuses välja nii: masinarike — juht istub töökaaslase autosse ja sõidab liinile teises vahetuses.

Brigaadi elu järgmiseks suunaks on *kodanikuküpsuse kasvatamine* endas ja teistes. Ütleme vaid niipalju, et töödistsipliini väikseimgi rikkumine ei jää seltsimeheliku karistuseta. Ja umbes üks kord kuus võib brigaadi autojuhte kohata linna tänavail, kus nad on valves kui komsomoli operatiivgrupi liikmed.

Kuid noorte autojuhtide kodanikuaktiivsus sellega ei ammenu. Nad võtsid oma šefluse alla ka lastekodu. Raskesti kasvatatavad kuueteistaastased said endale individuaalsed šefid, kes kõige muu hea kõrval sisendavad nõrukeisse ka armastust tehnika vastu.

Ning lõpuks kolmas suund — *vaba aja veetmine*. Kuigi komsorg Didenko kinnitab, et pool puhkeajast kulub ühiskondlikule tööle, jääb siiski aega ka «lihtsalt» puhkuseks. Vabal ajal sõidetakse ühiselt mere äärde, korraldatakse sõprusõhtuid Vana kudumisvabriku tüdrukutega, sõidetakse Leningradi teatrisse, viibitakse «kutsuvatel tulukestel» või

Külas on Leningradis õppivad välisriikide üliõpilased.

ülebrigaadilistel perekonnaõhtutel. Isegi uut aastat — puht perekondlikku püha — tähistavad brigaadi liikmed ja nende abikaasad ühiselt.

*

Kaks kollektiivi. Neid seob palju ühist; esmajoones just sellepärast, et küsimustes, mis V. I. Lenin 50 aastat tagasi noortele esitas, ja vastustes, mis nad ise andsid, nägid mõlemad oma tegevuse peateed.

Nende kollektiivide töös ja võetud kohustustes võib paljugi tüütuseni tuttav tunduda. «Norme ületada? Tuhandeid kordi on juba ületatud... Hästi õppida? Ennegi sellest kuulnud... Seflus? Noh, teate... Eh, ikka üks ja sama...» Nii arutleda on muidugi kerge. Hoopis raskem on täita 120 protsenti, «tuupida» ebameeldivat õppeainet, olla šefiks raskestikasvatatavale. Sellepärast, et see kõik pole mitte viljatu targutamine, vaid argipäevane töö. Seesama, mis annab meile leiba ja soojust, teeb meid targemaks ja humansemaks, aitab ühiskonnal arendada kommunistlikke suhteid.

Tulevikuehitaja mandaat

Me püüdsime vaid mõne näite varal analüüsida, kuidas Narva noored jätkavad ja arendavad vanemate põlvkondade traditsioone. Meie noorsoo üllad tavad tulenevad tema mõttelaadist, mis kujunes välja sotsialistliku demokraatia tingimustes, olukorras, kus loomingulist initsiatiivi saab kasutada rahva hüvanguks. Noorte traditsioonid tulenevad isikliku ja ühiskondliku elu seose tunnetamisest.

Headele traditsioonidele ustavuse kasvatamise vorme ja meetodeid on muidugi palju. Nimetagem kas või näiteks selliseid, nagu esimese passi pidulik kätteandmine, lapse ilmalik «ristimine», kusjuures lapse vanematele kingitakse linna vapi kujutis, komsomoli vastuvõtmine Lenini mälestussamba juures, pärgade asetamine sõdurite vennaskalmudele, võistlus kutseala parima nimetusele, luulepäevade korraldamine jmt. Kõike seda võib kohata nii Narvas kui ka mujal vabariigis.

Lõpetuseks räägime veel ühest, komsomoli vastuvõtmisega seotud traditsioonist.

Kui teil õnnestub sattuda Narva komsomoli linnakomiteesse ÜLKNÜ-sse vastuvõtu päeval, näete sellist pilti.

Vastsele kommunistlikule noorele ulatatakse ümbrik ja öeldakse: «Anna see kindlasti vanematele.» Ümbrikus on tervitus isale ja emale nende poja või tütre komsomoli astumise puhul ja parimad soovid, et lastest sirguksid väärilised kommunismiehitajad. Komsomoli vastuvõetule endale aga antakse koos komsomolipiletiga ka meespea, milles on öeldud:

«Saagu uuest komsomolipiletist sulle mandaat uute kangelastegude sooritamiseks. Olgu ta sinu töotuseks elavatele ja surnutele, et su elu ja teod on antud rahvale, on antud parteile.

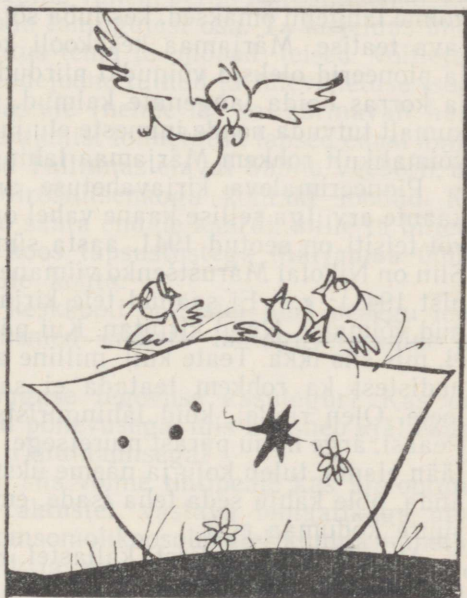
Kallis sõber, sinu kohus on olla esimene inimõnne eest peetavas võitluses.

1967. aasta oli meie revolutsiooni viiekümnes aasta. Revolutsioon jätkub. Oma käte, oma tegudega pead sa seda jätkama, minnes isade teed mööda. Ole esimene õppimises, parim kutsealal, ole tublide tegude algatajaks. Olgu nõukogude inimeste üldrahvalikus töövõitluses tuntav panus ka sinult.

Leninlik komsomol, kelle liige sa oled, joondub oma elus, õpinguis ja töödes partei järgi. Me läheme sama teed, lei- des sealt jõudu, rõõmu ja õnne!»

Kujundada kodanikke — patrioote!

1966. aasta suvel-sügisel tähistati kogu Nõukogudemaal Suure Isamaasõja alguse kangelaslike kaitselahingute 25. aastapäeva. Seda ajaloolist daatumit tähistati paljude üritustega ka meie vabariigis. Ühel neist, mille jäljed tänaseni ja nähtavasti kaugemalegi tulevikku ulatuvad, tahaksin lähemalt peatuda.

17. juulil avati Märjamaal mälestusmärk. Suurele põlvukivile kinnitatud marmortahvlile on kirjutatud: «Siin Märjamaa lahingutes 9.—15. juulini 1941. a. purustati Nõukogude armee 16. laskurdiviisi, 8. piirivalvesalga, 1. merejalaväe brigaadi ja Eesti Rahvaväe üksuste poolt peale-

tungiv Saksa fašistide väegrupp. Igavene au lahingutes langenutele.»

Tolle mälestusmärgi avamisel viibisid endised hävitus-pataljonide võitlejad Ivan Mettus, Harri Rosimannus, Aleksei Potekalov, Hilja Vahe-Velli ja Alfred Tilling; oli palju alevirahvast ja keskkooliõpilasi. Tänu just viimaste aktiivsusele võidi mälestusmiitingul konkreetset kõnelda kolmest Märjamaale maetud mehest — punaväelastest Nikolai Maruššenkost ja Jevgeni Volovatovist ning tankikomandörist Ivan Pliginist. Koos mälestusmärgi avamisega eemaldati katteriided ka nende kalmudele asetatud mälestustahvilt. Seni on kümnetest ja sadadest Märjamaal langenulist teada tõepoolest ainult kolm. Kuid otsinguid jätkatakse.

Kõik sai alguse sellest, et Märjamaale saatsid kirjad kolme langenu omaksed, kes juba sõja ajal olid saanud vastava teatise. Märjamaa keskkooli kommunistlikud noored ja pioneerid oleksid võinudki piirduda sellega, et tähistada ja korras hoida langenute kalmud. Otsustati aga põhjalikumalt tutvuda nende inimeste elu ja saatusega, otsida üles võimalikult rohkem Märjamaa lahingute veterane.

Pioneerimaleva kirjavahetuse arhiivis kasvab hallide kaante arv. Iga sellise kaane vahel on kiri inimeselt, kes nii või teisiti on seotud 1941. aasta sündmustega Märjamaal. Siin on Nikolai Maruššenko viimane kiri omastele (29. juunist 1941): «... Ei saanud teie kirjale varem vastata, polnud võimalik. Nüüd kirjutatan. Kui pärale jõuab, on hea, kui ei, mis siis ikka. Teate küll, milline aeg praegu on... Oma uudistest ka rohkem teatada ei saa, kui te ajalehtedest loete. Olen rindel, kuid lahinguristseid pole veel saanud. Peaasi, ärge minu pärast muretsege. Lööme fašistid puruks, jään elama, tulen koju ja näeme üksteist. Aga kui tuleb elu anda, pole kahju seda teha isade, emade, õdede, kogu meie suure kodumaa eest.

Ma olen praegu Eesti kallastel. Kui täna pole lahingut, siis homme võib see tulla.

Ma sündisin sõja ajal, kui Teie, isa, võitlesite. Nüüd asendan mina Teid. Noh, kõike head, ootan vastust. Olge kõik terved nagu minagi. Kirjutage rohkem uudiseid. Aadress endine. N. Maruššenko.»

Kui kiri pärale jõudis, oli veterinaararst Nikolai Maruššenko, Ukrainamaa poeg, ainuke poeg seitsmelapselises perekonnas, juba maetud Eestimaa mulda.

On kiri Gruusia Kommunistliku Partei Keskkomitee esimeselt sekretärit, NLKP Keskkomitee poliitbüroo liikmekandidaadilt V. Mžavanadzelt, 16. diviisi endiselt komisarilt. Ta kirjutab: «Kallid lapsed! Teie kiri meenutas mulle uuesti sündmusi 25 aastat tagasi, meenutas veriseid lahinguid Märjamaal, kus vaenlane Nõukogude Eesti pealinna Tallinna lähistel kinni peeti. Mäletan, kui ennastsalgavalt võitlesid teie isad selle väikese asula juures ja võitsid lahingu, mis samuti aitas kaasa sõja edasise käigu muutumisele... See on väga hea, et te õpite tundma Suure Isamaasõja ajalugu ja kogute terahaaval materjali oma kooli tulevase muuseumi jaoks, peate kalliks nende mälestust, kes langesid nõukogude inimeste õnne eest...».

Taganrogis elab endine vanem Jefim Mirošnitšenko, kes samuti võttis Märjamaa lahingutest osa. Ta kirjeldas ühes oma kirjas juhtumit, kus tema ja mõned teised võitlejad andsid esmaabi üle rindejoone tulnud ja tulevahetuse tsoonis haavata saanud lastele (nende isa sai surmavalt haavata). Pärast esmast sidumist toimetatud lapsed edasi haiglasse. Ühel neist, nüüd Tallinnas elaval Salme Veeberil, on nii kooli kui ka J. Mirošnitšenkoga kontakt loodud. Ka palus J. Mirošnitšenko saata endale kaardi, mille ta hiljem koolile tagasi saatis koos täpsustustega Märjamaa ümbruses peetud lahingute kohta.

Nii on Märjamaa keskkooli õpilastel juba praegu loodud väga tihedad sidemed endiste lahinguveteranide ja nende omastega.

Milline oleks niisuguse tegevuse kasutegur? Kas on tegemist üksnes teatud põnevusega, mis kaasneb «jäljekütimisega», uudishimu rahuldamisega?

Kui päris aus olla, siis võime tihtipeale kas ajalootundides, tähtpäevalistel aktustel, vastava temaatikaga pioneerikoondustel või komsomolikoosolekutel kuulda nimetatavat pidevalt ühtesid ja neidsamu kangelas, kuuleme ühtede ja samade sõja- või revolutsioonisündmuste kirjeldusi. On täiesti loomulik, et iga noor inimene peab teadma, kes olid Zoja Kosmodemjanskaja, Nikolai Gastello, Aleksandr Pokroškin, Valeri Tškalov, et ta peab teadma noorkaardiväelasi ja kümneid teisi, kelle nimed on muutunud kangelaslikkuse ja ennastsalgavuse etalonideks. Kuid nagu iga muugi liialdamine võib ühetoonilisus siingi kasu asemel kahju tuua.

Nagu kasvatustöö üldse, nii ka noorsoo sõjalis-patriootiline kasvatamine peab tuginema väga konkreetsetele meetodilistele võtetele. Üheks selliseks võtteks on noorte endi aktiivne osavõtt ajalooliste sündmuste taastamisest, isikute selgitamisest, kes ühest või teisest sündmusest ise vahetult osa on võtnud, ja nende kindlakstegemisest, kes antud kohas toimunud lahingutes või sotsiaalsete muudatuste keerises on andnud oma elu rahva tuleviku eest.

Me konstateerime näiteks tõsiasja, et võit Suures Isamaasõjas sai teoks just tänu üldrahvalikule jõupingutusele. Ja mõiste «üldrahvalik» saabki kõige paremini selgeks, kui noored satuvad jälgede otsimisel nii arstile, töölisele, õpetajale kui ka vennasvabariigi kommunistliku partei keskkomitee esimesele sekretärile.

Konkreetselt Märjamaa keskkooli osas kommenteeris tehtava kasutegurit õppealajuhataja Harri Jõgisalu: «Meil on kirjavahetus endiste rindemeeste ja nende omastega antud klasside kätte. Nii ulatub see vahetult iga lapseni. Siinjuures rõhutaksin ühte olulist momenti — äärmist inimlikkust ja vastastikust usaldust — mida see kirjavahetus praegu sisaldab. Ja veel — patriotismi kasvatamist ei saa vaadata lahus internatsionalistlikust kasvatusest. Minu arust teenib meie kooli õpilaste praegune tegevus seega kahte eesmärki. Näiteks jagab Ivan Pligini abikaasa oma kirjades meie õpilastega mitmesuguseid isikliku elu muresid (ta on II grupi invaliid), palub meil kirjutada enda elust ning tunneb ühtlasi suurt huvi meie vabariigi vastu üldse. Tema kirjadest nähtub, et ta kuulab pidevalt kõiki Eesti NSV-ga seotud raadiosaateid, loeb suure tähelepanuga keskajakirjandusest artikleid meie vabariigi kohta ja on seetõttu eestlaste elu-oluga väga kursis. Muidugi informeerime ka meie teda mitmesugustest uudistest. Kuid teadmine, et sinust väga kaugel elav inimene on äärmiselt huvitatud sinu sünnimaa käekäigust, tõstab ühelt poolt õpilaste eneseväärikust, teiselt poolt aga äratav neiski huvi teiste liiduvabariikide vastu. Oktoobripühade ajal käis Märjamaal ja võttis kooli pidulikust aktusest koos pojaga osa Nikolai Maruššenko õde Jevdokia Boroda Volžskist. Sellest ajast on Märjamaa keskkool kirjavahetuses ka Volžski Karl Marxi nim. 13. kooliga, kus Jevdokia Boroda õpetajaks on. Vastastikku saadetakse albumeid, raamatuid, plakateid, postkaarte. Suvel tahtvat Volžski õpilased neile külla sõita.

Seega on nüüd ajaloolisel taustal tekkinud sidemed tänas-
sesse päeva välja jõudnud.»

Niisiis oli juttu Märjamaa keskkoolist. Ei maksa mui-
dugi arvata, nagu oleks see ainus omataoline vabariigis.
On palju koole, kus minevikusündmuste taaselustamine nii
pioneerimaleva kui komsomoliorganisatsiooni tegevuses,
kogu pedagoogilises protsessis ühe patriootliku kasvatuse
vahendina esikohal seisab. Siinjuures oleks aga vaja kõ-
nelda ühest olulisest probleemist — sellise töö järjekestvu-
sest, mis tihtipeale asjaosalistest endist sõltumata ohtu võib
sattuda. Sellest oli ka Märjamaal juttu.

Ükskõik, kas uuritakse Suure Isamaasõja lahingutega
seotud sündmusi ja üksikisikuid, rajooni, linna, kooli või
tehase komsomoliorganisatsiooni ajalugu, jõutakse koha-
pealt saadav materjal üsna peagi tühjaks ammutada. Kuid
juba alustatud töö ja ind, huvi uurimiste vastu nõuab uusi
lähteandmeid, uusi ja keerukamaid ülesandeid. Halb, kui
alustatu poolel teel katki tuleb jätta. Tihtipeale jõuavad mit-
med niidid arhiivitoimikuteni ja seal ka katkevad, sest pole
inimesi, kellel oleks aega ja tahtmist ka seal uurimisi jät-
kata. Õpilastel või töölisnoortel aga puuduvad selleks
kas võimalused või lihtsalt kogemusedki. Meil on moo-
dustatud nii komsomoli kui ka Suure Isamaasõja ajaloo
uurimiseks vabariiklikud ja rajoonide ning linnade komis-
jonid. Tundub, et nende tegevuses pole veel saavutatud
väga konkreetset tegevusühtsust, et pole suudetud aktiiv-
selt ja sihipäraselt tööle rakendada seda suurt aktiivi, mis
noorte näol olemas. Ka Märjamaa keskkoolis on jõutud pii-
rini, millest üle saada aitaksid täiendavad andmed arhiivi-
materjalidest. Nähtavasti oleks vaja, et *vabariiklikud*
komisjonid võtaksid põhjalikuma vaatluse alla selle, mis
kohtadel juba tehtud, ja annaksid edaspidise töö jätkami-
seks selgemaid orientiire nii konkreetsete faktide kui ka
uurimistööde suuna osas üldse. Kohe kõigile korraga häid
näpunäiteid anda on muidugi võimatu. Kuid rajoonide
kaupa põhjalikku analüüsi alustada võiks küll, et selle
põhjal saaks hiljem konkreetset abi anda. Pealegi
võib ette tulla, et mõnel pool uuritakse sündmusi
ja isikuid, kelle kohta on olemas juba küllaldaselt ma-
terjali.

Eespool oli juttu vaid ühest patriootliku kasvatuse vor-
mist. Kuid vorme ja vahendeid selles töös on mitmesugu-
seid. Neid tuleb vaadata kui ühtse kompleksi koostisosi,

mistõttu ühtegi neist ei tuleks ei liialt eelistada ega ka hoo-
pis kõrvale jätta.

Et jutt jälle koolidele läheb, on loomulik. Rajab ju eel-
kõige kool noorele inimesele vundamendi tema maailma-
vaate ja ellusuhtumise edasisele arengule. Ükskõik millist
kooli me ka ei külastaks, torkavad silma arvukad spordi-
võistlustel võidetud auhinnad ja diplomid, mitmesugused
ede- ja rekorditabelid. See on iseenesest väga hea ja näitab,
et sportimine (samuti patriootliku kasvatus üks kompo-
nent) üldiselt heal järjel seisab ja et kehakultuuriaktiivis-
tid pole laisad oma saavutusi fikseerima.

Aga kui palju on vabariigis koole, kus aula seinal on
marmortahvel kodumaa vabaduse eest langenute nimedega?
Kas on näha stendi, millest võime lugeda, et selle kooli
endisi õpilasi on autasustatud ordenite ning medalitega?
Niisuguste küsimuste esitamist võiks veel ja veel jätkata.
Tõsi, vabariigis on palju koole, mis on alles viimastel aas-
tatel avatud, kuid väga palju on ka koole, mille iga möö-
dunud sajandisse ulatub. Ja ausalt öeldes teatakse nende
koolide endiste õpilaste hulgast üksnes üldtuntud kultuuri-
tegelasi või teadusemehi.

Patriotismitunde kasvatamise üheks oluliseks kompo-
nendiks on mitmesugused tseremooniad. Kuid kahjuks on
vähe neid koole, kus kooli endaga seotud tähiste juures neid
tseremooniaid korraldada saaks.

Ning lõpuks veel ühest momendist. Me oleme tänaseni
võrdlemisi vaesed põnevate sõjaliste mängude ja võistluste
poolest, mis noortele huvi pakuksid ja endas loomulikult
ühendaksid nii kasvatustlikke kui füüsilist koormust nõud-
vaid sportlikke elemente. Suurt vaheldust pakuvad selles
osas küll orienteerumisvõistlused ja rahvamatkad, kuid
mitmed temaatilised võistlused («Punane nelk», J. Smir-
novi karikale jt.) kujutavad sisuliselt siiski võistlust ühte-
del ja samadel «üldkasutatavatel» aladel, kuigi teise nime-
tuse all. Oleks vaja välja mõelda rohkem rakendusliku ise-
loomuga, initsiatiivi ja teadmisi nõudvaid võistlusi. Üheks
kenaks avastuseks tuleks siinjuures pidada «Eesti Raadio»
noortesaadete toimetuse poolt korraldatud raadiomängu
mööda Tallinna ajaloolisi paiku.

Kokkuvõtlikke sõnu pole vaja öelda. Teema on selleks
liiga lai, et mõnel leheküljel põhjanevaid üldistusi teha.
Viimane nõuab laiaulatuslikku teaduslikku uurimist, mis
sellel teemal eriti vajalik oleks.

Keskkooliõpilaste suvi

Missugune peaks olema üks tõeline keskkooliõpilase suvi? Kas ainult puhkus? Või ainult töö? Või on võimalus neid kahte olulist komponenti ühendada?

Vabariigis on selle probleemi lahendamiseks õige mitmeidki samme astunud. Mis puutub pioneerialistesse, siis on neil suvevaheaja probleem lahendatud pioneerilaagrite näol. Üliõpilastel on ehitusmalev... Kas mitte luua ka keskkooliõpilastele midagi taolist?

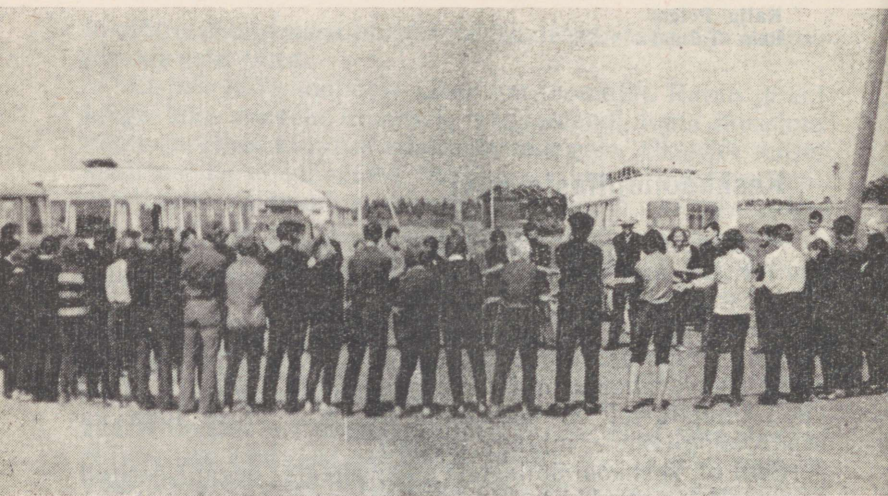
Seni on keskkooliõpilastele suvevaheajal organiseeritud peamiselt sportlikke ja sõjalis-patriootilise sisuga laagreid. Need laagrid on muidugi väga kitsa profiiliga, esikohal on sport, õppused või treeningud erialadel, ning alles seejärel töö.

On korraldatud ka töö- ja puhkelaagreid ühe keskkooli baasil, näiteks Tallinna 2. keskkoolis. Siin oli koosseis komplekteeritud põhiliselt kooli ühest või paarist klassist. Laagris olivate arv ei ületanud 40—50 õpilast.

Selliseid töö-puhkelaagreid oli suhteliselt kerge organiseerida, kuna siin oli tegemist ainult ühe kooli ja ühe majandiga. Oma ülesandeid — õpetada ja süvendada noortes tööarmastust ning siduda klassikollektiivi — selline laager siiski täitis. Kuid oma lühiajalisuse ja piiratuse tõttu ei suutnud ta haarata kõiki keskkoolinoori.

Seetõttu tekkis mõte, et vabariigis loodaks ühtne keskkooliõpilaste malev ja nimelt töömalev. Mida selline malev oleks võimeline tegema? Eeldati, et seda võib edukalt rakendada põllu- ja metsahooldustöödel ning maaparenduses. Samuti väiksematel ehitustel, nagu seda on kolhooside ja sovhooside võimlad, staadionid, lasketiirud jne.

1966. aasta suvel Hiiumaal korraldatud «kortsaaгинlaste» laagri kogemused näitasid, et keskkoolide lõpuklasside õpilased ei ole üliõpilastest sugugi nõrgemad töömehed — andkem ainult sobivat tööd. Väljateenitud raha läks hoiukassasse ning laagri lõppedes maksti sealt ära kõik toidu- ja osaliselt ka transpordikulud; ülejäänud raha jao-

Viimased minutid koos olla...

tati vastavalt töö- oldud päevadele ära laagri liikmete vahel. Õpilased jäid laagriga väga rahule.

Võttes arvesse saadud kogemusi, moodustasid Eesti NSV Põllumajanduse Ministeerium, Eesti Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium, Eesti NSV Haridusministeerium, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu ja ELKNÜ Keskkomitee 1967. a. suvel **Eesti Õpilaste Töömaleva**.

Eesti Õpilaste Töömalev sai üheks suvise koolivaheaja veetmise vormiks juba varem eksisteerinud töö- ja spordilaagrite ning kooli ja majandi kokkuleppel töötavate töö- ja puhkelaagrite kõrval.

Töömaleva moodustamisel seati kindlad eesmärgid, mida malev peab saavutama oma tegevusega. Need oleksid järgmised:

- anda õpilastele võimalus kasulikult ja sisukalt veeta suvine koolivaheaeg,

- abistada vabariigi kolhoose, sovhoose ja metsamajandeid suvistel töödel,

- sidemete tugevdamine ja kogemuste vahetamine vabariigi eri linnade, rajoonide koolide noorte vahel,

- iseseisvuse, omaalgatuse ja vastutustunde kujundamine õpilastes,

— õpilastes huvi äratamine põllumajanduslike tööde vastu,

— kollektiivsustunde ja rahvaste sõpruse kasvatamine,

— töökasvatus.

Kui vaadelda eesmärke, siis just kolmandana toodu eristab Eesti Õpilaste Töömalevat senilevinud koolide töö- ja puhkelaagritest või tootmisbrigaadidest.

Eesti Õpilaste Töömalevasse võivad astuda keskkoolide, tehnikumide ning kutsekoolide õpilased, kes on vähemalt 16 aastat vanad ja kellel on füüsiliseks tööks arsti nõusolek. Tunduva enamuse maleva liikmetest moodustavad keskkoolide õpilased, sest paljudel tehnikumidel ja kutsekoolidel langeb suvine praktika ajaliselt ühte üldhariduslike koolide vaheajaga. Et saada töömaleva liikmeks, peab õpilane lõpetama õppeaasta võlgnevusteta.

Struktuurilt jaguneb malev laagriteks, igas 50—60 õpilast, laager omakorda rühmadeks (à 14—18 liiget), rühm kaheks brigaadiks (à 7—9 liiget).

Töömaleva juhtivaks organiks on staap, kuhu kuuluvad juhtivad töötajad ja esindajad maleva moodustanud keskasutustest ning organisatsioonidest, eesotsas vabariigi põllumajanduse ministri sm. H. Männikuga.

Laagri elu juhib ja koordineerib laagri staap, kuhu kuuluvad: komandör, komandöri kaks asetäitjat ja rühmade komandörid. Laagri staap on seega 7-liikmeline. 1967. aastal oli igas staabis 2 täiskasvanut, vanemate kursuste üliõpilased TRÜ-st, EPA-st ja T PedI-st (komandör ja 1 asetäitja). Üliõpilaste valikul lähtuti printsibiist, et nad tunneksid maatööd, võiksid olla organisaatoriteks nii isetege-

vuses kui ka spordis, samuti suudaksid lahti mõtestada noori huvitavaid probleeme ja olla õpilastele alati abivalmis seltsimeesteks.

Kuna töömaleva üks eesmärkidest on õpilaste iseseisvuse, omaalgatuse ja vastutustunde kujundamine ning arendamine, siis on edaspidi kavas igasse laagrisse nõuandvaks ja toetavaks jõuks jätta üks täiskasvanu (komandöri asetäitja). Laagrite komandörideks saavad tublimad organisaatorid vabariigi koolidest.

Laagri staap lahendab kõik küsimused, mis puudutavad töö organiseerimist, jaotamist, samuti majanduselu ja vaba aja veetmist. Viimases osas on staabile abiks laagri spordi- ja isetegevustöö organisaatorid.

Iga rühma juhib komandör, kes valitakse rühma liikmete poolt esimese töönädala jooksul. Brigaadide eesotsas on brigaadi liikmete poolt valitud brigadirid.

Põhilisteks töödeks põllu- ja metsamajanduses on heinatöö, rohimine ja kraavide puhastamine, valgustusraie, kraavide ja sihtide puhastamine ning noore metsa hooldamine. Iga uue töö puhul tutvustavad majandite spetsialistid õpilasi töövõtetega ja ohutustehnika eeskirjadega.

1967. aasta suveks planeeriti tööperiood 5. juulist 20. augustini. Tänavu on kavas maleva tööperioodi alustada juunis ja lõpetada augusti algul. Töönädal on 6-päevane. Tööpäeva pikkuseks 6—7 tundi, olenevalt laagri üldkoosoleku otsusest, sealjuures 7. töötunni eest makstakse 16—17-aastastele õpilastele lisatasu kehtivate normide ulatuses.

Vaba aja sisustamisel loodetakse põhiliselt õpilaste endi initsiatiivile. Laagrite koosseisud komplekteeritakse nii, et igasse laagrisse kuuluksid õpilased erinevatest koolidest, rajoonidest, linnadest ning et igal laagril oleks oma orkester, head isetegevuslased ja tublid sportlased. Töömaleva liikmed korraldavad koos kohalike noortega isetegevusõhtuid ja spordivõistlusi. Majandite juhid organiseerivad maleva liikmetele puhkepäevaldel ekskursioone rajooni vaatamisväärsesse paikadesse.

Maleva laagreid külastavad ELKNÜ Keskkomitee töötajad, kes vestlevad õpilastega meie koolinoorsoo tänapäeva aktuaalsetest probleemidest, õpilaste — kommunistlike noorte põhiülesannetest, kooli komsomolielust, rahvusvahelisest olukorrast.

Maleva laagripaikade valikul lähtuti kolmest põhiprintsiibist:

1. Laagrid peavad asuma looduslikult kaunites paikades veekogude läheduses, nii et tööst vaba aeg võiks kujuneda maleva liikmetele tõeliseks puhkuseks. Kuna laagripaigad asuvad asulatest ja taludest eemal, siis peaks see soodustama laagrite traditsioonide ja rituaalide väljakujunemist.

2. Majandid, mille territooriumidel asuvad maleva laagrid, vajavad tööjõudu.

3. Tööd andvad majandid peavad suutma kindlustada kogu laagrit pideva tasuva tööga.

Töötasustamine toimub vastavalt kindlaksmääratud tööhinnetele. Selleks, et õpilastel oleks pidev ülevaade väljateenitud tasust, tehakse hinded iga uue tööloõigu algul maleva liikmetele teatavaks. Tehtud töö pidevat arvestust peab laagri staap.

Majanditelt saab omahinnaga osta toiduaineid. Iga laagripaiga juures on põllulapp ja sealt saab laager kartuleid ning juurvilja vastavalt vajadusele täiesti tasuta.

Tööobjektide vaheline transport korraldatakse majandite kulul. Ühtne riietus ja embleem on kindlasti üheks komponendiks, mis liidab kõiki Eesti Õpilaste Töömaleva liikmeid. Riietuse ostavad välja majandid.

Loodame, et Eesti Õpilaste Töömalev kujuneb edaspidi vabariigi vanemate klasside õpilaste hulgas tõesti populaarseks suvevaheaja veetmise organisatsiooniliseks vormiks ning tema tegevus täiustub ning paraneb seoses kogemuste laekumisega tehtud tööst.

Sekretär mõtiskleb sellest, mis juubeliaastal populaarne oli

«Kui me oma rajoonis korraldaksime konkursi aasta kõige populaarsemate komsomoliürituste peale, siis mulle tundub, et algorganisatsioonide ja majandite vahelised noorte viktoriinid tuleksid kindlalt esikohale.» Nii arutab ELKNÜ Harju Rajoonikomitee teine sekretär Rein Parve.

«Komsomolitöös on see ikka nii olnud, et aeg-ajalt leiatakse mõni uus töövorm, mis kõikide meeled kihevile ajab. On selliseid, mida aeg ise välja praagib. Paljud neist on aga meie elus nii kindlalt kanda kinnitanud, et praegu ei oska seda teisiti ette kujutada. Mäletame ju hästi, millise õhinaga haarati kinni suvepäevade mõttest. Nüüd on sellest saanud üks kõige pidulikum ning romantilisem komсомolitraditsioon. Siis vallutas kõiki algorganisatsioone kohvik-klubide idee ja leidus kohe ka neid, kes vaata et aruande-valimiskoosolekutki enam ilma kohvitassita pidada ei tahtnud. Vaidlustest ning eksperimentidest jõuti tuumani ja noorte kohvik-klubid tegutsevad praegu viljakalt terves vabariigis. Kuid, nagu öeldakse, aeg sai täis ja jälle oli vaja midagi uut leida. Ma ei tea, kust see mõte õieti alguse sai, kes oli esimene, kuid algorganisatsioonidevahelised jõukatsumised teadmiste turniiril on saanud väga päevakohaseks. Olen kuulnud sellest, kuidas võisteldi Paide rajoonis ja Põlvas, üht-teist meenub veel mujaltki.

Meie rajoonis on noorte viktoriinid saanud küll lausa «üldrahvalikuks», nagu me ise naljaga pooleks nimetame. Ah et kas ma selles omamoodi aja märki ei näe? Õigust öelda — näen küll. Minu arvates praegu üksnes osavatest kätest enam ei piisa. Aeg nõuab arukaid, mõtlemaid päid, teadmisi, täpset informatsiooni kõigest, mis maailmas toimub. Ärge arvake, et informatsioon on moesõnaks saanud ainult teadlaste, inseneride ja üldse haritlaste hulgas. Maal ringi liikudes kohtate tihti noori, kes teid võivad üllatada väga täpse informeeritusega mitte ainult oma erialal, vaid ka kunstis, kirjanduses, poliitikas, milles aga soovite. Muuseas, kas te jalgite televisiooni noortesaadete võistlus-

viktoriini «Kes on kes?» No siis teate ju isegi, et üsna fenomenaalset teadmisi on seal üles näidanud Jõgeva rajooni «Põdra» sovhoosi põllutööline Tõnis Laisaar. Tal on praegu kõik eeldused tulla viktoriini üldvõitjaks noorte teadlaste, üliõpilaste, arstide ja kõigi teiste elukutsete esindajate ees. Ei, ei, ega ma siit püüagi mingeid üldistusi teha. Olgu see näide ainult vahemärkusena toodud, kuigi see võib-olla omamoodi kinnitab minu väidet, et mitmekülsus, lai eruditsioon pole ammu enam linnanoorte eelisõigus. Kuid millest meie jutuaajamine nii laiali valguski? Õigus — kas jõukatsumised teadmiste areenil ja nende populaarsus ei tulene millestki sellisest, mis noori praegu elevil hoiab. Seda ma tahtsingi teile tõestada. Algorganisatsioon, kes on võitnud teadmiste poolest kõiki teisi, muutub oma rajoonis autoriteediks. Või võtame põllumajandusalased viktoriinid, mis toimuvad peamiselt spetsialistidest moodustatud võistkondade vahel: millise kolhoosi või sovhoosi rahvas ei näeks meelsasti, et nende peaaagronoom, zootehnik või töökoja juhataja teise majandi ametivendadega võisteldes peale jääks?»

Nii algas meie vestlus rajoonikomitee sekretäri kabinetis.

«Kuid,» soovitas Rein Parve, «sõitke parem rajooni ja küsige, mis noored ise meie viktoriinidest arvavad. Võib-olla pealtvaataja ja žüriiliikme arvamusel on midagi erapoolikut. Ise ma ju üheski võistkonnas olnud ei ole. Minge näiteks Habajale. Nad on Vaida sovhoosi rahvaga mitu kohtumist pidanud. Minu teada tahab üks Rapla rajooni algorganisatsiooni nendega jõudu proovida.»

*

Vaida sovhoosi ja Habaja sovhoosi noored on omavahel kohtunud juba kahel korral ja seis on praegu viigiline. Mõlemat algorganisatsiooni huvitab kindel temaatika — leninliku komsomoli ja eriti oma rajooni komsomoli ajalugu ning Suure Isamaasõja lahingute tee. Esimese kohtumise teemaks oligi komsomoli ajalugu ja selle võitsid Vaida noored. Teises viktoriinis — rahva võitlustee kajastamine kirjanduses — oli tugevam Habaja rahvas. Nüüd uuritakse mõlemas majandis hoolega kirjandust, mis käsitleb Suurt Isamaasõda, jälgitakse televisioonisaateid «Täna 25 aastat tagasi» ning nuputatakse vaikselt küsimusi, mis on vastas-

võistkonnale kindlasti raskeks «pähkliks». Kolmas viktoriin — «Mööda isade võitlusradu» — peab selgitama, kumma majandi noored on tugevamad.

Erilise elevusega kõneldakse Habajas veel praegugi esimesest viktoriinist. Kuigi sealt kaotusega koju tuldi, on siiani hea meenutada, millise õhinaga sai kirjandust uuritud ja omal käel ümbruskonna noorte minevikupäevade järgi aetud. Mälestustekogumikud «Karastumine», «Võitluse radadel» ja kogumik «Kas tunned maad» loeti kaanest kaaneni läbi ning lehitseti mitu korda ülegi. Raamatukogust võis neid teoseid sel ajal tikutulega otsida, sest mitte ainult võistkonna liikmed ei tahtnud küsimustega kursis olla. Ka tagalat peab kindlustama, arvasid need, kes publiku hulka jäid. Omal käel uuriti välja üsna mitu uut fakti ümbruskonna esimestest kommunistlikest noortest ja kommunistidest, kes langesid esimestel nõukogude võimu aastatel Habaja piirkonnas. Noored selgitasid välja, kuhu on maetud Harald Vanatoa ja tema 20-aastane poeg Hans, mõlemad kommunistid, kes hukkusid 1941. aastal kohalike natsionalistide käe läbi. Täpselt 25 aastat hiljem, 18. augustil 1966. aastal toimus nende kalmu juures miiting, kus noortega jagasid hukkunute kohta mälestusi inimesed, kes neid ise olid tundnud. Saadi teada, kuidas langes Ilmar Värk, Habaja üks esimesi kommunistlikke noori, ja veel teisigi mälestusväärseid fakte oma ümbruskonna noorte minevikust.

Vaida võistkond oli omakorda leidnud Kõue valla esimese pioneerijuhi jäljed. Selgus, et Helmi Raig elab veel praegugi Kõuel. Muidugi tuldi võistluste ajal sellega välja. Habaja rahvas ei osanud aga sellele küsimusele vastata, kuigi nad ise just Kõuel elavad. Kaotuspunktist sai aga alguse mõte kutsuda Helmi Raig järgmisele komsomoli lahtisele koosolekule. Kohtumine leidis aset. Mitu tundi kuuldi huvitavaid mälestusi Kõue esimestest pioneerikondustest ja komsomolielu algusaastatest, samuti meenutusi okupatsiooniaegsest vanglast. Nüüd on Habaja noortel kogunenud uusi andmeid oma valla komsomoli ajaloost. Vaida rahvas teab kindlasti, et Habaja sovhoosi kombainer Johannes Viira on 1965. a. künnivõistluse võitja ning Lenini ordeni kandja. Kas nad aga teavad, et sama Johannes Viira oli Kõue esimesi kommunistlikke noori. Seda tahetakse järele uurida järgmisel kohtumisel. Pole sugugi võimatu, et siit on võidupunkti loota. Otsingud jätkuvad, et leida

uusi fakte, mis küsimustena vastasvõistkonnale ära kulu-
vad. Samasugused eeltööd käivad ka Vaidas.

Nii on viktoriinidesari kahe majandi noorte vahel and-
nud tõuke oma kodukoha komsomolialaloo innukale uuri-
misele.

Lehitseme koos Peeter Pentlaga, Äksi raamatukogu
juhatajaga, viktoriinimaterjale. Rajoonikomitee büroo liik-
mena on Peeter Pentla tänaseni oma sovhoosi kommunist-
like noorte kõigis ettevõtmistes aktiivne osaline olnud,
kuigi ta ise kuulub juba partei ridadesse. Tema nõuandel
valiti ka viktoriiniküsimused: Mitu delegaati oli ELKNÜ
I kongressil ja kus see toimus? Kes oli esimene Harjumaa
komsomolikomitee sekretär ja kes oli sel kohal pärast sõda?
Kus toimus 1941. aastal esimene suurem Tallinna kaitse-
lahing, millest võttis osa mitu Harju komsomolikomitee
töötajat? Milline Nõukogude Liidu kangelane oli kuni 1959.
aastani ühe Harju rajooni sovhoosi direktoriks? Kus moo-
dustati 1917. a. septembris, seega enne Suurt Oktoobrirevol-
utsiooni, Eesti esimesed punakaardi salgad? Selgub, et
kõik need isade revolutsiooni- ja lahingukuulsuse paigad
on Harju rajooni maadel. Seepärast on tänane Harju kom-
somolipere endale auasjaks teinud hästi tunda minevikku.
Üks viis, kuidas seda teha, ongi viktoriinid.

*

Kuid jätkakem katkenud jutuajamist Harju rajoonikomi-
tee sekretäri Rein Parve kabinetis.

«Arvan isiklikult, et kuivad loengud on noorte hulgas
oma aja ära elanud. Kui me oleksime välja kuulutanud
loengu komsomoli ajaloo, oleks kindlasti tegemist olnud,
et kõiki kohale saada. Viktoriiniks valmistudes aga luges
igaüks läbi hulga raamatuid, otsiti omal käel fakte juurde.
See on hoopis midagi muud kui passiivne pealtkuulamine
loengusaalis. Pealegi on viktoriinid huvitavad ka kui puh-
keõhtud. Seal esinevad ju isetegevuslased, proovitakse
jõudu osavuses, tutvutakse omavahel, tantsitakse. Komso-
moli aastapäeval korraldasime Sakus 6 majandi võistluse
komsomoli ajaloo tundmises. Ka edaspidi on üht-teist plaan-
nis. Noorte suvepäevad viime sel aastal läbi ratastel: sõi-
dame välja 10 autobussiga, külastame lahingukuulsuse ja
komsomoli ajaloo seotud paiku ning korraldame siis
Porkunis võistluse komsomoli ajaloo parima tundja nimele.
Küllap teeme seda ka võistkonniti.

Sügisel, komsomoli aastapäevaks, teeme esimesed kokuvõtted majandite vahelisest võistlusest rajoonikomitee rändauhinnaile. See on samuti omalaadi viktoriinide sari, kuigi teemalt hoopis laiem, haarab nii põllumehetarkusi kui ajalugu, võisteldakse osavuses, reageerimiskiiruses ja vaimukuses. Rändauhind on praegu Ravila sovhoosi noorte käes. Võistlused ise toimuvad nii, et kahe majandi jõukatsumises võitjaks osutunud pool kutsub endale uue vastase, nende vahelise võistluse võitjal on omakorda valikuõigus vastase leidmisel jne. Praegu on omavahel võistelnud juba Habaja ja Ardu noored. Ardu kutsus välja Ravila ning Ravilal, kes Ardust tugevamaks osutus, on ees kohtumine Alavere noortega. Tegelikult pole need ainult noorte üritused, ka vanemad inimesed löövad suure hasardiga kaasa. Kui mitte võistkonna koosseisus, siis pealtvaatajatena ikkagi.»

Rajoonikomitee rändauhind — rahvuskirjaline nahkalbum — on niisiis hoiul Ravila sovhoosi kommunistlike noorte juures. Täpsemalt — algorganisatsiooni sekretäri asetäitja Sirje Nokkuri käes.

«Ärge imestage midagi, et alles esimesed leheküljed täidetud. Võitja võistkond saab ainult kolm lehekülge oma käsutusse. Muidu ei peaks see album kuigi kaua vastu. Igast võistlusest võiks ju omaette terve albumi koostada ja materjali jääks ülegi.»

*

Majanditevahelised võistlused rajoonikomitee rändauhinnaile on Harju rajooni noorte hulgas tekitanud tublisti elevust. Külalised saabuvad tavaliselt kohale juba keskpäeval ja esimene jõuproov toimub spordiväljakul. Õhtul võistlevad noored spetsialistid põllumehetarkustes, sest teisiti poleks mõeldavgi, kui viktoriiniküsimusi on aidanud kokku seada rajooni tootmisvalitsuse mehed. Siis on ju teada, et niisama lihtsalt võitjaks ei tule. Seepärast panigi Ravila sovhoos Ardu rahva vastu välja võistkonna, kuhu kuulusid majandi peazootehnik Mare Suursöödi, seemnekasvatuse agronoom Arnold Suursöödi, põllundusbrigadir Helmut Viigipuu, ehitusmeister Peedu Priks, osakonna juhataja ja partorg Mihkel Märitz ning komsomoli-algorganisatsiooni sekretär Lembit Möll. Vastased olid võistkonna komplekteerimist sama tõsiselt võtnud, nii et pisut oli see nagu jõu-

proov kahe majandi tootmisjuhtide vahel: kumb pool on kaasaja põllumajanduse põhiküsimustes tugevam.

Esimene ülesanne oligi kohe selline, millele Ardu vastuse võlgu jäi. Hiljuti olid majandid saanud uued eeskirjad, kuidas seemne idanemisprotsenti määrata. Zürii ees tuli õige vastusega toime ainult Ravila. Edasi tuli ülesanne Ardule — analüüsida Ravila kartulikasvatust, Ravila pidi aga hindama Ardu veisekasvatuse olukorda. Ei puudunud muidugi ka lõbusamat laadi ülesanded: kujutada panto-miimi vormis masinate tagavaraosade hankimist ning tootmisplaani kinnitamist rajooni tootmisvalitsuses. Kokkuvõttes lõppes võistlus viigiliselt ja alles lisaküsimus andis võidupunkti Ravilale.

Tagantjärele ei oska enam keegi öelda, kumb rohkem närveeris ja võistlusele kaasa elas — kas võistkonnad või publik saalis, kes iga hinna eest (isegi etteütlemist paljukuks pidamata) oma meeste võitu ihkas.

Ometi polnud võiduküsimus sellel õhtul kõige tähtsam. Ka viigi puhul oleks mõlema majandi rahvas koos veedetud päevaga rahule jäänud. Sirje Nokkur jutustas, et pärast viktoriini lõppu arutati ja vaieldi omavahel veel kaua esitatud küsimuste üle, muidugi ka tantsiti ja jälgiti isetegevust. Kesköö paiku, kui Ravila omad hakkasid koju sõitma, oldi kui just mitte sinasõbraks, siis vähemalt headeks tuttavateks saadud. Ravilal on peatselt vaja vastu võtta järgmine vastane — Alavere noored. Muidugi loodavad kõik, et esimene võit ei jää viimaseks ning komsomoli rajoonikomitee album püsib veel pikka aega nende käes. Ja kes sedagi teab, millise majandi noored lõpuks kõigist teistest teadmiste turniiril üle käivad. See on muidugi alles tuleviku küsimus.

Jutuajamise lõpetuseks ütles Rein Parve:

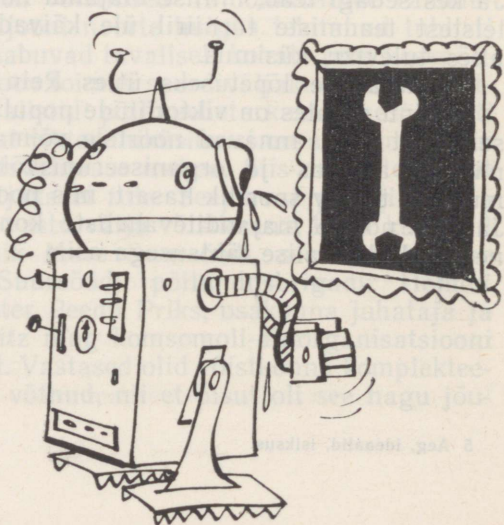
«Minu arvates on viktoriinide populaarsuse põhjus veel selles, et need annavad noortele võimaluse kõik ise teha, näidata algatus- ja organiseerimisvõimet. Siia lisandub muidugi teatav sportlik hasart, mis noori alati on köitnud. Ja ega noorte majanditevaheliste kontaktide tugevdaminegi pole kõrvalise tähtsusega asi.»

Noorsoo esteetilisest kasvatuses

Räägitakse, et kui tuntud vene näitleja Hmeljov esmakordselt nägi Raffaeli «Sixtuse madonnat», hakkas ta nutma. Inimene nuttis teosest saadud esteetilisest elamusest.

Esteetiline elamus on alati positiivne elamus ning inimese tõeline areng ei ole mõeldav ilma esteetilise tunde kujunemiseta. Inimese inimlik olemus ilmneb väga paljus just selles, kuivõrd ta on rikas vaimselt, kuivõrd ta oskab näha, läbi elada ning luua ülevat ja ilusat oma elus.

Mõned võrdlevad ikka veel esteetilist elamust lihtsa meelelahutusega, primitiivse naudinguga tööst vabal ajal. Need inimesed varastavad iseendalt enesele aru andmata, muutes end järk-järgult vaimselt ühekülgsemaks. Siinjuures ei ole üleliigne tsiteerida Charles Darwinit. Oma eluloos ta kirjutas: «Kuni 30 eluaastani või isegi kauem valmistas mulle suurt rõõmu iga liiki poeesia, näiteks Miltoni, Gray, Byroni, Wordsworthi, Coleridge'i ja Shelley looming, ning juba koolipõlves lugesin suure naudinguga Shakespeare'i, eriti tema ajaloolisi draamasid. Omal ajal valmistas mulle suurt rõõmu ka maalikunst, eriti suurt aga muu-

sika. Kuid nüüd ei suuda ma juba palju aastaid sundida ennast ühtki väärsirida lugema, hiljuti katsusin Shakespeare'i lugeda, kuid see tundus uskumatult, otse vastikuseni igavana. Olen peaaegu kaotanud maitse maalikunsti ja muusika suhtes... Mingisugune huvi on mul veel säilinud ilusate loodusnähtuste vastu, kuid ka need ei loo enam seda ülemäärast vaimustust, mis varem.

Näib, et mu vaim on saanud mingisuguseks masinaks, mis suured faktihulgad jahvatab üldisteks seadusteks. Kui ma saaksin oma elu uuesti otsast alustada, teeksin endale kohuseks lugeda mõninga hulga väärsse ja kuulata mõningal määral muusikat, vähemalt korra nädalas; võib-olla õnnestuks mul sel viisil säilitada nende ajuosade aktiivsust, mis nüüd on atrofeerinud. Nende maitsete kaotamine tähendab **õnne** (meie rõhutuse — R. S.) kaotust ja avaldub vististi kahjulikult vaimsetele võimetele, veel tõenäolisemalt aga kõlbelistele omadustele, sest see nõrgendab meie loomuse emotsionaalset külge.»¹

Nagu näeme, ei ole esteetilise kasvatuse ülesandeks parandada inimese elu- või kultuuritingimusi, vaid objektiks on inimene ise, tema saatus, täpsemalt tema inimlik olemus.

Paralleelselt sellega, mida rohkem inimene tunnetab looduse seadusi, allutab loodust enda tahtele, saades selle peremeheks — seda enam peab muutuma ta ise täiuslikumaks mitte ainult kui *homo sapiens*, vaid ka oma tunnete peensuses. Kommunistliku ühiskonna ideaalkujuks on inimene, kelles on harmooniliselt ühendatud nii vaimne rikkus, moraalne puhtus kui ka füüsiline täiuslikkus.

Midagi ei ole halba selles, kui neiu või noormees armastab kerget muusikat. Kui aga tema vaimsed huvid piirduvadki vaid sellega, siis on see juba halb. Ei ole ta ju võimeline inimkonna poolt loodud mitmekülgse kultuuri iseseisvaks tajumiseks, sealjuures ilusa tajumiseks. Oleme jõudnud niisuguse arenemise astmeni, kus igaüks peab armastama kunsti, muusikat, kirjandust. Vaimse elu külged on omavahel nii tihedalt seotud, et puudujääk ühes osas annab ennast paratamatult tunda inimese üldises silmaringis ja nõrgendab tema arengu emotsionaalset külge, s. t. ei võimalda saavutada täit inimküpsust.

¹ Ч. Дарвин. Воспоминания о развитии моего ума и характера (Автобиография). М., 1957, стр. 147—148.

Teadmised ja ilu on inimese lahutamatud komponendid. Üks on nagu redel, mille astmeid mööda inimene sammub tulevikku, teine aga tema seesmise ideaali ja tunde väljendus — tiivalöök. Teadus ja poeesia on kaksikvennad. Mõistus — see on elu vaim, poeesia — tema naeratus, tema helge vaade.

«Ideaalideks, mis mu teed valgustasid ja mulle julgust ning mehisust sisendasid, olid headus, ilu ja tõde», kirjutas kuulus Einstein.¹

Esteetiline omapära

Erinevalt kõikidest informatsiooni saamise vormidest annab kunst meile informatsiooni elust niisuguses vormis, mis kutsub meis esile esteetilise rahuldustunde. See rahuldus väljendub mitmeti: harmoonilises rahulikkuses, vaikes nukruses, kaastundes, läbielamiste dramaatilises pinges või hoopiski rõõmuhõiskes. Teaduses on rahuldustunnet mitmeti seletatud, kuid kuidas seda ka ei oleks nimetatud, tähtis on see, et esteetiline rahuldustunne on alati elujaatav. Nähtavasti sellepärast toobki esteetiline elamus tavalise rõõmu kõrval õnnetunde.

Kahju, tohutult kahju on, kui kohtad väga meeldivat harmooniliselt arenenud näojoontega ja proportsionaalse kehaehitusega neitut või noormeest, kes ei ole ka mitte rumal, kuid kahjuks maitsetu, pimesi moeäärmusi või mõnd kitarristide ansamblit väliselt imiteeriv. See ei sobi talle, tema näojoontele, tema temperamendile, kuid seda on talle peaaegu võimatu selgeks teha, kuna tal endal puudub elementaarne ilutunne.

Enamusel meie noortel on arenenud ilumeel: kõik on oma õigel kohal, harmooniliselt ühtesulanud, oma individuaalselt kordumatu ilmega on ta kauaks meelde jääv. Igale kaaslasele, olgu ta noor või vana, annab taoline inimene endast raasukese helget, s. t. ilusat, mis loob uhkuse ja rõõmutunde.

Esteetilise tajumise üheks omapäraks on see, et me tajume midagi või kedagi kui ilusat, ülevat või inetut, koomilist, andmata endale aru, miks ta on niisugune. Me tajume siin vahetult. Vahel, kui inimene mõtlebki, miks üks või teine asi või nähtus kutsus temas esile esteetilise

¹ Б. Т. Кузнецов. Эйнштейн. М., 1963. стр. 248.

tunde, ei suuda ta sellele vastata. Kuid kahtlemata ei jät-
nud too asi või nähtus teda ükskõikseks. *Inimese võime*
reageerida kasupüüdmatalt helile, värvoile ja vormidehar-
mooniale ongi esteetiline elamus. See on emotsionaalne
reaktsioon, võime saada esteetilisi muljeid ja neid läbi
elada ning samal ajal elamusnauding ise. Marx nimetas
esteetilisi tundeid vaimseteks tunneteks. Nad on alati seo-
tud elamustega, emotsioonidega (rõõm, imetus, vaimus-
tus, kütkestus jne.).

Objektiivse sisu kõrval on siin tegemist ka inimese
subjektiivse suhtumisega. Seepärast, et esteeti-
line meel ei ole inimesele sündides kaasa antud, vaid on
isiksuse kasvatuse tunnus. Psühholoogia tõestab, et kõigis
inimestes on võimalik kasvatada esteetilist tunnet. Ekspe-
rimentaal-psühholoogiline esteetika on uurinud ka, kuidas
on õigem kasvatada esteetilist maitset, tunnet ja ideaali.
Näiteks on tehtud kindlaks, et elu protsessis, ühiskondli-
kus praktikas kujuneb ja areneb kõigepealt elementaarne
esteetiline tunne: värvi- ja vormitunne, teatud helilise
kooskõla, tonaalsuse tajus jne. Elementaarne esteetiline
tunne on baasiks, mille alusel isiksuse esteetiline kultuur
areneb ja kasvab.

Kahjuks ei pöörata noorsoo esteetilise kasvatuse prak-
tikas praegu veel vajalikku tähelepanu tolle elementaarse
esteetilise tunde sihikindlale kasvatamisele. Pedagoogika
õpetab, et ilutunde kasvatamisel tuleb kõigepealt arves-
tada laste vanust, tunde arengu taset. Alklassides peab
esteetiline kasvatus toimuma mitte abstraktsete mõistete
abil, vankumatute tõdede näol, vaid intuiitvseks tajuks
esteetiliselt mõjuvate esemete, kunstiteoste abil. Nõnda
kujuneksid esteetilised harjumused orgaanilisteks oma-
dusteks.

Kooliõpetajad nurisevad tihti, et neile ei ole eraldatud
tunde ilumeele kasvatamiseks. Kahtlemata peab leidma
võimalusi ka eritundide jaoks, elu ise nõuab seda. Esteeti-
list kasvatust saab läbi viia pidevalt ka igas tunnis, vahe-
ajal — alati ja kõikjal. Ainult kasvatajail endil peab
olema selleks arenenum maitse. Seni jääb kahjuks veel
paljudel õpetajatel endil selles osas kasvatusest vajaka.
Ja mis veel halvem, pahatihti ei osata esteetilise ja ühis-
kondlik-poliitilise või moraalse kasvatuse vahel vähet
teha. Arvatakse, et meie tööstuse või põllumajanduse saa-
vutuste ülistamine lahendab ka esteetilise kasvatuse üles-

ande. Tuleks ükskord juba aru saada, et esteetiline kasvatus, erinevalt poliitilisest, filosoofilisest ja eetilisest, ei ole kõigepealt reeglite, vaadete, teooriate selgeksõpetamine, s. o. ratsionaalne õpetamine, vaid tunnete, maitse kasvatamine, s. o. inimese emotsionaalse maailma kasvatamine.

Tuleks samuti arvestada, et esteetilised tõekspidamised ja harjumused ei ole muutumatud. Puutudes kokku esemete esteetiliste omaduste ja kunstiga, on nad pidevas kujunemises.

Eksperimentaalselt on kindlaks tehtud, et *inimese esteetiline meeldivus kasvab väliselt sisemusse, aistingulisest ratsionaalsesse, kusjuures nooremas eas on ülekaalus väline ehk aistinguline taj*u. See tuleneb kogemuste puudumisest. Seepärast ei ole õige noortele keelata elementaarset, vastandada näiteks kerget muusikat sümfoonilisele jne. Teisest küljest ei saa aga ka rahulduda nende elementaarse ilu tunnetega, vaid neid tuleb järk-järgult arendada edasi assotsiatiivseks ilutajuks. Uurimused on näidanud, et osa inimesi tajub kunsti ainult puht tunnetuse aspektist, tundes huvi peamiselt teose süžeeilise osa vastu ja võttes kunstiteost kui puhast «elu õpikut». Kuid sealjuures nad peaaegu ei saa esteetiliselt naudingut, vaid saavad nn. äratundmise rõõmu. Kunstiliikidest meeldivad neile tavaliselt kirjandus, kino ja laulud. Kujutavat, dekoratiiv- ja tarbekunsti, samuti muusikatki, nad ei armasta. Sest siit nad ei saa midagi teada ja seepärast ei oska ka hinnata. Tavaliselt on nende esteetiline meel kujunenud äärmiselt lünklikult, eriti värvi ja vormi tajumise osas.

Teine osa — eriti noored või ka vanemad, kes millegipärast on jäänud esteetilises arengus samale tasemele, — tajuvad ainult vormi, värvi ja rütmi. Nende hinnang on väga subjektiivne ja pealiskaudne. Nad ei ole võimelised analüüsima, nende vastused on lakoonilised: «ilus», «jama», «meeldis» jne. Kunstiliikidest meeldib niisugustele kino, kirjandus (eriti põneva süžeeaga), džäss. Nende maitsetes on eelistatud kontrastsemad, teravamad toonid, millele tihti kaasneb mõõdutunde puudumine.

Kolmandatel on esteetiline taju arenenud sihikindla kasvatus

tulemusena. Esteetiline omandamine on siin sügav ja harmooniline. Nad mõistavad kõiki kunstiliike, oskavad õigesti hinnata tõelist, väärtuslikku kunsti ja eraldada seda järeltehtust, elamus on inimlikult sügav.

Kirjanduse kõrval saavad nad suuri elamusi muusikast, maalikunstist, poeesiast, arhitektuurist. Nende hingeline pale on tasakaalukam, puhtam, sest inimese esteetiline meel on lahutamatult seotud ka ta moraaliga. Muidugi on erandeid, kuid see ei eita reeglit. Niisugune harmooniliselt arenenud inimene ongi meie ühiskonnas tulevikuideaal.

Esteetilised tunded rikastuvad ja arenevad seega inimeste ühiskondliku praktika, kasvatus protsessis. Kuid selles kasvatuses kuulub otsustav osa kunstile. Nõustume Marxiga täiesti selles, et inimese muusikalisi tundeid virgutab ainult muusika. Inimese esteetiline suhe ümbrusega algab tõepoolest esteetilisest tundest. Kuid samal ajal esteetilised tunded ise muutuvad, arenevad inimese enda elu protsessis. Kõigepealt aga esteetilise maitse arengust.

Maitse ja tunded

Kas esteetilise maitse üle vaieldakse? Jah ja ei! Tavaliselt, kui inimene ei ole enam millegagi võimeline kaitsma oma seisukohta, öeldakse, et maitse üle ei vaielda. Ja sellega tahetakse lõpetada igasugune diskussioon. Kas tõesti maitse on niivõrd subjektiivne, et mingeid kriteeriume ei olegi ja järelikult ei saa seda ka kasvatada?

Mis on esteetiline maitse? *Esteetiline maitse on kunstiteose või esemete vormi harmooniliste seoste ning suhete konkreetselt emotsionaalne hinnang esteetilise ideaali baasil.* Ta on konkreetselt emotsionaalne, s. t. tekib ainult esemete ja nähtustega vahetu kokkupuute momendil. Ei saa nautida maali või muusikat kellegi jutustuse alusel.

Kahjuks me võime kohtuda kunstinäitusel või kontserdil inimestega, kes kiidavad või laidavad kunstiteoseid *a priori* «targema» või mõjukama isiku arvamuse järgi. Maitse ilmneb samuti mitte arutlustes, vaid tundmustes, ta eksisteerib kui tunne. Meie koolide kirjanduse õpetamise praktikas kasutatakse kahjuks ka meetodit, mille abil kirjandusteose esteetilist väärtust õpetatakse autoriteetide hinnangute põhjal.

Tähtis on mees pidada, et maitse on hinnang ning seal, kus on hinnang, on ka suhe, järelikult ka vastav käitumine. Kui noortel väära esteetilise kasvatus tulemusena ei kujune maitset, vaid kujuneb arvamine, siis

on seal tavaliselt kaaslaseks ükskõiksus, kiretus ja kohanemine.

Meil on millegipärast mõningate õpetajate juures välja kujunenud põhimõte — anda õpilastele igavesi vastuvaidlematuid tõdesid nii ühiskonnateadustes kui ka esteetikas. Õpilased õpivad need «tõed» pähe ja vuristavad maha. Meie ülesandeks on soodustada seoses harmooniliselt arenenud isiksuse kujundamisega epohhi vaimse kultuuri individuaalset omandamist. Õpilane, nooruk, puutudes vahetult kokku eluga, peab ju iseseisvalt elama, mõtlema jne. Teisiti, pähetuubitud «absoluutsed tõed» muutuvad talle samaks mis rongile roopad. Mõte harjub liikuma ainult käidud rada mööda; puutudes kokku elu vastuoludega ei oska noor hinnata olukorda ega leida lahendust.

Kirjanduse õpikutes on liiga palju lõplikke hinnanguid. Puškini poeesia ilu ei õpita niivõrd vahetult tundmuste, kuivõrd just Belinski hinnangute kaudu. Belinski kirjutas nii... jne. Aga milleks siis veel Puškin?

Küsimus ei ole ainult elamuste kaudu ilu, poeesia omandamises, vaid ka iseseisva hinnangu andmises, iseseisvas mõtlemises, sellega koos ka vaidluse võimaluses.

Esteetiline maitse, olles hinnanguks konkreetsete nähtuste ja asjade suhtes, väljendab ühtlasi esteetilist suhet ellu, kunsti. Selles on suur jõud. Sest maitse võimaldab otsustada seni tundmatute asjade, teoste üle, usaldab siin oma muljeid. Arenenud esteetiline maitse on jõud, mis rebib end lahti kõigest vanast, traditsionaalsest. Kuid arenemata maitse, õigemini maitsetus, mis on alati agressiivsem ja taktitum (ka selles on üks tema tunnuseid), avaldab samuti oma mõju tegelikusele ja seepärast tulebki siin vaielda. Ja mitte ainult vaielda, vaid ka otse välja naerda.

Ma arvan, et neil esteetikutel ei ole õigus, kes arvavad, et on olemas ainult kas maitse või maitsetus ning seepärast maitse üle ei saavat vaielda. On ju olemas ka maitse arenemise tase. Maitse võib olla arenenud kas suuremal või vähemal määral. Seda enam, et esteetiline suhe ise on mitmetahuline. On isegi kunstnikke, kes oma kunstilliigi osas on arenenud maitsega, kuid mõnes teises liigis või elus ilmutavad otsest maitsetust. Ma olen elus kokku puutunud paljude noortega, kes küll loevad palju, kuid ebatavalise süžee raamatuid. Nad jäävad täiesti ükskõikseiks L. Tolstoi, R. Rollandi, H. Balzaci või A. H. Tammsaare teoste suhtes, seda nii teose mõtte kui ka karakterite ja nende psühholoogia suhtes. Kui küsida: miks? — nad vastavad: «Mind see ei huvita». Niisuguste inimeste maitset tuleb suunata, tuleb vaielda ja tõestada.

Aga millal ei tule vaielda? Äärmiselt inetu on naerda maitse üle, kui sellel on teise rahvuse tunnuseid, näiteks rütmi, värvigammat ja kombeid. Samuti ei ole mõtet vaielda selle üle, kes meeldib rohkem, kas Bach või Beethoven, D. Vaarandi või K. Merilaas. Ühe temperamendile, psüühilisele laadile on lähedasemad näiteks E. Kitse maalid, teisele aga E. Okase gravüürid. Tuleb arvestada ka inimeste erinevat vanust, sest nende elu kulgeb erinevas elurütmis. Noortele meeldivad ühed, vanadele teised värvid, teine rütm. Seepärast ei saa siin olla maitsete samasust. On täiesti seaduspärane, et noortele meeldib värvide erksus ja kontrastsus, vormi ekstravagantsus ning elu mõningate nähtuste suhtes liialdatud emotsionaalne väljenduslikkus, mis tihti ärritab vanemaid.

Sellele erinevusele baseerubki nn. vanade ja noorte probleem esteetikas, ja mitte ainult esteetikas.

Tihti võib kuulda kurtmisi, et noortega on midagi lahti,

et nende maitsed on väga piiratud, et nad käituvad väljakutsuvalt ja on vaimustatud ainult biitlitest jne. Kuigi noorte teatud osa suhtes need väited vastavad tõele, näib siiski, et nii pole õige rääkida kogu meie noorusest. Eesti NSV Riiklik Noorsooteater on alati välja müüdnud ja enamus külastajaid on noored. Väga palju noori käib kultuuri-ülikoolides või kirjanduslikel kolmapäevadel Tallinna Kirjanike Majas. Üldtuntud on fakt, et meil loetakse väga palju kirjandust ja sealhulgas luulet, et kunstinäitustel käib palju noori. Need, kes meie noorte suhtes on pessimistlikult häälestatud, ei tunne tihti noori konkreetset ja vahetult, vaid «üldse». Kui tihti ei taha me jonnakalt tunda praeguste, eriti kuni 20 aasta vanuste noorte psüühikat. Ei taha tunnistada, et just nimelt neis aastates esineb noore psüühikas egotsentrismi jooni, kus ta püüab «ennast leida» ja mitte niivõrd praktilises töös, vaid süvendatud eneseanalüüsi abil. Väheste eluliste kogemustega nooruk tegelikult ei tunne iseennast ja mida rohkem ta tegeleb eneseanalüüsiga, seda püsimatumaks muutub ta enesehinnang. Too nooruk koosneb nagu vastanditest: ühest küljest väline enesekindlus, isegi agressiivsus käitumises, ja teisest seesmine ebakindlus, mittetäisväärtuslikkuse tunne; skepsis seostub usaldusega, teeseldud künism seesmise puhtusega. Seepärast on oluline noorukeid mitte solvata, vastandades neid eelmiste põlvkondade noorusele, vaid asjatundlikult aidata kaasa nende enesetunnetamisele. Vastasel juhul süvendaksime neis künismi ja skepsist.

Noorus on igas ühiskonnas sotsiaalselt aktiivseks jõuks; nooruse spetsiifika ise nõuab tegevuse mingit vormi.

Suurest elust osa võtmiseks on vaja alguses õppida elama, töötama, leida tegevuse liik või ala. Seepärast ilmneb noore sotsiaalne aktiivsus tihti sotsiaalse kriitika vormis. Ta pöörab tähelepanu kõigepealt sellele, mis teda ei rahulda, ei vasta ta ideaalile. Too rahulolematust tegelikkuse suhtes on iseendast loomulik ja ajalooliselt õigustatud, sest tavaliselt on see tegelikkuse loomingulise ümberkujundamise eelduseks. Kui mõni põlvkond näiteks oleks täiesti rahul sellega, mis ta päris eelmiselt põlvkonnalt, siis tähendaks see progressi lõppu. Teisest küljest on noorte rahuldatus tavaliselt kahjuks liiga subjektiivne ja abstraktne, sest neil puuduvad elukogemused.

Elu ei saa «eitada» ega ka «vastu võtta» terviklikult, sest ta on vastuoluline. Elus toimub pidevalt võitlus vana ja uue vahel ning igaüks, tahab ta seda või ei, võtab sellest võitlusest osa. Kuid siin on ka oht ja nimelt selles, et üks või teine nooruk võib kaotada vaimustuse maailmast, võib kaotada usu hea ja õigluse võidusse. Väga ohtlik on elavale, arenevale hingeale, kui halvad õpetajad (ka kunstiteosed, raamatud) räägivad elust ühte, reaalsed suhted ja tingimused aga teist. Ning nooruk ütleb äkki: «Aga elus ei ole nii.» Kahjuks on meil ikka veel kasvatajaid, kes arvad, et reaalse elu asemel tuleb noortele pakkuda ilustamist. Noorte ideaalid on ju kujunemisprotsessis ja kannavad endas illusioone. Elu aga vabastab ideaalid illusioonidest. Vale on ka see, kui kasvataja surub noortele peale oma nooruse illusioone. Kasvatajateks on ju vanemad inimesed, kelle noorusaastad ei olnud just eriti soodsad esteetilise kultuuri mitmekülgselt arendamiseks. Sotsiaalse ja teaduslik-tehnilise progressi kiirendatud tempo avaldab kasvavale põlvkonnale üha suuremat mõju. Praeguse põlvkonna kombad ja maitse erinevad mõnevõrra sõjajärgsetest, rääkimata sajandi 20-ndate aastate noorte maitsetest ja kommetest. Seda ju peab arvestama. Paljud teadlased on väitnud, et üheks kaasaja tunnuseks on esteetilise progressi mahajäämine teaduslik-tehnilisest progressist. Pole midagi erakordset, kui noormees või neiu, tulles tagasi Leningradist, vastab küsimusele, mis talle kõige suurema mulje jättis, et «TU-134», aga mitte Leonardo da Vinci «Madonna Litta». Sest «TU-134» on uude tehnika saavutus. Üheks loetavamaks ajakirjaks NSV Liidus on «Наука и жизнь». Nagu kirjutab A. Koppel «Loomingus»: «Tugevasti ligitõmbavaks magnetiks on nii füüsika raketid kui ka teoreetiline sfäär. Ja eriti noortele elluastujatele. Näiteks neist keskkooli medaliga lõpetanuist, kes tänava Tartu Riiklikku Ülikooli astusid, soovis umbes kolmandik pääseda just füüsikaosakonda. Ka tänapäevale iseloomulik suur huvi küberneetika ning elu kõige sügavamatele peensustesse tungiva bioloogiateaduse vastu põimub tavaliselt asjade sisemise olemuse tõttu huviga füüsika vastu.»¹ Teadus ja tehnika vaimustab. Asjad muutuvad vahest tähtsamaks ning inimene võib niiviisi asjade

¹ A. Koppel. Tunnetuse kaasaegsest haardest ja poeetilise sfääri piirimärkidest. — «Looming», 1966, nr. 12, lk. 1900.

varju jääda. Kui sajandi alguses vaimustuti revolutsiooni mõjul üksnes inimesest, tema kangelaslikkusest, siis nüüd — teadusest, tehnikast. Oleks täiesti väär paanikasse sattuda teaduse progressist ja lõdiseda hirmust, et tulevikus söövad inimese välja robotid ja automaadid. Teaduslik-tehniline progress on paratamatu. Tuleb täiesti nõustuda sm-te J. Rebase ja H. Öiglase seisukohaga, et «... teaduse ja tehnika elemendid peavad selles uues kultuuris mängima olulist osa. Kaasaegne ei huvitu üksnes «klassikalisest» kultuurist, vaid teda huvitavad ka tehnika, sport, teaduse probleemid. Uude kultuuri kuuluvad loomulike elementidena ka need alad.»¹

Kahju ainult, et meie koolide õppeprogrammides ei pöörata laste tunnete ja emotsioonide maailma kasvatamisele vajalikku tähelepanu. Mõistuse ja tunnete vastandamine inimeses on ju mõttetu. Tuleb arvestada ka seda, et lapsed erinevad oma psüühika poolest vanematest. Üht ja sama kirjandus- või kunstiteost tajuvad nooruk ja täiskasvanu esteetiliselt paljuski erinevalt. Noortel on kalduvus üle hinnata oma kogemuste uudsust. Neile näib, et vanemad neid üldse ei mõista, et vanematel on ka maitse vananenud, et keegi enne neid ei osanud armastada, kannatada ja ka mõista kunsti nii nagu nemad. Neil endil ei ole aga veel väljaarenenud mõõdutunnet. Kuid «isad», olles omakorda oma nooruse, maitsete, kommete ja illusioonide kammitsais, püüavad vahel oma maitseid, kombeid ja ideaale absolutiseerida, võttes oma lastelt ära sama õiguse iseseisvaks loominguks, mida nemad omal ajal nõudsid oma vanematelt. Nii tekivadki kunstlikud konfliktid. Ja kahjuks mõnedki omistavad sealjuures ideoloogilisi omadusi tantsumaneerile, püksisääre laiuzele või isegi mõne kitarristide ansambli stiilile.

Omaette küsimuseks on välismaiste maitsete suuremalt jaolt halb mõju noortele. Välismaast, sealhulgas ka kapitalistlikest maadest me endid isoleerida ei saa. Biitlid näivad olevat vallutanud nii Väike-Maarja kui ka Pariisi. Vahel on neist järele jäänud küll ainult parukate ja riiete imitatsioon. Kuid kodanlikes maades ei ole kõik noored reaktsioonilised ja ka sealsete noorte poolt loodud ja harastatav kunst ei ole alati halb. Ei ole ka midagi võimatut, kui ka meie noored vaimustuvad «Beatles'itest», «Optimis-

¹ «Sirp ja Vasar» 3. veebruaril 1967.

tidest» või «Virmalistest». On aga vaja, et ajakirjanduses, raadios, televisioonis ja koolides rohkem seletataks noortele, milles seisneb nende esteetiline ja kunstiline väärtus ja piiratus, et aidataks ka nende bändide abil kaasa noorte ilumeele ja iseseisva mõtlemisvõime kujunemisele. Kahjuks loome ise tingimusi noortel trotsi tekkimiseks juhtudel, kui keelame mõtlematult ära kõik, mis on seotud kaasaegse kapitalistliku maailmaga, olgu see siis laul või tants. Kui aga noored seda meie keeldu trotsivad, siis näitame näpuga, et näe, siisugune see praegune noorus on.

Kodanlik ühiskond on ju teatavasti väga keeruline ühiskond, mis baseerub kõigepealt klasside antagonismil, klasside diametraalselt erinevatel huvidel. Tihti meie noored, minnes pimesi välismaa moe järgi (mõned isegi arvavad surmtõsiselt, et kõik, mis on sel alal Läänes, on hea, meil aga — halb) ei mõista, missugused on sealsed sotsiaalsed põhjused maitsete, kommete, käitumise tekkimiseks. Nad ei oska ise näha ka neid sotsiaalseid ja psüühilisi tagajärgi, milleni võib viia ühekülgne kapitalistliku Lääne kunstimoe harrastamine. Ma kordan, noorte olukord on kodanlikes maades väga keeruline, vastuoluline.

Paljud välismaa ühiskonna- ja kultuuritegelased on analüüsinud kaasaegse nooruse olukorda seal. Neist huvitavamad on kahtlemata prantsuse filosoofi J.-P. Sartre'i ja inglise kirjaniku J. Aldridge'i tööd. Nad väidavad, et kapitalistlike maade töötavad noored ei ole sugugi apoliitilised ja ükskõiksed inimkonna saatuse suhtes. Noorte ühiskondlik aktiivsus on viimasel ajal kasvanud. Samal ajal aga püüab kodanlus kõigi oma vahenditega töölisnoori sotsiaalsetest probleemidest kõrvale viia. Nagu näitas J.-P. Sartre intervjuus nädalalehele «Nouvelles Observateur», püüab kodanlus nendesamade ülipopulaarsete estraadilauljate kaudu noori ainuüksi tarbijateks ja järeleahvijateks muuta. Kodanluse mõju töölisnoortele ei saa alahinnata.

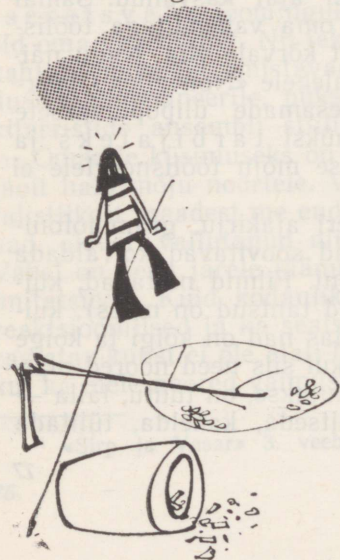
Noorte jaoks antakse välja eri ajakirju, grammofooniplaate, pilte, raamatuid. Ajakirjad soovivad korraldada omavahelisi pidusid kuni südaööni. Filmid näitavad, kuidas noored tantsivad (missugused tantsud on moes), kuidas riietuvad ja joovad ning kuidas nad on kõigi ja kõige suhtes maailmas ükskõiksed. Ja kui siis need noored märkavad, et kõik see, mida neile pakutakse, on tüütu, läila — siis lubatakse neil ka skandaalitseda, kakelda, tülitada

võõraid inimesi, vahetevahel puruks peksta mõni tugitool või räusata kontserdisaalis, — et näidata, kuidas nad vihkavad klassikalist kunsti. Need noored selles ühiskonnas on ju õnnetud. Nad tajuvad ise stiihiliselt, et neil puudub elu ideaal, et nad päevast päeva lihtsalt eksisteerivad nagu sipelgad, nagu varesed!

Sellises olukorras sünnivadki taolised banded nagu USA-s «Põrguinglid». Muide, selle bande liikmed on kõik pärit vaestest perekondadest. Nad ei püüa mingi õilsa, puhta ideaali poole. Seda neil polegi. Nad trotsivad tsivilisatsiooni — sealhulgas ka haridust, kunsti, moraali. Sõidavad ainult mootorratastel, korraldavad metsikuid orgiaid ja väidavad seejuures, et nad on väljakutsuvalt agressiivsed üksildased. On see hea või halb? Tuletame siinjuures ainult meelde, et «inglid» on seda sorti mässajad, kellest käesoleva sajandi 30. aastate algul said natside löökrühmlased.

On vist täiesti selge, et taoline mõju tõrjutakse meil otsustavalt tagasi. Nii nagu ükski ema ei taha näha oma lapses looma, nii ei taha ka meie ühiskond näha oma liikmetes metslase instinktide meelevalla all elavaid vaimseid invaliide.

Niisiis ei ole õigus neil noortel, kes pimesi ahvivad järele kapitalistliku Lääne moode. Eksivad aga ka need, kes vajalike reservatsioonideta sunnivad noortele peale maitseid, mis sobisid aastat nelikümmend tagasi. Kõrge esteetilise maitsega inimene on tavaliselt tagasihoidlik, oma hinnangutes suure takti- ja pieteeditundega, sest

tema maitse piirid ei ole kitsad, et pidada neid ainuõigeks ja obligatoorseteks kõigile.

Teiseks peab arvestama, et esteetiline maitse on seotud esteetilise ideaaliga ning maitse areng on selle kaudu sõltuv ühiskonna arengust, tema ideaalidest. Ühiskond on pidevalt arenev mõiste, temas tekivad uued vajadused. Viimased aga tõstavad esile elu niisuguseid külgi, missugused ei mänginud eelnevate põlvkondade elus olulist või üldse mingit osa. Näiteks praegune linnastumine ja teaduslik-tehniline revolutsioon koos uute transpordivahendite loomisega. Seepärast on esteetiliste maitsete muutumine siin seotud ka uute elunähtuste sünniga ühiskondlikus praktikas. Võib-olla on sellega seotud ka näiteks too fakt, et kunstis üldse, muusikas aga eriti, hakkab üha määravam osa mängima rütm.

Esteetiline ideaal

Esteetilise kasvatuse üheks lahutamatuks komponendiks on esteetilise ideaali kasvatamine.

Ideaale on mitmeid: poliitiline — ühiskondlike (klassistlike) suhete, poliitiliste seoste eeskju, moraalne — käitumise eeskju jne.

Mis on siis esteetiline ideaal ning milles seisneb tema omapära?

Esteetiline ideaal on kujutlus ja meeleline unistus looduse, elu ja inimese harmoonilisest täiuslikkusest, ehk lühemalt: ta on ilusa eeskju.

Ideaal kui elav kujutlus on suure praktilise jõuga, sest tema on siht, mille poole pürgitakse. Ta on seotud ideali-seerimisega, s. o. mõttes vabanetakse ebatäiuslikkusest.

Kui idealistlik esteetika (Fichte, Schlesinger) ei näe ideaali seost reaalsusega, siis materialistlik-marksistlik esteetika vaatleb ideaali ainult seoses reaalse maailmaga, kui reaalse elu arengust tuleneva võimalikkuse peegeldust.

Esteetiline ideaal koos poliitilise, eetilise jt. ideaalidega on antud sotsiaalse korra, klassi, grupi ühiskondliku ideaali lahutamatuks koostisosaks.

Mõned eitavad esteetilist ideaali üldse ning arvavad, et on olemas ainult maitse. Tundub, et see ei ole õige, sest ilma ideaalita ei oleks ka pidevat edasiminekut, uue

tunnet ja seega võimet end pidevalt esteetiliselt rikastada. Väga oluline on ka veel esteetilise ideaali seos ja mõningane sõltuvus ühiskondlikest ja klassiideaalidest. Kui me räägime väikekodanlikust maitsest, siis mitte ainult sellepolest, et ta on oma tasemelt madal, vaid ka sellepärast, et ta on piiratud utilitaarse, egoistliku esteetilise ideaali poolest. Esteetiline ideaal avaldab mõju ka kunstilise maitse kujunemisele, määrab kõige meeldivamate teoste ringi, karakterite ja kangelaste iseloomu.

Esteetilisest ideaali aitab kujundada tegelikkus: looduse rikkus ja ta kordumatu ilu, linnad, muuseumid, kõrgete vaimsete ja moraalsete omadustega ning füüsiliselt täiuslikud inimesed, samuti kirjanduse ja kunsti kangelaskujud. Ideaal, mis kujuneb inimese vaimus, ei ole lihtsalt tegelikkuse peegeldus, vaid seotud võimalikkusega, kujutlusega, mida veel ei ole, kuid mille poole püütakse. Esteetiline ideaal, erinevalt poliitilisest, sotsiaalsest ideaalist, ei ole abstraktne, mõisteline, vaid meeleline, kujuline, kuigi ta konkreetsuse piirid on pidevalt muutuvad. Ideaal, see on *unistus*, mille poole püütakse, kelle taoliseks saada tahetakse. Ühtlasi on ideaal ka tegelikkus, s. t. ta kasvab välja tegelikkuse pinnalt, püsib enam-vähem võimalikkuse piirides, kuid on selle täiuslikkuse kujutlus.

Kirjanik Paustovski on väitnud, et kui me tahame noortes kasvatada esteetilisest ideaali, siis peame kõigepealt pikendama nende lapsepõlve. Tõepoolest on tähtis, et lapsed oskaksid rohkem unistada. Unistus ju on tähtsamaks esteetiliseks komponendiks. Raadio, televiisor, kaasaegsed liiklusrühendid on meile maid ja linna ruumiliselt ning seal toimuvaid protsesse ajaliselt lähendanud. Olles Eestis, me jälgime Viinis toimuvaid MM-võistlusi iluuisutamises, koos kino või teleoperaatoriga vaatame Ateena Akropolist jne. Me ütleme: õnnelik noorus, vanematel seda võimalust ei olnud. Kuid see õnnelik noorus otsib pinevust, tegevust. Paljud ei vaimustu Rahmaninovist. Kas polegi nii, et kuna kõik on liiga lihtsalt kättesaadav (mõned vanemad ainult muretsevadki selle eest, et lastel oleks kõik olemas, mida nad aga eales soovivad), siis pole enam millestki unistada ja noored vananevad liiga vara. Ei huvita teater, ei päikesetõus ega -loojak. Esemad tõrjuvad ka looduse romantika välja, mis samuti aitab lühendada lapseiga. Kõik muutub liiga reaalseks. Kaob muinas-

jutt, mis mängis suurt osa kuulsate poeetide esteetilise ideaali kujunemises. Juba varakult jäävad lapsed meie sajandil esemete vangi, nägemata esemete taga nende loojate, inimeste ilu.

Nüüd pisut esteetilisest ideaalist seoses kaasaegse kirjanduse ja kangelastega.

Kes on noorte kangelasteks, nende eeskujuks kirjanduses, kinos jne.? Kinos ja teatris on pisut keerulisem, kuna eeskujuks võib peale kirjandusliku kuju olla ka interpreetnäitleja isiksus. Üheks niisuguseks kujuks oli Cybulski. Kuid kindlasti mitte ainult Cybulski kui inimene, vaid kui näitleja neis osades, mida ta mängis.

Seega esteetiline ideaal, inimese või inimlike suhete ideaal, on loomingu aluseks ja kujutluseks ilusast ja täiuslikust.

Ma olen kindlalt veendunud selles, et nii nagu ei ole ega saagi olla ainult üht kindlat esteetilist maitset, kohustuslikku kõigile, nii ei saa olla ka ainult üht, kõigile kohustuslikku esteetilist ideaali. Ka selles osas erineb esteetiline ideaal ühiskondlik-poliitilisest. Ometi esineb perioode, kus teatud moraalsed või poliitilised omadused on esteetilise ideaali kujunemise juures määravaks ja ideaalid langevad siis suuremas osas ühte. Nii näiteks Teise maailmasõja ajal sakslase täpsus ja isegi viisakus olid seotud kujutlusega närususest ja madalusest. Terved põlvkonnad kasvasid üles Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja Kodusõja kangelaste eeskujul nii elus kui kirjanduses. Lapsed mängisid Tšapajevit. Paljude noorte eeskujuks olid Nil Gorki «Emast» ja Pavka Kortšagin Ostrovski romaanist «Kuidas karastus teras». Või hoopiski Tatjana Larina või Romeo ja Julia. Pärast Teist maailmasõda olid noorte ideaalkujudeks Zoja Kosmodemjanskaja, Oleg Koševoi, Uljana Gromova ning teised kangelased, fašismi vastu võitlejad. Kuid nende kangelaste eeskujude kõrval on igaühel oma kangelane, oma ideaalkuju. Ühed leiavad selle minevikus, teised hoopis tulevikus, kolmandad aga kaasajas. Praegu võib tõepoolest selleks kangelaseks olla kosmosevallutaja või füüsik, kes avastab uusi elementaarosakesi. Muidugi ei ole küsimus erialas. Nagu alati, nii ka tänapäeval ei sallita valelikke inimesi, edevaid, argpükse. Julged, iseseisvalt mõtlevad ja võitlevad kujud on alati imeteldavad ja nendetaoliseks püütakse saada. Kuid mulle näib, et kaasajal, s. o. pärast seda, kui mõisteti hukka isi-

kukultus, tema antihumanistlik olemus, on eeskujuks nimelt siiras ja lõplikult aus, puhas, ilma välise hiilguse ja efektita inimene. Nende kujude esteetiliseks ideaaliks on nende inimlik olemus ehk teiste sõnadega: *kangelaskujus on kehastatud esteetiline ideaal*. Sotsialistlike maade kirjanduse ja kunsti kangelaskujuks on inimene-kommunist, täpsemalt — inimene, kelle jaoks kommunism on mitte ainult kõrgeim ajalooline eesmärk, vaid ka moraalne seaduspärasus, mis määrab kogu ta käitumise ideelise ja vaimse ilme. Eriala ei ole siin nii tähtis, ta võib ka olla kas näitleja või keemik, autojuht või parteitegelane. Ka kommunisti kuju ei ole abstraktne, ainult mingi mõistete illustratsioon, vaid alati ajalooliselt konkreetne, seepärast ka kaasaegne.

Sotsialistliku ajastu esteetilise ideaali kujunemiseks on kommunistlik ja demokraatlik liikumine andnud suurepäraseid, kõige haritumaid, jõulisemaid isiksusi. Maailma tööliste ja haritlaste ideaalkujudeks on Marx, Engels, Lenin, ja seda mitte ainult kui uue teooria rajajad, vaid ka kui erakordsete vaimu- ja moraaliomadustega inimesed. Suure uhkus- ja pieteeditundega nimetatakse ka Plehhanovi, Lunatšarski, Langevin'i, Gorki, Aragoni, Joliot-Curie, Sorge ja Picasso nime. Neid on veel teisigi. Kahjuks ei ole need ajaloolised isiksused leidnud veel meie kirjanduses ja kunstis adekvaatset kajastust. Nõukogude 20-ndate ja 30-ndate aastate kirjanduses ja kunstis kujunesid välja tolleaegse positiivse kangelase klassikalised jooned. Tuli hingelised, romantilised, täiesti andunud ideaalidele, ennastohverdavad, kuid suhteliselt väikese kultuuri- ja haridustasemega (Tšapajev, Nagulnov jt.). Aeg on aga edasi läinud ning igast läbitud epohhist on päritud küll peamist, sealhulgas ka revolutsioonilisi traditsioone, kuid samal ajal on ka midagi eitatud. Ka siin on edasimineku olnud dialektiline, eituse eitamise seaduse järgi. Tänapäev on eilse sarnane ja samal ajal erinev nagu isa ja poeg.

Need mõtted on muidugi elementaarsed ja tõestust pole siin vist vaja. Kuid õnnetuseks on veel inimesi (ka kunsti- ja kirjanduskriitikuid), kes eelistavad vanade, harjunud kujutluste kodust mugavust ja ei taha nendest kujutlustest loobuda, kui just ajastu maavärisemine ei sunni selleks. Ma ei saa aru, miks arvatakse, et tänapäeva noorte esteetilist ideaali saab kasvatada peamiselt kahe- ja kol-

mekümnendate aastate kangelaste eeskujudega. Kas sellepärast, et tolleaegne noor didaktik ei mõista tänapäeva noort? Olen kindel, et suuremale enamusele meie noortest on sotsialistlik ühiskond iseendast mõistetav ja kommunist — tema ideaal, kuid ta eelistab tänapäeva kommunisti, tänapäeva positiivset kuju, ja see on juba teine. Kaasaegne positiivne kangelane on kõrgesti haritud, loovalt mõtlev ja otsiv. Ta on aktiivne võitleja kõige kurja vastu, inimliku õnne eest. Ta ei salli ükskõiksust ja enesega rahulolu ning eneseülistamist. Talle on võõras võimuhnus ja kasuhimu. See on tänapäeva esteetiline ideaal, kehastatud kunstilises kujus. Mulle näib, et meie lõhestatud maailmas umbes seda laadi esteetiline ideaal võiks olla vastandiks nii lääne kodanluse antikangelasele ja antihumanistlikule kujule kui ka idamaistele ebajumalatele.

Kui nüüd tagasi tulla Cybulski juurde, kes kehastas meie ajastu kangelast, siis siin on veel too erinevus, et erinevalt meie sõjajärgsetest sirgjoonelistest, ülitarkadest kangelastest on tema poolt loodud kujudes keeruliselt läbi põimunud meie ajastu ideelised ja psühholoogilised probleemid. Cybulski kehastas oma loomingus intelligente. Kuulsaks sai ta oma põlvkonna esindaja, üheaegselt nii romantilise kui ka traagilise Maciek Chelmicki kuju õnnestunud loomise eest filmis «Tuhk ja teemant». Tänapäeva ideaalkuju erineb 20—30-ndate aastate kangelasest ka veel selle poolest, et ta on intelligent. Miks? Aeg! Intelligent ei ole tänapäeval enam sõimusõna. Intelligendid moodustavad ühiskondliku kihi, kus sünnivad ideed, kus keeb rahutu mõtteferment, kus hinnatakse ümber tõdesid. Tema töö, tema spetsiifika on mõtlemine — teadus, kunst, tehnika. Sellega ongi määratud haritlaskonna üha suurem ning tähtsam koht kaasaegses elus. Usun, et tänapäeva noor tahab leida kunstist mõtte suurust ja vaimu sügavust, aga mitte illusoorset tõde, ja seepärast ta protesteeribki elu lakeeriva kunsti vastu. Kolmapäeviti on Tallinna Kirjanike Maja luuleõhtutele tavaliselt raske pääset saada, samuti kui Eesti NSV Riiklikku Noorsooteatrisegi. Miks noori luuletajaid loetakse rohkem? Miks noorte kunstnike näitus pakkus nii suurt huvi? Mitte sugugi seepärast, et seal oli välja pandud ka abstraktseid teoseid. Ei! G. Tovstonogov, tuntud vene teatritegelane, kirjutab oma raamatus «Režissööri elukutsest», et viibides Saksa Demo-

kraatlikus Vabariigis ta nägi Brechti teatris ebatavalist etendust, mida võeti ebatavaliselt soojalt vastu. Nimelt sel etendusel on kokku seatud ja ühtseks lavaliseks lahenduseks organiseeritud Brechti mõtteavaldused teatrist. Näitlejad mängivad katkendeid «Hamletist» — ning korraga Brechtiks grimeeritud näitleja väljendab Brechti mõtteid teatrikunstist, lugedes ette tsitaate tema teoreetilistest töödest.

Olustikulise tõe mängimine ei rahulda enam, otsitakse sügavat mõtet.

Meil on erinev esteetiline ideaal kui suuremal osal kodanlike maade noortel. Seal on ideaalkujuks Jan Flemingi kirjanduslik kuju James Bond, füüsiliselt tugev, vap- per, osav, kuid nürimeelne salaagent 007. Muidugi on seal noori, ja mitte vähe, kellel on sama ideaal kui meil. Ainult olukord, milles need noored viibivad, on teine.

Mõistagi ei kujune esteetiline ideaal ainult kirjanduse, teatri ja kino positiivsete kangelaste, vaid ka teiste kunsti- liikide — muusika, arhitektuuri ja kujutava kunsti — mõjul. Ent nende kunsti liikide puhul on tarvis rõhu- tada eelkõige k a a s a e g s e muusika, arhitektuuri ja kujutava kunsti mõju. See ei tähenda aga, et klassikalise kunsti eeskujud lakkaksid noortele mõju avaldamast. Eit! Kuid klassika on igavesti elav, kandes edasi üldinimlikke ideid ja tundeid. 17—18-aastane nooruk ei suuda veel tajuda klassikalise kunsti kogu suurust, sügavust. Ta jõuab nii kaugele mitte vahetult, otsekohe, vaid oma kaas- aegse kunsti ning isiklike elukogemuste kaudu, n. ö. elu- tarkuse kaudu.

Ühiskonna ja isiksuse esteetiline kultuur

Esteetilise kultuuri kasvatamine on pikaajaline prot- sess. Ühiskond, kui ta on oma rahva esteetilisest kasvata- misest huvitatud, peab tegema kõik selleks, et rahvale oleks kättesaadav kogu inimkonna poolt mitmetuhande aasta jooksul loodud kultuur. Selleks on tarvis luua sot- siaalseid ja majanduslikke tingimusi. Sotsialistliku revo- lutsiooni tulemusena on meie ühiskonnas need probleemid põhimõtteliselt lahendatud. See aga ei tähenda veel, et meil ei ole puudusi. Meil trükitakse raamatuid rohkem kui kunagi varem. Äärmiselt odavad ja kättesaadavad on

maailma kõikide kunstišedöövrite reproduktsoonid, mis on välja antud meil ja teistes sotsialistlikes maades. Esma- kordselt on eesti keeles tervikuna välja antud näiteks Homeroose «Ilias» ja «Odüsseia». Kuid rahvas, eelkõige aga noorsugu, ei tunne veel mütoloogiat. See tähendab aga, et terve epohhi kunst, mis on nii tihedalt seotud mütoloogiaga, on paljuskki neile arusaamatu. Töölisnoorte hulgas ei tehta peaaegu midagi esteetilise kasvatuse parandamiseks. Kahjuks ei tegelda viimasel ajal tehastes ja vabrikutes jällegi töö- ja tehnilise esteetika küsimustega. Sel alal ei valmistata ette ka kaadrit. Raadio, televisioon ja klubid, samuti koolidki võiksid senisest palju rohkem propageerida kodukultuuri, olustiku ja käitumise norme ning printsiipe. Kõik need on inimese esteetilise kultuuri tõstmise olulised elemendid. Isiksuse ja ühiskonna esteetiline kultuur on lahutamatud, nad moodustavad dialektilise ühtsuse. Kaasaegse ühiskonna esteetiline kultuur on sõltuv iga isiksuse esteetilisest kultuurist ja vastupidi. Isiksuse esteetiliste maitsete, tema tunnete kasvatamise haare ja sügavus iseloomustavad ühiskonna esteetilist kultuuri, on selle edasiarendamise eelduseks ja tingimuseks. On vaja, et meie inimesed oskaksid viisakalt käituda, süüa, riietuda jne. Noortele üldse, aga eriti kooliõpilastele, on vaja õpetada viisakusreegleid. Hästi teevad need õpetajad, kes keskkoolis kasutavad esteetika tunde mitte teoreetiliste vormelite pähetuupimiseks, vaid elementaarsete esteetiliste tõekspidamiste sisendamiseks.

«Literaturnaja Gazeta» ühes numbris kirjutas «nõukoguliku etiketi» kujundamisest kirjanik V. Koževnikov. Kas ei oleks aeg ka meil, eeskätt koolides, kultuuriosakondades ja klubides, töötada välja esteetilise kultuuri kasvatamise programm. Selleks on vaja ainult head tahet!

Oleks vääär arvata, et esteetiline kultuur ja estetism on üks ja sama. Estetism on kodanliku klassi peenutseva ladviku omadus, seda ajendab soov eraldada end «matsidest» — s. o. tööinimestest. Isiksuse esteetiline kultuur ei seisne «peentes käitumismaneerides», vaid tema kultuuri määrab esteetiliste tunnete ja maitsete arengutase, eelkõige aga esteetilise ja kunstilise arenemise üldine tase. Kuigi esteetiline (mis piirdub peamiselt iluga) ja kunstiline ei ole üks ja sama, on nad omavahel lahutamatud. Esteetilise kultuuri kasvatamise peamiseks vahendiks on kunst, kuid

lõppkokkuvõttes on selleks ka kogu inimkonna teaduslik ja tehniline kultuur. Maitse rikastab tundeid ja avaldub neis, kuid tunded ja maitse ise on sõltuvad isiksuse esteetilisest silmaringist. Isiksuse esteetilist kultuuri iseloomustab see, missugune osa tema elus on kunstil. Kui inimene loeb ainult kirjandust ja käib vahetevahel teatris, kuid ei tunne üldse huvi muusika ja kujutava kunsti vastu, siis on tema silmaring kitsam. Kunsti liigid ja žanrid ei asenda, vaid täiendavad üksteist. Ka arenenud maitsega inimesele, kes tunneb huvi kõikide kunstiliikide vastu, ei ole nad võrdselt vastuvõetavad. Mõni neist liikidest on talle ikkagi lähedasem. Kuid kunstiliste huvide avarus võimaldab inimesel paremini aru saada oma lemmik-kunstist.

Kokkuvõttes järeldus: *isiksuse esteetilise kultuuri mää-
rab kunsti ja esteetiliste esemete mõistmise sügavus. Kunst
on meie rahvale kättesaadav, on vaja ainult likvideerida
esteetiline kirjaoskamatus.* Paljud inimesed loevad meil
kirjandust ja käivad näitustel, nende arv on suur. Aga kui
paljud neist oskavad vaadata maali või kuulata muusikat?

Karl Marx on õigesti väitnud, et kunsti nautimiseks
peab inimene olema *kunstiliselt haritud*.¹ Meie ühiskonna
lähimaks ülesandeks ongi harmooniliselt arenenud inimese
kasvatamine. Inimene on tõesti seda harmoonilisem, mida
tasakaalustatum on temas tundemaailm mõttemaailmaga
ja füüsilise täiuslikkusega. Teadus, kunst ja sport on lahu-
tamatud.

¹ К. Маркс и Ф. Энгельс. Об искусстве. т. I, М., 1957, стр. 171.

Ideaalid ja vaba aeg

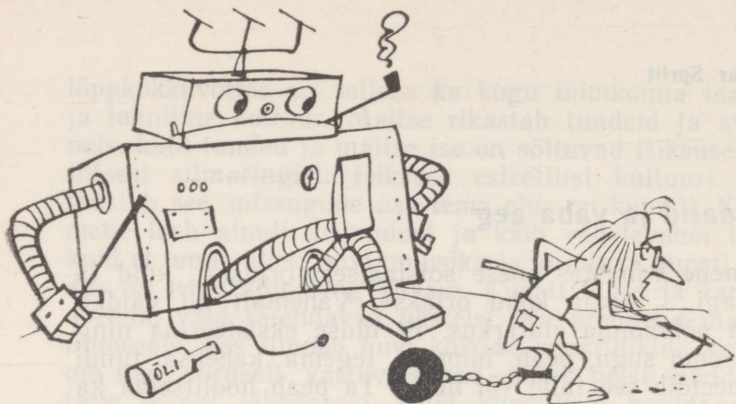
Inimene vabastas enese sotsiaalsest orjusest, kuid ta jäi ikkagi... «oma kõhu orjaks». Vähemalt nii väidab vanema põlvkonna elutarkus. Et üldse eksisteerida ning jätkata oma sugu, peab inimene tegema kaheksa tundi tööd, meeldib see talle või mitte. Ta peab hoolitsema ka oma kodu, majapidamise, laste eest, magama, et koguda jõudu järgmiseks tööpäevaks. Kui me kõik need paratamatult kulutatavad tunnid kokku arvame, jääb üle üsna vähe aega, mida võib tõepoolest nimetada *vabaks ajaks*. Ajaks, mida võime täiesti vabalt oma äranägemise järgi «surnuks» lüüa.

Kuid vaevalt on inimesel, käesoleval juhul noorel elluastujal, tekkinud mõni tunnike traditsioonilises mõttes tõeliselt vaba aega, kui juba tõstetakse üles probleem: mida sellega peale hakata?

Nii näiteks diskuteeriti «Literaturnaja Gazeta» veergudel pikemat aega selle üle, kas noortele tuleb jätta vaba aega või mitte, kuna noorte vabas ajas näevad mõned «kasvatajad» huligaanitsemise üht otsest põhjust. Teised vaidlevad vastu, et küsimus pole hoopiski vabas ajas: kes huligaanitseda tahab, see leiab ka kõige pingelisema päevakorra puhul mahti mõni inetu temp korda saata.

Nii või teisiti, tänapäeva sotsiaalne ja teaduslik-tehniline areng vabastab inimese üha enam oma eksisteerimisega seotud otsestest muredest. Seda näeme masinate ikka ulatuslikumas kasutamises tootmise ja teenindamise sfääris, tööpäeva ja -nädala lühenemises.

Suurele Sotsialistlikule Oktoobrirevolutsioonile järgnenud poole sajandi jooksul on progress olnud niivõrd ulatuslik, et tahtmatult tekib küsimus: milliseks kujuneb meie elulaad järgmise viiekümne aasta pärast? On ju siis kommunismi ehitamise programm üldjoontes ellu viidud. Milliseid nõudeid esitab tuleviku ühiskond oma liikmeile? Milliseid tendentse peame arvestama juba nüüd nende kommunismikodanike esimeste sammude suunamisel, kes

praegu alles sünnivad või kes saavad praegu kingituseks oma esimese mängumasina?

Tänapäeva ja eriti tuleviku inimese elulaadi oluliseks faktoriks on masin. Kõneldes inimese kasvatamisest ei saa me parima tahtmise juures vaikides mööda minna teaduslik-tehnilisest progressist.

Oma huvitavas raamatus «Robotite või inimeste ajastu» kirjutab G. N. Volkov, et inimese ja masina teed lähevad üha enam lahku. Inimene «segab» masinat. Tema võimed kiiruses, täpsuses, osavuses on siiski suhteliselt piiratud. Ta ei jõua masinale järele. Seepärast peab masin oma edasise arengu huvides «vabanema» inimesest, ühtlasi vabastades inimese ka enda teenindamisest. Praegu, mittetäieliku automatiseerimise astmel, ei ole inimene masinast veel täielikult vabanenud, kuid tema osa masina teenindamisel on juba suuresti muutunud, võrreldes kas või näiteks sajandi algusega. Kuid täieliku automatiseerimisega vabanevad teineteisest mõlemad pooled. Masin hakkab ise ennast teenindama ja ta võib inimest, vastavalt tema soovidele, lausa üle külvata materiaalsete väärtustega.

Inimene saavutab siis ka materiaalses mõttes täieliku vabaduse ja heaolu. Kuid mis sellega kaasneb? Kuidas üldine heaolu ja vaba aja küllus mõjuvad inimese käitumisele? Kui uskuda nende kontseptsioone, kes vabas ajas näevad praegu huligaanitsemise peapõhjuse, siis peaks meid ootama üldine huligaanitsemine. Aga kes sellisel juhul garanteerib, et jõudeelust meeletud lõngused ei peksa puruks neidsamu masinaid-roboteid?

Muide, piimajõgedest ja pudrumägedest on inimene unistanud küllap vist juba koopaajast peale. Sellele probleemile pühendasid oma teoseid juba antiikaja kirjanikud-mõttetargad. Aristophanes näiteks arvas, et üleüldine heaolu ei sigita muud kui laiskust. Oma komöödias «Plutos» ta väitis, et kui maailmas valitseks rikkus, aga mitte vaesus, siis ei hakkaks küll keegi õppima käsitööd ja teadust, ka ainsate väljapäästjate — orjade — «hankimisega» ei viitsitaks tegelda.

Meie päevil on orjade (antud juhul muidugi robotite) probleem lahendatav ning inimene võib varsti nautida täielikku heaolu. Kui uskuda Aristophanest, siis toob see aeg meie järeltulevale põlvkonnale aga üleüldise laiskuse.

Kuid kas sellega ennustatavad pahed piirduvadki? Tuletagem meelde Herbert Wellsi «Ajamasinat» («The Time Machine»). Selle raamatu lehekülgedelt astuvad meile vastu tulevikühiskonna muretud inimesed, kes on jõuetud ja saamatud nagu lapsed. Seda versiooni kordab oma romaanis «Saabumine tähelt» ka tuntud poola fantast Stanislaw Lem. Niisiis «ähvardaks» nagu meie lapsi peale kõige muu veel ka füüsiline kängumine!

Vähetootav perspektiiv! Kas tõesti tasus vanemal põlvkonnal tuua selleks oma paremate poegade elu revolutsioonialtarile?! Meil endil aga pingutada aju ja lihaseid kommunismi materiaalse baasi loomisel?!

Viga näib olevat selles, et iga põlvkond sipleb oma ajastu eelarvamuste kammitsais ning vaatab tulevikule eelkõige kaasaegsete ideaalide seisukohalt. Eelarvamused on niivõrd juurdunud, et neid kordavad isegi oma ajastu helgemad pead.

Praegu käibelolevad eelarvamused heast elust ning vabast ajast näivad olevat päritud eraomandusele baseeruva klassiühiskonna arusaamadest. Orjapidajale, feodaalile, kapitalistile võis kogu aeg olla «vaba aeg», mille nad said oma päris- ja palgaorjade vaba aja arvel. Pärisorjal ei olnud vaba aega üldsegi, teorjal oli see näiline, sest pärast teo tegemist pidi ta omast vabast ajast oma perekonnale toidust ja kehakatet hankima. Palgaorja olukord aga muutus: vabal ajal ei tulnud tal enam tööd teha, sest mittevaba aja vältel müüdud tööjõu hinna eest võis ta osta oma perele elatusvahendeid. Seetõttu kujunes vaba aja probleem eluväärtuste probleemiks. Mida lühem mittevaba aeg, seda kõrgemalt hinnati müüdud tööjõudu. See

tiivustas võitlust tööpäeva lühendamise eest. Siit sai alguse ka ideaal: võimalikult rohkem vaba aega, aega, millal pole vaja tegelda oma igapäevase leiva, oma eksistentsi materiaalse kindlustamisega. Vaba aja mõiste seostus heaolu mõistega, kuid neile ei saa tänapäeval läheneda vana ühiskonna mõõdupuuga. Kui heaolu all mõista vaid materiaalsete väärtuste küllust, mida on võimelised tootma masinad, siis selles osas teaduse ja tehnika areng aitab tõepoolest suurendada inimese vaba aega. Kuid tänapäeva, liiatigi homme inimene ei ela ju ainult toidust ja kehakatetest. Seda esiteks.

Ja teiseks: kuigi arenenud masinatehnika võib meid lausa üle külvata materiaalsete väärtuste küllusega, kas see siiski tähendab üleüldise jõudeelu saabumist? Vaevalt küll. Sest masinaid, sealhulgas ka neid, mis ise ennast automaatselt juhivad, on ju vaja konstrueerida, monteerida, programmeerida. Kes seda peab tegema? Muidugi inimene. Masinate tööks on vajalik energia, tooraine. Kes peab korraldama nende tootmist ja transportimist? Ikka inimene. Masinaid on vaja remontida, luua nende tööks vajalik mikrokliima jms. Muidugi peab seda tegema taas inimene. Mida «iseseisvamaks» masin muutub, seda suuremaid nõudmisi ta inimesele kui oma loojale ja kasutajale esitab. Ta nõuab laialdasi teadmisi, piinlikku täpsust, ranget distsipliini, suurt loomisvõimet — sõnaga, rasket loovat tööd. Võib juba praegu ette näha, et tööpäeva lühenemisega lakkab vaba aeg üldse olemast meie tavalises traditsioonilises mõttes. Loomingulise töö tegija, olgu ta siis mehaanik, füüsik, arhitekt või kunstnik, ei saa ju pärast oma «mittevaba aja» lõppu ennast loomingulistest probleemidest niivõrd isoleerida, et ta neile üldse ei mõtleks.

Pealegi, ühiskonnas, kus tootmisvahendid kuuluvad rahvale, on töötaja ka ise huvitatud oma «mittevaba aja» viljakast kasutamisest, valmistades «vabal ajal» ennast selleks ette. Meie ühiskonnas ei saa «mittevaba aega» ja «vaba aega» teineteisest eraldada ja vastandada, seda ka isiksuse kujundamise seisukohast. «Mittevaba aeg», s. o. aeg, millal inimene töötab või täidab ametikohustusi, on tähtis, isegi m ä ä r a v isiksuse maailmavaatelise, esteetilise ja füüsilise arengu seisukohast. Teaduslik-tehniline ning sotsiaalne progress muudavad isiksuse harmoonilise arengu p a r a t a m a t u s e k s. Võtame kas või inimese

maailmavaate kujundamise. Erinevalt kodanlikust ühiskonnast ei arene sotsialistlik-kommunistlik ühiskond stiihiliselt, vaid ühiskonna kõigi liikmete teadliku, teaduslikult põhjendatud ning planeeritud tegevuse tagajärjel. Siit peaks olema selge, et ühiskonna arenguseaduste tundmine, teaduslikult põhjendatud maailmavaade ja laialdane informeeritus nii mineviku kui ka kaasaja sotsiaalse elu nähtustest on harmooniliselt arenenud inimese esmane ja elementaarne omadus.

Või laskem mõttes silme eest läbi käia viimaste aastakümnete saavutused looduse vallutamisel. Inimene elab Põhja- ja Lõunanabal, tungib meresügavustesse, lendab kosmoses, ohjeldab ja kujundab ümber loodust. Inimene tegelikult alles seisab suurte avastuste künnisel. Kuid kas füüsiliselt alaarenenud «saamatu laps» on võimeline lendama Kuule ning seal töötama! On vist selge, et füüsiliselt degenerereerunud ühiskond pole võimeline üles kasvatama ning välja treenima isegi kümmet kosmonauti. Tsivilisatsiooni tulemusel pole inimene siiski kängunud, seda näitab kasvõi maailmarekordite järjekindel purustamine spordis. Miks me peaksime kängumist kartma siis tulevikus?!

*

Nagu öeldud, isiksuse arengus on määravaks need ülesanded, mida inimene peab lahendama «mittevabal ajal». See püstitab nõuded, määrab suunad, kujundab ideaalid. «Mittevaba aja» kasutamise planeerib ja organiseerib ühiskond, «vaba aja» kasutamine jääb aga inimese enda otsustada. Kuidas ta seda kasutab, oleneb tema ideaalidest, teadmiste pagasist, tunnete kultuurist, võimetest. Inimese vaba aja harrastused avaldavad aga suurt mõju tema isiksuse edasisele kujunemisele. See on keeruline ja vastuoluline protsess. Kuna «mittevaba aeg» ja «vaba aeg» teenivad meil sisuliselt üht ja sama eesmärki — inimese aktiivset ja loovat elust osavõttu —, siis on ühiskond nii ühe kui teise oskuslikust kasutamisest vägagi huvitatud. Ühiskonnale ei ole sugugi ükskõik, mida tema liige oma «vaba ajaga» teeb, kas ta kasutab seda viljakalt oma isiksuse rikastamiseks või lööb niisama surnuks. See väljendub juba praegugi üha aktiivsemates mõttevahetustes noorsoo kasvatusprobleemide üle vaidluskoosolekutel, ajakirjanduses, raadios, televisioonis.

Kesksel kohal neis vaidlustes on küsimused: «Kuidas peab elama?», «Milles on meie ideaalid?». Ja seda mitte juhuslikult.

Aastatuhandeid on inimese eluideaaliks olnud mammonakogumine, mida dikteeris eraomandi õigus tootmisvahendeile. Ilma sellise ideaalita ei oleks eraomandile toetuv klassiühiskond saanud üldse eksisteerida. Rikkad kogusid vara seepärast, et säilitada ning tugevdada oma klassipositsiooni ning sellega ka ühiskonna aluseid. Vae- sed aga seepärast, et kindlustada kas või elementaarnegi inimlik äraelamine ning säilitada sellega varakatele klas- sidele töö- või palgaorjade järelkasv. Selles ideaalis nähti töö, õppimise, teaduste ning isegi kunsti arendamise mõtet.

Mammonakogumise ideaal on meie, eriti aga tuleviku- ühiskonna inimesele täiesti vastuvõtmatu. Mitte ainult seepärast, et see on ennast inimkonna silmis lõplikult kompromiteerinud. Seda on sunnitud tunnistama isegi kodanlikud sotsioloogid. Aristophanese komöödiast näeme, et see ideaal õigustas orjapidamist. Selle ideaali nimel hävitasid Hispaania konkistadoorid inkade riigi ning röö- visid selle varad. Selle nimel on peetud lugematul arvul veriseid sõdu, milledest kõige verisem oli fašistide alusta- tud Teine maailmasõda. Mammonakogumise ideaal on sel- leks vedruks, mis tõukab meie päevil Ameerika imperia- liste ennekuulmatutele kuritegudele inimsuse vastu Viet- namis.

Tulevikuühiskonnas, kus kõrgesti arenenud tootlikud jõud tagavad materiaalse heaolu kõigile inimestele, muu- tub mammonakogumise ideaal rohkem kui mõttetuks.

Küsimusele «Kas inimene peab elama hästi või hal- vasti?» on igal ajastul vastatud erinevalt, vastavalt ideaa- lidele. Kuigi kommunistid, järgides marksismi-leninismi õpetust, püstitasid juba rohkem kui pool sajandit tagasi uued, sotsialistlikud ideaalid ning on meie maal nendest ka olulise osa ellu viinud, istuvad ometi vanad arusaamad «heast elust» visalt nii mõnegi inimese ihus ja hinges. Kui Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus näevad praegu oma põhiülesannet nõukogude rahva materiaalse ja kul- tuurilise elujärje tõstmises, on see siiski printsiipaalselt erinev mammonakogumisest kodanlikus ühiskonnas. Kui kodanliku ühiskonna jõukus baseerub rikastel isikutel, siis meil, vastupidi, on olnud üksikisiku jõukus ühiskonna rikku- sest. Sellele vastab ka materiaalse huvitatuse printsiip,

mis teenib eeskätt ühiskonna huvisid. Kuid näib, et see ei ole paljudele ikka veel selge. Kas me pole vähe kohanud perekondi, kes tänapäeval on oma elu ainuideaaliks seadnud maise vara kogumise. Neid ei huvita ei kunst, ei kirjandus, ei sport, ei ühiskondlik tegevus, vaid väikekodanlikult mõistetud heaolu. Kuna meil elutase pidevalt tõuseb, siis saavutatakse püstitatud ideaal mõnel juhul üsna pea. Kuid varsti saabub väikekodanlasele nõutus: mida edasi teha? Kõik on juba olemas — oma isiklik peavari, mööblikraami nii täis, et pole ruumi liikumisekski, rääkimata mugavast elamisest. Auto garaazis. Peale selle — raadio, televiisor, külmutuskapp, raamatukapp pungil lugemata raamatuid...

«Ja-ah, elu on muutunud mõttetuks, ei tea enam, mis osta,» kurdab väikekodanlane, ning tema häälest kostab üsnagi tugev siirusenoot.

Selline sotsiaalne tüüp on meile naljakas, kui mitte traagiline. Kuid see on möödaminev nähtus, ühiskond ravib ta peagi terveks. Elu mõttetuse filosoofial ei ole meie ühiskonnas sotsiaalset pinda.

Mammonakogumise ideaal on ennast kompromiteerinud isegi kodanlikus ühiskonnas. Teisi ideaale ei ole ta aga võimeline püstitama. Seepärast võtab üha enam maad eksistentsialistlik maailmavaade, mis näeb elu mõtet ainult funktsioneerimises, olelemises, seadmata mingeid ideaale.

Sellest kirjutab Ameerika professor Erich Fromm artiklis «Meie elulaad teeb meid õnnetuks» üsnagi kujukalt:

«Iga ühiskond loob sellise «sotsiaalse karakteri» tüübi, mida tal vaja läheb, et normaalselt funktsioneerida. Ta kujundab inimesi, kes tahavad teha seda, mida neil teha tuleb. Aga milliseid inimesi vajab meie kõikehaarav, bürokratiseerunud industrialism...?»

Ta vajab inimesi, kes peavad ennast vabadeks ja sõltumatuteks ning samal ajal on nõus alluma, tegema seda, mida neilt oodatakse, olla hästi tihedalt liibunud sotsiaalse masinavärgi osade külge, inimesi, keda võib juhtida ilma juhtideta, tõugata tegutsema ilma igasuguse eesmärgita, välja arvatud üks: tegutseda, funktsioneerida, minna edasi.»

Tegutseda — aga mille nimel? Minna edasi — aga kuhu? Ideede, eesmärkide, ideaalide puudumine iseloomustab tänapäeva kodanliku ühiskonna «sotsiaalset karakterit».

Meie nõukogude ühiskonna suur eelis on kõigepealt sotsiaalsete ja moraalsete eesmärkide selguses. Need on formuleeritud juba K. Marxi ja F. Engelsi «Kommunistliku partei manifestis». Seal on juhitud tähelepanu ka sellele, et vana klassidega ja klassiantagonismidega kodanliku ühiskonna asemele astub assotsiatsioon, kus iga üksiku vaba arenemine on kõigi vaba arenemise eelduseks.

Siin ei ole juttu mitte «sotsiaalse masinavärgi osade külge liibunud karakterist», vaid iga üksiku isiksuse vabast arengust. Marx ja Engels kirjutasid, et tulevikuühiskonna isiksuse rikkus on kõigekülgselt tagatud tegelike suhete rikkusega. Niisiis — isiksuse rikkus, mitte rikas isiksus! Suhete rikkus, mitte asjade rikkus!

Noorsoo kasvatamise küsimuste üle arenevates diskussioonides, nagu juba märgitud, rõhutatakse üha sagedamini vajadust aidata noortel leida nende elu eesmärgid ja ideaale. Esimesel pilgul võib see tunduda paradoksaalsena. Kuidas siis nii? Meil on ju partei programm, on ka kommunistmiehitaja moraalikodeks, kus eesmärgid ja ideaalid kõik selgesti fikseeritud. Mis neist siis veel otsida?

Asi on tõesti nii, kuid ainult üldiselt. Igal elluastujal tuleb oma elu individuaalne ideaal selle üldise raames siiski leida. Ja mitte ainult leida, vaid ka lahti mõtestada, omaks võtta, nii et see teda innustaks, viiks millelegi olulisele, suurele, tähtsale, kangelaslikule.

*

Praegu jääb noortel tihti ebaselgeks andmise-saamise vahekord ühiskonnaga. Ühiskonnalt tahetakse kõigepealt saada, aga vähe tehakse selleks, et rohkem vastu anda. Eks ole selleski osake juba emapiimaga sisseimetud vanast ellusuhtumisest.

Kuid sellise suhtumisega on võimatu pälvida ühiskonna tunnustust, küll aga ära teenida pilkeid ja häbi. Seega on elueesmärgi, ideaali leidmine tihedalt seotud ühiskondliku tunnustusega. Võiks öelda, et ühiskondliku tunnustuse võitmine ongi ideaal. Kuid see tähendab ühtlasi ka ühiskonnale ja tema teenistuses olevatele üksikisikutele allumist ning distsipliini austamist. Marxi ja Engelsi formuleeringut isiksuse vabast arengust ei tule tõlgitseda nihilistlikult, nagu seda mõnel juhul püütakse teha. Isiksuse harmooniline ja vaba areng võib toimuda

ikkagi vaid ühiskonna tavade ja ideaalide austamise vaimus.

Noh, kui aga noor inimene ei oska veel hinnata ühiskonna tunnustust? Mida ta siis oma «vaba ajaga» peale hakkab? Milleks ta seda kasutab? Kas tõesti logelemiseks?

Inimene on loodud tegutsemiseks. See on vajalik mitte ainult tema füüsiliseks, vaid eeskätt just vaimseks, psüühiliseks arenguks. Jälgigem kas või lapsi. Terve, normaalselt arenenud laps on alati tegevuses: ta kas magab, mängib, sööb, jälgib televiisorit, kuulab vanematelt muinasjutte, joonistab või kakleb teiste lastega. Kui aga laps muutub loiuks, lebab tegevusetult diivanil või istub liikumatult põrandal, on ema otsekohe mures: mis lapsukesel viga? Seda enam otsib tegevust täiskasvanu. Otsib tegevust vastavalt oma senisele arengule, maitsele, ideaalile, mis on samuti kujundatud kasvatuse tulemusena. Seega oleneb lõppkokkuvõttes ikkagi ühiskonnast, millega inimesed «vabal ajal» tegelevad.

*

Kui tähelepanelikult süveneda viimase aastakümne jooksul tekkinud uute noorteürituste sisusse, võib siit teha olulise järelduse: need teenivad ideaalide leidmise ja lahtimõtestamise ülesannet. Vaadelgem ainult, keda kutsutakse esinema noorte suvepäevadele, kohvik-klubidesse, diskussiooniõhtutele. Need on huvitavad inimesed selle sõna parimas mõttes. Mitte ainult oma ala spetsialistid — kultuuri- tegelased, teadlased, tootmiseesrindlased, väljapaistvad ühiskonnategelased, vaid ka huvitavad isiksused.

Igaühel meist on oma lemmikeeskuju. Mitte juhuslikult ei ole lugejate hulgas väga populaarseks saanud «Noorte Hääle» rubriik «Meie sõbrad, meie tuttavad». Ka seal kohame ikka ja jälle küsimusi: «Kes on olnud teile elus eeskujuks?» või «Kes on avaldanud teile kõige suuremat mõju?»

Julgeksin väita, et nende huvitavate inimeste süntees ongi selleks moraalseks ja esteetiliseks ideaaliks, mida meie noorsugu võiks endale püstitada. Igaüks individuaalselt asetaks rõhu muidugi ühele või teisele konkreetsele alale. Kahju, et meie kirjanduse ja kunsti meistrid pole seni suutnud luua niisugust kunstiliselt üldistatud kuju, mis võiks olla meie kaasaja noorusele haaravaks eesku-

juks. Kuid lähemas tulevikus see kindlasti luuakse, nagu loodi Kodusõja, esimeste viisaastakute ja Suure Isamaasõja kangelaskujud.

Kunstil on erakordne mõju isiksuse kujunemisele. Ent kuna antud juhul on tegemist subjektiivsete elamustega, on raske otsustada, kuidas üks või teine kunstiteos mõjub konkreetsele inimesele. Seda enam aga tajub inimene seda mõju isiklikult. Ma neelasin nooruses õhinaga raamatuid suurtest, tugevatest, tarkadest isiksustest. Kuid kõige sügavama mulje jätsid millegipärast N. V. Gogoli jutustus «Tarass Bulba» ning Jack Londoni novellid. Nende esteetiline reaalsus oli ebaharilik, kütkestav ning nende sõõve on püsinud alateadvuses tänini. Arvan, et need teosed teenivad tänapäeval sotsialismi-kommunismi esteetilise ideaali huve sama hästi nagu hea looduse- ja armastuslührikagi. Kunst on võimeline rakendama esteetilise ja moraalse kasvatus-teenistusse isegi tegelasi ja kujusid, mis ei vasta ideaalile. Tuletagem meelde vaid Gogoli «Revidenti», Ilfi ja Petrovi «Kahtteist tooli» või meisterlikult monteeritud dokumentaalfilmi «Tavaline fašism».

Püüd elamuslikkuse poole noorsooürituste korraldamisel on täiesti seaduspärane ja psühholoogiliselt põhjendatud. Tuleb arvestada, et noored peavad koolipingis iga päev vastu võtma suure hulga informatsiooni, mis on adresseeritud ratsionaalsele mõtlemisele. Õppeprogramm on küllaltki pingeline. Seepärast on arusaadav noorte tül-gastus loengute ja koosolekute vastu. Jagan H. Kadastiku väidet: «*Tundub, et mõned meie noorsoojuhid näevad ka laste ja noorte poliitilist kasvatamist ainuüksi pidevas sõnalises selgitamises, tekstide edasiandmises.*»¹

Ainuüksi ratsionaalsega saavutatakse vähe või hoopis vastupidist. Seda näitab loengute ebapopulaarsus, kuigi loengud ise selles kõige vähem süüdi on. Heal ja huvitaval loengul on olnud ning jääb tähtis koht kasvatustöös.

Meil ja mujal Nõukogude Liidus on viimasel ajal populaarseks saanud mitmesugused viktoriini- ja vaidlusõhtud. Need on juba midagi muud kui passiivne loengu ärakuulamine. Sellised õhtud nõuavad teadmisi, mõttepinget, väljendusoskust. Näiteid selliste õnnestunud vaidlusõhtute kohta võime leida käesolevastki kogumikust. Tähelepanu

¹ «Edasi», 3. jaanuaril 1967. a.

väärib vaidluste temaatika. Leningradi diskussiooniklubides näiteks on palju kuulajaid olnud vaidlusõhtutel, mille päevakorras olid sellised teemad: «Lahingusse ükskõiksuse vastu!», «Sinu teedest, kaasaegne», «Keda võib nimetada kultuurseks inimeseks», «Noorte ideaalid», «Noorus mõtiskleb elu üle» jm.

Ühel vaidlusõhtul avaldas kümnenda klassi õpilane arvamust, et «... inimene sureb varem või hiljem niikuinii, tähendab, milleks siis üldse elada.»

Sellise pessimistliku elufilosoofia aluseks on vastutustunde puudus enda, oma perekonna ja ühiskonna ees. Muidugi, kui puuduvad ideaalid, ei ole ka vastutustunnet. Raske öelda, millest oli selline pessimism tekkinud, kuid kindlapiirilisel väljakujunenud ideaalide puudumist võib täheldada kahjuks paljude noorte juures. Lugeses mõne noore autori teoseid, tabad end taas samalt mõttelt. Ja on seda kurvem, et autor ei püüagi ideaalideta oleskelu hukka mõista või vähemalt selle juuri paljastada, vaid piirdub lihtsalt kujutamisega. Kas see pole samuti eksistentsialistlik lähenemine tegelikkusele, millega — selle asemel, et aidata noortel leida elu mõtet, ideaale —, süvendatakse nõutust ja pessimismi veelgi?

Oma aususe ja siiruse tõttu ei varja noored oma nõutust. Kes oleks kodanliku ideoloogia teenistuses, tegutseks juba kavalamalt. Nähtavasti on probleem maailmatunnetuse ja -mõistmise astmes. Sest üks asi on marksismi-leninismi lõppjäreldeste pähetuupimine ning nende mahavuristamine eksamitel, teine aga nende järeldeste oskuslik rakendamine praktikas. Teine põhjus võib olla selles, et reaalsele võimalustele baseeruvate ideaalide asemel sisendati noortesse pahatihti illusioone, mille purunemine põhjustas pettumusi. «Elu ei ole sugugi nii roosiline, kui meile tunnis jutustatakse,» ütleb noor, ning tal on õigus. Sellistel juhtudel on parem inetu tõde kui ilus vale. Kui inetus saab vajaliku hinnangu, nii et noored seda mõistavad, on nad alati nõus selle kõrvaldamisele käed külge lööma.

«Mis on siis eriti iseloomustav noorusele, nooruseale?» küsis M. I. Kalinin ÜLKNÜ VII kongressil, ja vastas:

«Esimene omadus... on tema eriline, ainulaadne vastuvõtlikkus... Noorusea omapära seisab määratu suures seesmis tungis ideaalsete elamuste järele. Noorsool on alati soov ennast ohverdada; noorsool on alati soov kogu

maailm jalgsi läbi käia... Ja, seltsimehed, see on loomulik.

Peale selle tuleb märkida järgnevat tõika: noorsugu on enamikus haruldaselt siiras ja otsekohene. Ent inimese küpse ea siirus ja otsekohesus pole samased tema noorusea tormiliste püüdlustega tõe ja siiruse poole, sest kõik elus saadud müksud ja omandatud kogemused on nüristanud nende omaduste esialgset teravust.»¹

Paljud tuli ümber hinnata pärast J. V. Stalini isikukultuse paljastamist. Noorus oli ju kasvatatud Stalini isiku jumaldamise vaimus, ta uskus siiralt tema suurusesse. Stalin oli meie noortele moraalseks ja esteetiliseks ideaaliks, kelle sarnaseks teadlikult või alateadlikult taheti saada. Seetõttu kutsus isikukultuse paljastamine esile vägagi keerulise komplitseeritud protsessi. Noorus tundis ennast petetuna vajaliku psühholoogilise ettevalmistuse puudumise tõttu. Just nimelt tundis. Talle seletati ja ta mõistis peagi, et isikukultuse paljastamine oli ajalooliselt õige ning paratamatu, kuid, nagu teada, tunded ei allu mitte alati mõistusele. Tundeid oli solvatud. Ning noored hakkasid otsima süüdlasi. Ja nad nägid neid kahjuks oma igapäevastes kasvatajates, kes tundusid neile võltspühadust sisendanutena. See muidugi kahjustas kasvatajate autoriteeti. Ja noortes tekkinud umbusaldus kandus ka kasvatajate poolt soovitatud teistele ideaalidele, tekitades nihilismi.

Nüüd oleme nendest raskustest üle saamas. Seda enam kerkib üles kasvataja isikliku eeskuju küsimus.

*

Mulle on meelde jäänud «Edasist» S. Vissaku artikkel «Puu on tugev tugevatest juurtest». Selles on nimelt öeldud:

«Niikaua, kui laps ideaalset mõistma õpib, oma tunded ja teod mõtestab, tagamaadele nägema küünib, talitab ta meie sõnade ja meie tegude järgi. Meie ideaalid saavad nende omadeks. Me oleme a k n a k s.»²

Noortes näeme nagu iseendid: oma voorusi, oma pahe-

¹ M. I. Kalinin. Kommunistlikust kasvatuses. Tln., 1947, lk. 5—6.

² «Edasi», 24. märtsil 1967. a.

sid. Sedasama mõtet väljendab «Edasis» ka V. Kuuseoks, kirjutades: «*Arstid väidavad, et laps saab sündides kaasa karakteri tüübi, karakter aga kasvatatakse. See, missuguseks ta kujuneb, oleneb eeskujudest, eelkõige vanemate ellusuhtumisest.*»¹

Oleme ju tihti arusaamatuses: kuidas meil, kus keskkond, koolisüsteem, ideaalid peaksid kasvatuseks olema kõigiti soodsad, esineb siin-seal alaealiste kuritegevust. Kuid me unustame pahatihti ära selle mikrokeskkonna, kust tulevane ilmakodanik oma ideaalid ning käitumismaneerid ammutab. Näiteks perekond, kus paraku valitsevad kohati veel päris keskaegsed eelarvamused, kus vanem põlvkond näitab ennast küll ohjeldamatute instinktide, küll kombelõtvuse, küll kasuahnuse oreoolis. Noor elluastuv inimene, kellele ühiskonna ideaalid räägivad üht, konkreetne mikrotegelikkus aga midagi hoopis vastupidist, ei suuda neid vastuolusid mõista ning temas saab võimust frots. Trots ühelt poolt ilusate sõnade ning teiselt poolt räpase tegelikkuse vastu. Kui isa peksab kodus ema, miks siis poeg ei või tänaval tüdrukuid peksta? Kui ema tassib lihakombinaadist seeliku all koju vorstirõngaid, miks siis tütar ei või trammis kaassõitja taskut kergendada?

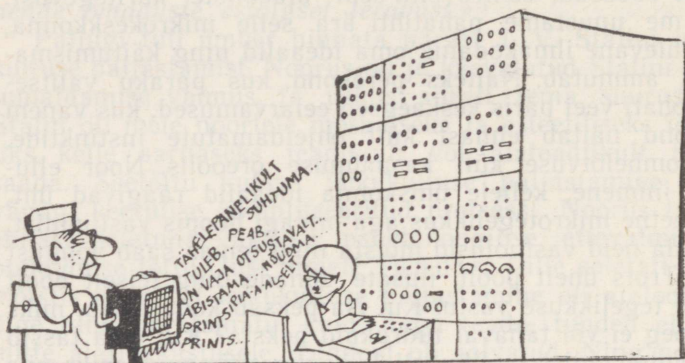
Mida variseridest isad-emad nendele küsimustele vastavad? Vastata ei ole midagi.

«Noorte Hääle» järjekordses «Meie sõprade, meie tuttavate» rubriigis anti sõna Feliks Pärtelpojale. Lubatagu mul tuua ära terve lõik sellest huvitavast kõnelusest:

«*Veenva sõnaga võib suuri lahinguid võita. Ausa, võitleva, kaasakiskuva sõna osatähtsus oli meiegi elu pöördelistel hetkedel väga suur. Inimest hinnatakse selle järgi, kuidas ühtib sõna teoga. Kui meie veendumus oli sõnaks sündinud, pidi sellele järgnema t e g u. Pidi, ükskõik kui raskeks see ülesanne osutuski. See oli aususemõõt meis endis. Organiseerimistöös avaldub inimese tahtejõud, mehisus. Lubasime omal ajal teha Leevaku. Tegime, ja see tegu oli meie sõnade ning lubaduste kõige karmim kontroll. Elus on kõike ette tulnud, on nähtud karakterite kujunemist ja murdumistki. Ja täna on just eriti kahju neist võitluskaaslastest, kes organiseerimistöös mõnikord ära väsisid, poolele teele peatuma jäid, ei suutnud lõpuni kindlaks jääda.*»

¹ «Edasi», 21. märtsil 1967. a.

Siin autor läheneb isikliku eeskuju küsimusele ühiskondliku tegevuse aspektist. Ja sellel on noorte kasvatamisel mitte väiksem tähtsus. Mis mulje jätab kasvataja, kes aina lubab, kuid oma lubadusi ei täida! Kes alustab suure õhinaga, kuid ei vii asja lõpuni! Kes korraldab üritusi vaid selleks, et ülemustele esitatav aruanne ilus välja näeks!

Kasvatatavad tajuvad sellises käitumises otsekohe ebaausust ning kasvataja mõju neile võrdub nulliga. Noored, kes väga kergesti kalduvad erandlikust faktist üldistusi tegema, kannavad oma konkreetse kasvataja-organisaaatori pahed tihti üle ka kõigile teistele.

Või kas me pole kohanud kasvatajat, kes igal sobival või sobimatul juhul taob endale rusikaga vastu rinda ja kuulutab oma truualamlikkust! Aus, töökas ning sõnakas inimene, kes teab oma kohta ühiskonnas ning täidab vastutustundega temale usaldatud ülesandeid, ei hakka kunagi kiitlema truualamlikkusega. Seda teevad tavaliselt bürokraadid, kes alateadlikult tajuvad oma eksistentsi kasutust ja kes siis oma südametunnistuse rahustamiseks püüavad isennast ja teisi veenda selles, et nad ühiskonnale siiski mingit kasu toovad. Hooplemine on üldse vastutustundetute inimeste iseloomuomaduseks.

Sellised hädakasvatajad, kes näevad oma head tööd vaid ürituste arvus, plaanides, linnukeste soetamises, kes näevad selles vastutusrikkas ja keerulises ülesandes vaid välist, kvantitatiivset, tuleks noortest seitsme penikoorma kaugu-

sel hoida. Nad võivad diskrediteerida kõige paremini kavatsetud üritused. Kas on vähe juhtunud seda, et mõni kool või noorterühm sõidab revolutsiooni mälestuspaikadesse, fašismiohvrite massihaudadele ning hakkab seal trallitama või hundiratast viskama. Kui ekskursandid koju jõuavad, on nende hinnang järgmine: «Ah, oli vist mingi kangelaspaik. Mis sest pärida. Meie käisime lõbureisil.»

Kasvataja, kellel endal pole vastutustunnet, ei saa seda sisendada ka noortes. Isiksuse omaduseks, mida kõigepealt vaja läheb, et vabalt, teadlikult alluda ühiskonna huvidele ja taatele, ongi just vastutustunne. Mida haritum, kultuursem, mitmekülgsem, emotsionaalselt rikkam on isikus, seda kindlam, loomulikum, konkreetsem on vastutustunne.

Ainult suure, loomuliku, konkreetse ja eneseohverduseni viiva kohusetundega saab seletada suurmeeste ja rahvakangelaste kui kordumatute isiksuste kujunemist. Tulevikuühiskond aga just selliseid isiksusi vajabki.

*

«Ah, mis te teete suuri sõnu!» kuulen ma juba vastuväidet. «Pole ajakohane rääkida suurtest isiksustest, kui meil on veel noori, kes ei suuda iseseisvalt kolme sõnagi ritta seada, rääkimata juba näiteks Curie'de taoliste korüfeede kangelastegudest.»

Tuletagem meelde Aleksander Suvorovi sõnu: «Iga tõeline sõdur kannab oma seljakotis marssalikeppi.» Iga tõeliselt suur eeskuju innustab, õilistab inimest. Seda esiteks.

Teiseks on see aga kasvatustöö karjув puudus, kui meil tõepoolest veel leidub selliseid noori. Koolis ei ole eneseväljendamise harjutamiseks küllaldasi võimalusi. Klassid on suured ja kui sind ka küsitakse, siis vuristad maha pähetuubitud teksti. Aga mida me näeme klassivälistel üritustel? Tüüpilise pildi andis ühest sellisest noorte puhkeõhtust E. Puur «Edasis»:

«Aastate šabloon püsib visalt: orkester mängib, tütarlapsed istuvad seina ääres, noormehed summas ukseavas — sealt algab hindamine, otsimine, partneri valik. Peosaalide väikesed mõõdud ei luba kahjuks rakendada näiteks Tšehhoslovakkias kasutatud moodust, kus saalides on ümberringi lauad või toole mitmes reas. Tantsijaile püü-

*takse luua vaheaegadel mugavaid tingimusi, mis vähendab ka võõrastuspinget.»*¹

Mis seal salata, meie klubilised asutused ei ole kohandatud klubiliseks tegevuseks — selleks on neis liiga vähe ruume. Ja kui mõni selline tekibki, on restoran või kohvik otsekohe jaol — käibeplaan tuleb täita. Aga needsamad restoranid ja kohvikud ei mõtle üldse külastajate kasvatamisele. Orkestrite kunstiline tase on madal, rääkimata sellest, et pakutaks veel midagi kunstipärast. Seetõttu tundub olevat ebasünnis, kui mõne niisuguse restorani kokkade või ettekandjate brigaad paneb välja teadaande, et nad on hakanud võistleva kommunistliku töö kollektiivi nimetuse saamise eest.

Muidugi ei ole küsimus alkoholis, ja need, kes püüavad probleemi lahendada «kuiva seaduse» kehtestamisega või alkoholsete jookide hindade ülemäärase tõstmisega, meenutavad tuuleveskitega võitlevaid *donkihotesid*. Lahenduseks on ikkagi vana rahvatarkus: «Võta pits ja pea aru!» Et aga inimene oskaks parajal kohal aru pidada, on vaja teda vastavalt kasvatada. Praegune restoranikultuur seda küll sugugi ei soodusta.

Meie linnanoortel näib olevat tõepoolest probleemiks vaba aja kasutamine. Kodus ei ole neil peaaegu midagi teha. Keskküte, gaas, papa-mamma hellitus (mis on maainimestele üldiselt võõram) ei paku noortele kodus jõukohast tegevust. Kust seda aga leida? Klubid ja tantsusaalid on viimse võimaluseni täis, huvialaringe ruumide puuduse tõttu vähe. Basseinide ja spordibaasidega on sama lugu. Viimane lavastus teatris on nähtud. Film samuti. Nii et jääb üle minna restorani, võtta seal natuke julgust ning näidata hiljem pooltühjadel tänavatel oma «uljast» tegutsemisvõimet.

Noorsoo Kultuuripalee meetodikute tähelepanekud kõnelevad sellest, et maal asuvate kutsekoolide õpilased on märksa asjalikumad ja korrektsemad kui linnas. Nähtavasti vahetu kontakt loodusega, jõukohane kasulik töö maast-madalast alates, vaba võimalus mitmekülgseteks eneseavaldusteks, ka kino, raadio, televiisori, teatri ja kirjanduse kaudu küllaldane osasaamine esteetilisest väärtustest — kõik see on isiksuse kujundamiseks meie vabariigis praegu loonud maal paremad tingimused kui linnas.

¹ «Edasi», 25. märtsil 1967. a.

Seda võib järeldada ka sellest, et viimastel aastatel on vähenenud noorte tung maalt linna.

Nii või teisiti, noorte poliitilise, eetilise-moraalse ja esteetilise kasvatused küsimused vajavad kõigekülgset teaduslikku uurimist. Vana põlvkonna empiirilistest kogemustest ilmselt enam ei piisa. Ainult teaduslik lähenemine aitab ära hoida ühest küljest väiklast hooldamist ja oma eelarvamuste pealesurumist, teisest küljest aga võimalikku isevoolu. Loogem noortele maksimaalselt soodsad tingimused enesekasvatuse korraldamiseks! V. I. Lenin seisis kogu aeg noorsooühingute täieliku iseseisvuse eest, kuid ka nende vigade seltsimeheliku arvustamise täieliku vabaduse eest. Ta hoiatas, et noorsoo ees libitseda ei tohi. Noorte vigadesse tuleb suhtuda võimalikult kannatlikult, püüdes neid parandada järk-järgult ja eeskätt veen-

mise teel. «Sageli juhtub, et elatanud ja vanade inimeste põlvkonna esindajad ei oska tarvilikul viisil läheneda noorsoole, kes on paratamatult sunnitud liginema sotsialismile teisiti, mitte seda teed, mitte sel kujul, mitte selles olukorras nagu tema isad.»¹

Isiksuse ja ühiskonna arengu vahel eksisteerib vastastikune seos. Küsimus sirguva põlvkonna kasvatamisest on samuti küsimus meie ühiskonna homsest päevast, tema arengusuundadest ja tempost. See ei ole hoopiski mitte laiskvorstide, huligaanide või kängunud inimeste ühiskond. Tänapäeva arengusuundade uurimine lubab järeldada, et tulevikuühiskond seab oma liikmete ette üsnagi keerukaid sotsiaalseid, teaduslik-tehnilisi ja muid probleeme, mida on suutelised lahendama üksnes harmooniliselt arenenud, füüsiliselt tugevad ja tahtejõulised isiksused.

¹ V. I. Lenin. Teosed. 23. kd., lk. 152.

«Tere õhtust, sõbrad!»

1963. aasta ühel augustikuu päeval ilmus Kundas teadetetahvlile kuulutus: «30. augustil 1963. aastal algusega kell 20.00 toimub restoranis «Virus» noorte kohvik-klubi avamine.» Sellest teadaandest ei möödunud keegi seisatamata, seda läbi lugemata. Paljud olid üllatunud, paljud elevil, kuuldus isegi porinat, et nüüd hakkavad juba restoranis organiseeritult trallitama, kuna päris täpselt ei teadnud ju keegi, mida see noorte kohvik-klubi endast kujutab. Terve nädal käis äge vaidlus. Oli kiitjaid, oli laitjaid, oli umbusklikke ja erapooletuid — nagu ikka uudse ürituse või ettevõtmise puhul.

Oli, kuidas oli, aga 30. augusti õhtul kogunes restorani väike saal rahvast täis ja ruumist tuli veel puudugi. Tehase komsomolikomitee sekretär Maie Piirsalu avas õhtu. Ta ütles, et tehase komsomolikomitee sai kohvik-klubi loomise idee Tapa linna noortelt, kes olid juba korraldanud mõned sellised õhtud. Ta tutvustas külalistele kohvik-klubi loomise eesmärki, ülesandeid ja tulevikuplaane.

Esimesel õhtul oli noortel ülesandeks valida oma klubile nimi. Laudkonnad nuputasid, nuputasid ja lõpuks otsustati ühiselt panna talle nimeks «Tulevik».

Nii loodi Kunda noorte kohvik-klubi, mis aitab muuta nende argipäevast elu sisukamaks ja värvirikkamaks.

Kõik uudne ja huvitav leiab noorte seas kiiresti vastukaja. Noorte kohvik-klubide populaarsus kasvas ja nüüd on Rakvere rajoonis neid juba 13. Tapal «Noorus», Väike-Maarjas «Tik-tak», Rakkes «Optimist», Vinnis «Naeratus» jt. Igall neist on oma nägu, omad mured, omad kordaminekud ja ebaõnnestumised. Sest ega üht kohvik-klubi õhtut ei olegi nii lihtne ette valmistada ja läbi viia kui esimesel pilgul võib-olla paistab.

Veel enne, kui klubi tööd alustab, kerkib terve rida küsimusi: kus õhtuid organiseerida, mida pakkuda vaimutoiduks, kust saada orkestrit ja palju muud. Enamus kohvik-klubidest töötab sööklates, kuid mõned ka klubides. Sööklates on asi lihtsam, sest langeb ära osa muresid, nagu

laudade ja lauanõude hankimine, laudade katmine, ruumi koristamine jne. Kultuurimajades töötavatel kohvik-klubidel on need küsimused aga kõik pidevalt päevakorras. Tavaliselt ei ole kultuurimajadel vajalikul hulgal laudu, toidunõusid jms., ning need tuleb kusagilt tuua ja jälle tagasi viia. Ja kujutage ette: kõik need mured tuleb murda mitte üks kord aastas (nagu kolhoosi või asutuse nääripeoks), vaid üks kord igas kuus.

Harilikult on esimene õhtu ette valmistatud komsomolikomitee osavõtul ja abil. Aga kas komsomolikomitee peab igas kuus seda tegema? Vist mitte. Kui mingi üritus või ettevõtmine on juba kord käsil, siis on ikka leidunud ka organiseerijaid ja vastutajaid. Ja miks ei peaks siis ka noorte kohvik-klubid valima endale vastutajad ning organiseerijad konkreetsete isikute näol ning sealjuures kohe terveks aastaks. Ja nii ongi saanud teoks, et igal noorteklubil (peale ühe) on valitud töö juhtimiseks alaline nõukogu, kes siis omakorda valib peavastutaja — nõukogu esimehe. Mõned klubid on olnud vähe uhkemad ja nimeetanud oma valitud organi presiidiumiks (Rakvere noored) või kolleegiumiks (Väike-Maarja noored). Presiidium valib oma töö juhtimiseks presidendi, kolleegium aga esinaise. Peab ütleva, et kuigi Väike-Maarja «Tik-taki» esinaine Helgi Tealane ei olnud oma elus veel kunagi sellist tiitlit kandnud, saab ta oma ametiga päris hästi hakkama.

Esimehe, esinaise või presidendi peamiseks ülesandeks on oma nõukogu, kolleegiumi või presiidiumi kokkukutsumine, kogu töö juhtimine ja ka jooksvate ülesannete jaotamine. On hea, kui nõukogu liikmete vahel jaotatakse ära kõik alalised ülesanded, nagu finantsisti, kunstnik-dekoraatori, õhtu perenaise või peremehe, peakoka, peakoristaja jt. ametid. Viimased valivad omakorda aktiivi hulgast abilisi.

Valitud nõukogu, kolleegiumi või presidendi ülesandeks on:

1. kohvik-klubi töö juhtimine ja planeerimine
2. «vaimutoidu» valimine (temaatika)
3. külaliste kutsumine
4. finantsküsimused
5. õhtu kava koostamine jne.

Kuid kas kohvik-klubi ei saaks töötada ka ilma nõukoguta, komsomolikomitee vahetul juhtimisel? Toon näiteks Haljala kolhoosi noorte kohvik-klubi «Romantika»,

kus töö juhtimiseks nõukogu ei ole valitud, kuid ometi töötab ta hästi. Annan selgituseks sõna Haljala kolhoosi komsomoli-algorganisatsiooni sekretärile Elle Neudorfile.

«Meie kohvik-klubi töötab alles üle aasta, aga me oleme selle aja jooksul jõudnud korraldada palju üritusi. Nõukogu meil valitud ei ole ja ka kohviku tööplaane koostatud ei ole. Kõik kohvik-klubiga seotud küsimused otsustame ja lahendame komsomolikoosolekul. Seal otsustame, kas (näiteks) jaanuarikuus korraldame ikka õhtu teemal «Noorsoo elust välismaal». Arutame ühiselt läbi, kuidas õhtu korraldada, millised ülesanded tuleb täita seoses õhtu ettevalmistamisega. Ülesanded jagame kommunistlikele noortele nimeliselt ja tähtajaga. Ja meil ei ole veel korragi juhtunud, et noor oleks jätnud oma ülesande täitmata. Mõnedel noortel on ka pidev ülesanne. Komsomolikomitee liige Silva Mäemets ja liikmemaksude koguja Leili Haavel töötavad sööklas. Nende alaliseks ülesandeks on toitude valmistamine ja laudade katmise juhendamine. Noormeeste ülesandeks on saali dekoreerimiseks vajaliku materjali muretsemine, sest me kasutame tihti looduslikku materjali, samuti saali dekoreerimine.

Kohvik-klubi õhtutest võtavad meil osa kolhoosi kõik noored ja tavaliselt ka kolhoosi esimees. Oleme korraldanud ka selliseid õhtuid, millest on osa võtnud meie vanaemad töökaaslased. Kohvik-klubi õhtud on meil ilma alkoholita, kuid meie noori ei kurvasta see sugugi. Nad on nii aktiivsed ja lõbusad, et mõnikord on kohe tegu õhtu lõpetamisega.

Ütleksin veel niipalju, et kõik saab tehtud, kui ainult tahtmist on. Ja kindlasti peab igaühel olema ülesanne, kas ühekordne või pidev, ning selle täitmist tuleb kontrollida.»

Nagu Elle sõnadest järeldub, võib ka ilma klubinõukoguta hakkama saada.

Kohvik-klubid on uus vaba aja veetmise vorm. Jah, seda küll, kuid ma arvan, et sellega klubide ülesanne veel ei piirdu. Hästi ütles Reet Lepajõe: «Meie noored ei tule kunagi ainult tanitsu pärast klubisse. Neile peab alati olema midagi pakkuda — nii tõsist, mõtlemapanevat kui ka kerget, lõbusat.» Ja arvan, et nii see peabki olema. Kohvik-klubi ei või olla ainult ajaviitmise ja lõbustuskohaks. Tal peab olema ka oma kasvatuslik eesmärk, et iga klubiõhtu annaks noorele uusi teadmisi, laiendaks silmaringi, kasvataks teda esteetiliselt ja poliitiliselt. Neid eesmärke tee-

nivad kohtumisõhtud huvitavate inimestega: vanade revolutsionääride, kirjanike, kunstnike, palju reisinud ja näinud inimestega.

Need on kahtlemata huvitavad kohtumised ja nende ettevalmistamine nõuab suhteliselt väiksemat ettevalmistust. Kuid... kas need ei muutu lõpuks tüütavaks? Nii kuulajaile kui ka neile, kes alatasa pajatama peavad? Arvan, et muutub küll. Seepärast tuleb mõelda ka mitmesugustele teistele vormidele. Võimalusi on väga palju, tuleb ainult rohkem nuputada.

Väike-Maarja kohvik-klubi «Tik-tak» on korraldanud vahelduseks nn. «õhtuid oma jõududega». Püüan edasi anda oma muljeid ühelt selliselt õhtult.

Kui astusin saali, olin üllatunud. Lootsin leida eest suurt, heledasti valgustatud ruumi, aga oli hämar. Sain aru, et seekordne õhtu toimub küünlavalgusel. Kell ei olnud veel pool kaheksagi, kui hakkasid saabuma esimesed külalised. Orkester kiirustas, et saaks pillid rutem paika — juba tulevad! Helgi Tealane ja Maie Veldi lasksid pilgul veelkord üle saali käia ja läksid siis saabujatele vastu. Oli kuulda lausekatkeid: «Ega sa ei unustanud...», «Harri, kas sa vaatasid...» jne. Kui kõik olid istet võtnud, ütles Maie: «Tere õhtust, sõbrad. Pean teile kohe alguses teatama, et meie tänasele õhtule külalisi kutsutud ei ole, nii et peame hakkama saama omal jõul.» Saal oli elevil, et ei tea mis kunsttükki täna jälle peab tegema? Aga võta näpust! Rohkem selgitusi ei antud. Soovitati vaid maitsta salatit, kohvi, küpsiseid, kompvekke. Orkester mängis meeleolumuusikat. Laudkondades ja laudkondade vahel tekkis vestlus (sest siin on kõik omavahel tuttavad, nad on alatised külalised). Äkki jäi orkester wait. Mis nüüd? Ah-ah, midagi hakkab tulema. Maie palus neljal noormehel ja neiul põrandale tulla. Kui palutavad olid kohal, selgitas Maie, et neil tuleb läbi teha kombineeritud teatevõistlus. See koosneb kahest küsimusest ja kahest liikumisülesandest — igale kokku 16 ülesannet.

Oli vast nalja, kui Helve pidi demonstreerima takistusõitu ratsavõistlustel! Ja kuidas sa hing seda teed, kui ei ole elus kordagi hobuse selga saanud, ning nüüd ei anta ka ühtegi eset appi. Aga võistleva peab! Sõit oli küll koomiline, aga vaata tüdrukut, nuppu tal oli ja kõik kukkus toredasti välja. Sugugi lihtsam ei olnud ka Vahuri ülesanne — ole mees ja toida ning vaheta lappe oma olematul

pojukesel. Ta oli neid pojukesi küll näinud, aga või ta siis uuris, mis nendega tehakse.

Vahepeal pakuvad külakosti isetegevuslased, tantsitakse. Lauas istuvad aga panevad ankeedis kirja oma hinnangu senistele õhtutele, oma soovid tulevasteks kohtumisteks. Nii on nõukogu ennegi teada saanud seda, mis noori huvitab.

Kui kell on jõudnud südaöötundi, kustuvad küünlad ja noored siirduvad koduteele. Veel tänaval on kuulda nende juttu, et küll oli naljakas..., sellele küsimusele ma küll ei oleks osanud vastata...

*

Tsemenditehase «Punane Kunda» kohvik-klubi korraldas alguses samuti kohtumisõhtuid väljast tulnud külalis-tega.

Külalised, külalised... «Kas me oma jõududega ei saa siis ühtegi õhtut läbi viia?» arutati tehase komsomolikomitees ja kuulutati välja tsehhidevaheline viktoriin, mis kestis terve aasta. Küll oli peamurdmist ja nuputamist. Vastased olid püüdlikud ja sõjakad, sest auhinnaks oli ju ekskursioon (tookord võitis elektritsehh). Viimasel ajal on Kunda noortekohvik saanud uue sisu. Nimelt tegutseb neil juba teist aastat poliitklubi «*Gloobus*», sel aastal loodi «*Kodumaa*», «*Gloobuse*» õhtud ei olnud rangelt õppeprogrammi järgivad. Iga tsehi komsomoli-algorganisatsiooni ülesandeks oli põhjalikult tundma õppida kahte välisriiki (loosimise teel). Ühe riigi kohta pidi ta koostama küsimused vastasvõistkonnale, teise riigi kohta tuli tal endal vastuseid anda. Viktoriini küsimusteks olid antud ka alateemad: noorsoo elu, sise- ja välispoliitika, kunst ja kirjan-
dus, sport, majanduselu, muusika, tööstus ja üks isetegevuslik ettekanne. Saalis oli kaart, mille järgi võistkond pidi oskama anda kokkuvõtlikku ülevaadet riigist (geograafiline asend, kliima, jõed, piirid, naaberriigid jne.). Õhtu sisustamiseks kasutati abimaterjalidena heliplaate, kirjandusteoseid ja reproduksioone.

Viktoriin viidi läbi kahes osas. Vaheajal vaieldi, kuulati muusikat, tantsiti.

*

Kadrina kohvik-klubi «*Brigantiin*» korraldas õhtu noorsõdurite ärasaatmiseks. See õhtu nõudis hoolsat ettevalmistust, sest õhtu otsustati korraldada ilma laudadeta. Alustati aktusega, kus esines sõnavõtuga major Paju ja Kultuurimaja direktor sm. Näripea. Noorsõdurite ärasaatmise õhtul viibisid ka sõjaveteranid, kellele anti samas kätte juubelimedalid.

Kadrina «*Brigantiin*» on üldse natuke erinev teistest. Ta töötab Kultuurimajas ja tema nõukogu on moodustatud Kadrina kõigi komsomoli-algorganisatsioonide esindajaist. Kaasa on tõmmatud ka ümberkaudsete kolhooside noored. Nõukogu otsustas, et ta ei hakka juhtima ainult kohvik-klubi tööd, vaid ka teisi kultuuri- ja spordiüritusi. Kõigist neist võtab osa väga palju noori, mõnikord näib kultuurimaja isegi kitsaks jäävat.

Tamsalu noorte kohvik-klubi «*Siirius*» tähistas huvitavalt ÜLKNÜ 48. aastapäeva. Anti kätte aukirjad ja mälestusesemed komsomoliaktivistidele, lauldi ühiselt laule komsomolist, peeti maha võistlusmängud, tantsiti ja kuulati küllakutsutud isetegevuslasi Järva-Jaanist.

Selliste õhtute loetelu võiks jätkata. Kuid kerkib küsimus, kas need oma kasvatuslikku eesmärki siiski vajalikult täidavad?

Aus olles peab siiski tunnistama, et mitte alati ja mitte täiesti. Juba nende temaatika on jäänud seni küllaltki ühekülseks. Pealegi tulevad noored kohvik-klubi õhtule sageli teadmiseiga, et nende eest on juba kõik mõeldud, kõik on valmis tehtud. Tuleks aga hakata korraldama rohkem selliseid õhtuid, kus noored ise oleksid aktiivsed ettevalmistajad ja läbiviijad, kus õhtu kava sunniks neid ka oma

pead natuke vaevama (mitte ainult viktoriiniküsimuste üle).

Sellist võimalust pakuvad vaidlusõhtud. Kuid taolisi eeskujuandvaid näiteid kohvik-klubide tööpraktikast on seni veel peaaegu võimatu leida. Kindlasti erutab noori vaidlus elu eesmärgist, moraalist, õnnest, tõelisest inimesest jne. Et niisuguseid õhtuid on võimalik edukalt korraldada, näitab Tapa poliitklubis «*Gloobus*» korraldatud vaidlus teemal «Sinu töökoht — elu»:

«Romantika. Kust seda otsida?

Kas Sinu töö on loov või mitte?

Kas Sinu töö valmistab Sulle rõõmu?

Suur ja väike töö.

«Teha karjääri» — kas see on siis halb?

«Tahan» ja «on vaja». Mida tähendab

olla kollektiivi liige ja olla seejuures omanäoline?»

Kohvik-klubid on vähe kasutanud ka võimalusi, mida pakuks neile koostöö ühinguga «*Teadus*». Ühingu kaudu saab kutsuda lektoreid-vahekohtunikke huvitavatele vaidlusõhtutele. Peaaegu igal asutusel, kolhoosil ja sovhoosil on sõlmitud leping «*Teadusega*», mille alusel nad tasuvad ühingule peetud loengute eest. Ei usu, et ükski asutus või majand keelduks tasumast paaril korral ka referaadi eest, mis peeti noorte kohvik-klubis.

Peab siiski ütlema, et rahamured on üheks tõsiseks probleemiks kohvik-klubide töös. Kuid mõned klubid on osanud ka selle küsimuse hästi lahendada. «*Brigantiini*» edukat tegevust takistas see, et Kultuurimajal ei olnud vajalikul hulgal laudu. Mida teha? Appi tulid kolhoosid, eraldades kultuurimajale vajalikud summad, ja nii saigi kohvik-klubi «*Brigantiin*» mure murtud. Kolhooside abiga on lahendatud ka transpordiküsimusi. Suurt abi osutab klubi-ürituste korraldamisel kultuurimaja. Orkester on moodustatud noortest, ta mängib noorteüritustel tasuta.

Noorte kohvik-klubi on meie komsomoli-algorganisatsioonidele üheks tänuväärt töövormiks. Tuleb ainult ammentada kogu temast saadav kasvatuslik kasum. Nad võivad saada baasiks tõelistele noorte erialaklubidele, ja selle nimel tasub töötada.

«Siirius» valgustab ...

Tartu 21. Juuni tänav. Kodusemalt kui kodus tunnevad end sellel tänaval mitte ainult need, kes algkooli algklassidest lahkudes habeme ja paruka kasvatasid ja lukutatud püksid muretsesid — seal kogunevad needki, kes keskkooli lõpetanud või lõpetamas. Pole halb, kui noortel inimestel on oma kogunemiskoht, aga kui see koht üksikuisse möödujaisse teatud kartust sisendab, on midagi lahti koha või kogunejate endiga.

Et oleks kogunemiskoht, millest rahvas võiks rääkida ainult head — selle peale hakkasid Tartu keskkooliõpilased ikka tihemini mõtlema.

Andres Voika õppis siis, 1964. aastal, Tartu 5. keskkoolis. Tragi poiss oli, kuigi vahel kippus õppimises viltu kiskuma.

«Siirius» sündis pärast pikki käimisi ja veenmisi. Paljud pedagoogid ei usu senini, et lapsed nende mõjupiirkonnast väljaspool midagi head võiksid teha. Ametiühingute Kultuurihoone lastesektoris töötasid aga Maie Kaasik ja Kersti Elm, kes ettevõtmist toetasid.

10. septembril 1964 tuli kokku esimene vanematekogu — see oli «Siiriuse» sünnipäev. Nimepäevaks sai 16. detsember, kui Tartu pedagoogilises koolis televiktoriinil kohtusid 1. keskkool ja meditsiiniline kool. President Andres Voika andis vande, et seab klubi huvid kõrgemale isiklikest huvidest.

«Rohkem kui kõik maailma hingetud kalliskivid on väärt mõtlev ja töötav, võitlev ja unistav inimene...»

Nime leidmiseks korraldati konkurss, millest väljus särav «Siirius». Mispärast tema? Mitte ainult tahtmisest kaasaegselt kosmiline olla — eks pakutud välja teisigi taevaseid nimesid. Aga Siirius on õpilastele peaaegu koolikaaslane — ta on sügise- ja talvetaeva heledaim täht, sügisele ja talvele langeb suurem osa kooliajast. Et koolinoorte klubi niisama helendaks kui nimekaim Galaktikas, sellepärast valitigi «Siirius».

1965. aasta sügiseks

tegi ELKNÜ Tartu linnakomitee kokkuvõtteid klubi aastast tegevusest. 18 üritust 5847 osavõtjaga, neist 10 koolides ja 8 kultuurihoones, mille juurde klubi kinnitatud on. Üritused toimusid 2 korda kuus. Regulaarselt. Ja sisuliselt läbimõeldult, mitte «linnukese pärast», nagu teisel tegevusaastal kurdeti.

Ladina-Ameerika õhtu. Kuulati lektoreid, vaadati filme. Temperamendikad tantsud. Laulude rütm ja kirk. Võitlusvaim, püüd parema poole.

«Igav on olla iluta». Räägiti kunsti ja laulude jõust, mis muudab kurvad rõõmisaks ja loiud võitlejaiks. Ega ainult räägitud. Lauldi, vaadati fotosid ja reproduktsioone.

Nääriballid. Muusikaline loto. Mati Undi «Võla» kirjanduslik kohus. Kuigi ammu on mõistetud, et kirjanduslik kohus kirjanduse mõistmiseks suurt kaasa ei aita ja kuigi nääriballid toimuvad ka ilma «Siiriuse» ta. Aga igaks ürituseks kõike uueks mõelda, seda ei jõua isegi noored pead.

Osavõtjail on mees Lermontovi õhtu, mis peeti 1964.

aasta sügisel. Kultuurihoone saal ei olnud eriti täis. Aga õnnestumist või läbikukkumist ei möödeta alati saalitäitega.

Arutati Lermontovi «Meie aja kangelas». Jõuti välja meie aja Kangelase ja «kangelase» juurde, öeldes viimase arvel mõnedki kibedad sõnad. Mõisteti hukka egoism ja üleolekupüüd, sülitamine kaaslastele ja möödujatele. Jah — kaaslastele, mitte sõpradele. On inimesi, kel pole sõpru, vaid kaaslased ja kannupoisid. Kannupoisid on neile vajalikumad kui sõbrad, sest objektiivset hinnangut oma tegudele vihkavad nad samuti nagu armastavad kiitust ja kummardusi.

Räägiti kuulsusest — edasiviivast ja väiklasest. Analüüsiti igapäevaseid, lähedasi juhtumeid, avastades nende kaudu üldisi tõdesid. Mõeldi. Vaieldi. Ja mõnelgi teeristil seisjal aitas see vaidlus valida õiget haru, mida mööda oma iseloomu arengut suunata.

Oodatud

olid «Arukate areenid», kohtumised koolide võistkondade vahel.

«Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt...» Küsimused Eesti ajaloost, geograafiast, kirjandusest, muusikast, minevikust ja tulevikust. Risti ja põiki võetakse läbi võistlejate teadmised ja augud teadmistes.

Kõige toredam tegijate ja pealtvaatajate arvates sai «Teatriareen». Lavaletulek ja lavalolek käis tseremoniaalselt, kostüümides. Iga mask pillas rangelt isikupäraseid repliike. Käitumises domineeris klassikaline pidulik-tõsine stiil. Saal elas kaasa hüüete ja loosungitega. Öhtul oli oma nägu. See erines teistest, jäi meelde.

«Inimesed ei häbenenud ennast naeruks teha,» ütles Kristiina Viir, kes tollal «Siiriuse» juures aktiivselt kaasa lõi. Tema oli üks kostümeerituist ka «Teatriareenil» — üks neid, kes ei häbene ennast naeruks teha. Kes oma tegudega rõõmustab saalitäit vaatajaid ja keda pärast vaatamist kiidetakse nende tegude pärast. On siis häbi ennast naeruks teha nii suure hulga rõõmu ja kiituse eest? Kui igaüks poleks valmis rõõmustama teisi, poleks tal õigust oodata teiste nalju. Kurb oleks maailm, milles kodanikuõigusi jagaksid asjalikkus ja kainus. Et hoiduda sellisest

maailmast, tuleb igaühel kasvõi kordki ennast naeruks teha, — et lunastada sellega õigus teiste üle naermiseks. Vaheldumisi naljad ja tõsidus.

Veebruaris tehti 5. keskkoolis Tartut tutvustav õhtu pisut uhkustava pealkirjaga — «Kaunim linn on Eestis Tartu». Mineviku Tartut meenutas sm. Vassiljev, arhitekt A. Lüüs pani kuulajad elama tulevikulinna. Alo Ritsingu poolt olid toitvad palakesed Tartu muusikaelust. Lõpuks esitati «Siiriuse» laul, mille esialgsete sõnade autor on 7. keskkooli vanempioneerijuht E. Lepik.

Populaarseteks said õhtud kinokaameraga. Käidi sellega kunstiradadel ja muidu mööda maailma. Tutvuti «Yma Sumaci lauluga», «Van Cliburniga», «Renato Cuttu-soga», seigeldi «Kauges Tšiilis», veedeti «Päev Ekuadoris» ja «Uus-Meremaal».

21. märtsi tähistati «100 päeva balliga». Sada päeva — suur ümmargune arv — oli jäänud esimese küpsuseksamini.

Kui räägitakse üritusest, tükib ikka kujutlusse õhtune aeg. Heas tujus läbi hämara linna, pea täis ilusaid mälestusi-meenutusi... Eks enamjagu olegi nii. Eriti kui tege-lasteks tantsuhimulised noored. Aga noorteklubi «Siirius» korraldas oma austajaile julma eksperimendi — kas nad tulevad kohale, kui üritus on päeval ja ilma tantsuta. Kohale tulid. 320 õpilast kuulas 9. mail 1965. aastal Kul-tuurihoones sõjaveteranide võitluslugusid — traagilisi ja tavalisi, ülevaid ja naljakaid, kuid ometi kangelaslikke. Filmid Eesti kroonikast, Tartu ja Narva vabastamisest. Oli 9. mai, Võidupüha, mida 20 aastat tagasi juubeldades vastu võeti. Seekordselt kohtumiselt mindi laiali hämarikus. Kuid juubelduste ja naeruta. Mindi mõtlikult.

Kitsamas ringis —

vanematekogus — tähistati Nõukogude Armee aastapäeva ja naistepäeva. Märtsis võeti vastu sõpru Moskva 313. koo-list, mai algul käidi ise nende pool.

Kohtumistel ikka mängud, kohvilaud ja ekskursioonid vaadeldava linna vaatamisväärsustesse. Mida vähem ini-mesi koos, seda vahetum kontakt. Sellepärast moodustavad 15 *vanematekogu* liiget omamoodi sõpruskonna. Tuntakse üksteist ja üksteise seisukohti. Kel mõnes küsimuses seisu-kohta pole, leiab selle siin.

Vanematekogu 15 liiget tulevad kokku septembris ja valivad detsembris, pärast tutvumisekuid, endi hulgast presidendi. Aga teised klubiliikmed? Neid ei ole. Tehti katse liikmeid vastu võtta, aga katse jäi katseks. Mispärast? Seda ja teist arvatakse. Peamiseks veaks peetakse valikuta vastuvõtmist, mis klubi ülearu suureks paisutada ähvardas. Teiselt poolt, keda siis vastu võtta, keda välja jätta, kõik on ju ühesugused keskkooliõpilased. Kas on kõik ühesugused? Uus juhatus arvab, et vast anda siiski liikmekaardid välja — aktiivsemaile kaasalööjaile-kaasamõttelejaile. Enne kavatsetakse sisse seada katseaeg, mil iga kandidaat oma võimeid näidata võiks.

Kogemusi kogumas

on käidud Kuibõševis, Riias, Novosibirskis ja mujal, kus tugevad noorteklubid. Kuid tillukese Tartu oludele ei näi sobivat ühegi suurklubi meetod.

Kuibõševi «*GMK-62*» on loonud oma laulukoori, peotantsukooli, estraadiringi. Klubi korraldas Kabalevskiniimelise pianistide konkursi, pannes preemiaks 500 rubla.

Novosibirski «*Под интегралом*» töötab nädalaringselt, haarates kogu linna nii töötavaid kui õppivaid noori. Liikmed tasuvad maksu ja kasutavad liikmekaardi õigusi.

Mõlemat klubi juhib tasuline töötaja, mõlemal on oma liikmed ja ringid.

Ka Tallinna J. Tombi nimelise Kultuuripalee noorteklubis «*Kiin*» on tingimused enamvähem samad — oma ringid, juhataja, liikmeteks koolinoored ja töötavad noored. «*Kiiniga*» on tartlastel sidemed, niisama Leningradi koolinoorte klubiga «*Алые паруса*», Valga «*Nooruse*» ja Riia «*Jaunibaga*», Moskva ja Vilniuse klubidega.

Kõigi nende kogemustest annab midagi korjata, Tartu joon leida tuleb ikka ise.

On mõeldud oma ringide peale. Aga kes kusagil käia tahab, on end ammu «maha müünud», ja oleks mõttetu luua Kultuurihoone ringidega paralleelselt «*Siiriuse*» omi — seda enam, et klubi ise ametlikult Kultuurihoone juurde kuulub.

«*Siiriuse*» ringkond hõlmab ainult koolinoori, keskkooliklasse. Võib-olla on see ühelt poolt piiramine, piirdumine

kooliprobleemidega ja nende piirimaadega. Teiselt poolt tagab see ühtlase haridustaseme ja enam-vähem ühised huvid, mille pinnal arutleda, vaielda ja leida.

Igal pühapäeval

tuleb *vanematekogu* Kultuurihoonesse kokku, et järjekordest koosolekut pidada.

Millises vormis anda kosmeetika-, moe- ja viisakusealast õpetust? Kunstikooli rõivaosakonna V kursus on nõus demonstreerima moode, linnakutsekoolis nr. 16 leidub võimekaid juuksureid...

Kas teha 8. keskkoolis luuleõhtu või ballaadide õhtu? Kes lepib kokku «Vanemuise» noortestuudioga? Deklamatoreid leidub ju koolideski, kuid «Vanemuise» stuudioanded ja kogemused on ometi midagi teiselaadilist kui tavalise koolipeo luulelugemised. Juurde tuleb suurürituse hõngu, mis populariseerib klubi, sest inimestel — noortel eriti — on ikka tung suure ja ebatavalise poole.

Kui õpetajaid leitakse, saab teoks «*Siiriuse*» peotantsuring.

Komplekteeritud on ansambel ja orkester «*Siirius*».

Tegemisele lähevad «*Siiriuse*» märgid. *Embleem* on ammu olemas — vilkuv täht väljasirutatud peopesal.

Tuletatakse meelde ammuoodatud ja ikka ostmata jäänud logiraamatut (nahkkaantega kroonikaraamatut). Sirje saab ülesande «peale passida», millal neid poodi tuleb.

Ja lõpuks: «Kas kõik teavad, et laupäeval kohtume 5. keskkoolis Kalmer Tennosaarega? Õhtu tuleb kutsetega.»

Tõusud ja mõõnad

on suurelgi ookeanil, rääkimata tillukesest klubist.

«Klubi iseenesest on hea asi. Aga seda peaks teistmoodi juhtima. Kui Andres Voika oli president, siis ootasime iga üritust. Praegu on kõik jäänud kuidagi uimaseks ja ametlikuks».

«Andres juhtis hingega. Klubi oli talle eluküsimus. Isegi õppimise jättis tema pärast hooletusse.»

Rohkem tunnustus kui hukkamõist. Tunnustus, et inime ühise asja eest ohverdab isikliku õppeedukuse. Et ta

suutis rohkem kui need, kes tema järel tulid. Võib-olla on tema üksikkangelaslikkus liiga üles puhutud, vastukaaluks teiste tavalisusele. Kuid tihti toovad liialdused rohkem selgust kui rahulik konstateering: «Käib küll, aga võiks paremini». Rahulikkudega nõustutakse rahus, aga liialdajatele vastu vaieldes leitakse tõde.

Kus on «Siiriuse» tarvis tõde ja õige tee?

«Rebane Reet on peaga tüdruk, tema peaks presidendiks valima,» arvati novembris.

Valimised olid detsembris. Reet sai *presidendiks*.

Klubi kuulub ametlikult linna ja koolide komsomoliorganisatsioonide alla. Tihti on abi ülaltpoolt jäänud ainult arupärimisteks. Noored ei ootagi palgalist töötajat — pigem moraalset toetust ja tunnustust pärast õnnestunud üritust. Klubi on olemas ja mõõnaaeg lõppenud. Ja *eesmärk* on — ühendada mitme kooli agaramad üheks ringiks.

Tähe valgus peegeldub ühelt taevakehalt teisele. Et «Siiriuse» valgus ulatuks kaugemale teda ümbritsevast ringist — et ta ulatuks ka 21. Juuni tänava nurkadele — selleks on vaja enam kui kaht tegevusaastat. Tööd jätkub kahekümneks ja enamaks.

Tapa noorte hea sõber

Kes ta on ja kuidas teda kutsutakse

Tapal tunneb teda igaüks, kauniste hea tuttav on ta kogu Rakvere rajooni noortele. Ja ega ta meie vabariigi teistes paikadeski päris tundmatu ole. Ta toob noortele head tuju, annab uusi teadmisi, aitab leida sõpru. Tal käib väga palju külalisi. Tema abiga on õpitud võileibu valmistama, tutvutud uute moodidega, tantsitud jenkat ja twisti...

Kes ta on?

Saagem tuttavaks: Tapa linna noorteklubi «Noorus».

*

Ta sündis 26. aprillil 1963 rajoonis esimese omataolisena. Vaderiteks olid tolleaegsed Tapa komsomolitöötajad Üllar Kiisla, Madis Salmisto, Helgi Pajo jt.

Kes seda nüüd mäletabki, kelle suust see noorteklubi mõte esimesena välja lipsas. Sest mõeldud ja räägitud oli mitut pidi. Noortel paistis kaduvat huvi linna klubi vastu. Koguneti tavaliselt tantsuks. Tolleaegses Tapa tööstuslikus komsomolikomitees aga murti pead selle kallal, kuidas noori paremini ühiseks pereks siduda. Kuidas korraldada õhtuid, mis oleksid peale meeldivate ka kasulikud, tooksid juurde teadmisi, ärataksid millegi vastu huvi.

Esimestest noorteklubidest oli ajalehtedes juba juttu olnud. Leningradist asus Tapale värske diplomeeritud raudteeinsener Ilmar Töllner. Tema teadis neist noorteklubidest juba pisut konkreetsemalt rääkida. Ega siis enam kaua tühjalt jutustatudki. Hakati tegutsema. Abiks tulid õmbleja Maie Kuuseoks teeninduskombinaadi «Viru» tsehhist, autojuht Avo Kull jt. Tapa kooperatiivi juhtidega polnud vaja kaubelda — nad lubasid meeleldi oma restorani saali üheks õhtuks kuus noorte käsutusse. Lepiti kokku ka 1. keskkooli õpetaja Hilja Tammega, kes pidi rääkima sellest, kuidas korralikult ja kombekalt käituda. Anne

Unnuk raamatukogust maalis kenad kuulutused, kutsed jagati komsomoli-algorganisatsioonide sekretäride kaudu laiali.

Ja esimene õhtu algas. Helgi Pajo meenutas hiljem: «Algul kartsiime, et kuidas rahvas ennast üleval peab. Viin ja konjak ju restoranis sees. Aga näete, hoopis hästi kukkus välja. Rahvas kuulas õpetaja Hilja Tamme vestlust käitumiskultuurist ja muutus nii üliviisakaks, et imesta kohe.»

Muidugi oli see hinnang huumoriga pooleks, kuid iga tahes — algus oli tehtud. Sellele järgnes kohtumisõhtu filmirahvaga, ELKNÜ Keskkomitee töötaja Tiit Luksi vestlus Maroko-reisi muljetest jt. klubiõhtud.

*

Sel päeval oli Anne Unnukil veidi mahti. Muidu päris tuline kiire. Tiitli järgi on ta küll raamatukogu juhataja, kuid samal ajal ka kogu personal ühes isikus. Aga sel päeval olid tal abilised, Tapa 1. keskkooli üheksanda klassi tüdrukud. Nemad tahavad koos kooli lõputunnistusega saada ka raamatukoguhoidja ühiskondliku elukutse.

Anne Unnuki juures oli Tapa raudteejaama reservikorraldaja Laine Kadak. Anne on klubi nõukogu esinaine ja Laine selle liige.

Jutt kaldus sellele, kuidas see klubi *nõukogu* siis õieti moodustati.

«Egas mind valitud olegi,» tähendas Anne Unnuk naeratades. «On nagu iseenesest välja kujunenud, et mina neid asju ajan.»

Kui ta siis ettetuppa koolitüdrukutele nõu andma läks, kostis Laine Kadak:

«Anne on meil tõesti selle asja hing. Niiöelda A ja O!»

Tõepoolest!

Kes klubiõhtud avab?

Anne.

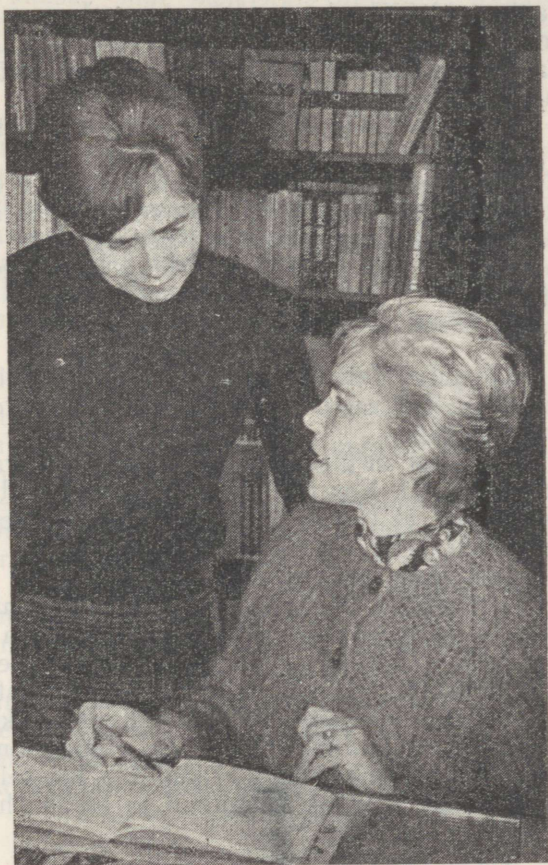
Kes organiseerib viktoriine?

Anne.

Kes võtab vastu ja saadab ära külalisi?

Anne.

Kuid eks ole ka teistest *nõukogu* liikmetest suur abi. Helgi Pajo on komsomoli rajoonikomitee instruktoriks Tapa linnas. Helgi hooleks on isetegevuslaste kutsumine,

Anne Unnuk (paremal) ja Helgi Pajo —
klubiõhtute initsiaatorid

kuna Anne ajab asju külalistega. Laine Kadak ja õpetaja Helgi Greenbaum püüavad neile jõudumööda abiks olla. Peeter Greenbaum on aga tituleeritud «Nooruse» foto-
graafiks.

Anne Unnukil on seda head pealehakkamist. Ta kirjutab, helistab, käib Tallinnas. Enne, kui klubiõhtu teoks saab, tuleb näha palju vaeva. Unnuk teeb raamatunäitusi

ja igal klubiõhtul on väljas kirjanduse müügilaud. Raamatud valib müügiks ja toimetab kohale Anne. Näituste jaoks ja müügilauale püüab ta neid valida õhtu temaatikat arvestades. Ise ta ütleb:

«Meil on aus klientuur. Raamatute juures on karp rahaga. Alati on enam-vähem täpselt.»

Niisiis, «Nooruse» klubiõhtud saavad teoks raamatukogu juhataja Anne Unnuki, komsomolitöötaja Helgi Pajo, raudteelase Laine Kadaka, pedagoogide Peeter Greenbaumi ja Helgi Greenbaumi ning arsti Mati Ressi «süü» läbi.

*

«Joondu! Valvell!» Ja Anne Unnuk läheb reservpolkovnik Nugisele raportit andma. Nii algas kohtumine sõjaveteranidega.

Iga õhtu on üles ehitatud erinevalt. Tavaliselt on külas mitu inimest. Kas ühelt või siis ka mitmelt erialalt. Kaup on selline, et jutuks tavaliselt mitte üle poole tunni. Sest küsimusi, neid tuleb ju alati juurde.

Jah, enne kui mõni klubiõhtu teoks saab, nähakse kõvasti vaeva. Komme on selline, et õhtute temaatika tehakse selgeks pikema aja peale. Vastava ala inimestele saadetakse kirjad küsimusega, millal neil oleks aega Tapale sõita. Hiljem helistatakse, täpsustatakse. Sageli tuleb Tallinnas käia isiklikult palumas ja kokku leppimas. Loomulikult juhtub, et öeldakse viimasel minutil ka veel ära. Aga trehvab sedagi, et külaline, kes sel päeval tulema ei pidanud, helistab hommikul ja lubab õhtul siiski platsis olla.

Vaeva nähakse igatahes palju.

Kutseid jagatakse nüüd raamatukaupluse kaudu. Osa kutsetest jäetakse ka Kadrina ja Tamsalu noortele, sest neist paikadest tahavad paljud tapalaste noorteklubi õhtutest osa võtta.

Kes tal külas käivad

Uhele klubiõhtule tuli mees suure kohvriga. Võttis sellest välja mitmet tegumoodi jalavarje.

Kes oli see mees?

«Kommunaari» kesklaboratooriumi juhataja Heino

Sülla. Tal oli kaasas suur kohvritäis uudiseid. Rääkis tema ja noored muidugi ka. Kasu oli kõigil.

*

Saali toodi olümpiatõrvik. Külaliste laual süüdati küünlad. Ja nagu ikka, avas õhtu Anne Unnuk.

«Kujutage ette, et oleme olümpiakülas. Võistluspäev on läbi, võib puhata. Õhtul tulevad sportlased kokku, ajavad juttu, vahetavad muljeid. Ja meie teiega vestleme ka.»

Sel õhtul puhusid juttu olümpiamängude medalimees Bruno Junk ja ajakirjanik Jüri Paalma.

Tore oli, kui Bruno Junk viktoriini võitjaile siidilindi otsas olümpiamedalid (muidugi šokolaadist) kaela riputas.

*

«Püsti! Kohus tuleb!»

Arutatakse abielulahutust. Kohtulaua taga on kohtunik, kaasistujad. Kuulatakse poolte seletusi.

Sedaviisi instseneeriti kohaliku raudteelaste klubi ise-tegevuslaste abil ajakirjas «Nõukogude Naine» ilmunud V. Härmaste kirjutis «Kohus sõitis välja».

V. Klementi nimelise õmblusvabriku ja Tallinna Moe-maja mannekeenid näitasid uusi moode.

Külaliste esinemiste aegu ei malda ka köögirahvas pliitide juures olla. Tol õhtul oli nende huvi eriti suur. Noormeeste vahel käis pingeline ja tasavägine võistlus... võitlebade tegemises. Daisy Luitva aga andis tarvilikku nõu külmroogade valmistamiseks.

See õhtu korraldati «Nõukogude Naise» toimetuse abiga.

*

Kirikuõpetajatalaaris mees luges sõnad ette ja kõik laulsid järele (omal viisil):

«Oh anna tuhat rubla mulle
ja vea manu vili, puud,
siis kiidulaulu laulan sulle
mu ori ja ei keegi muud.
Siis sinu kasuks jutlust teen
seni kui su käest maksu saan.»

(Raamatust «Kelle peale loodad»)

Oh seda naeru ja nalja! Pastori osa täitis tollal auto-baasis sohvrina töötanud Rein Kirsimägi.

Tol õhtul räägiti usust, usklikest ja ateistlikust selgitustööst. «Noorusel» olid külas EKP Keskkomitee lektor K. Oja, kunstnik-restauraator T. Böckler ja advokaat L. Liiva.

*

«Palun, tehke siia oma näpujälgi!»

See lause pärineb õhtust, mil «Nooruses» istusid miilitsakapten I. Leomar vabariiklikust miilitsavalitsusest, Eesti NSV Kohtuekspektiisi Laboratooriumi juhataja S. Selg ja Uno Ojamaa Rakvere rajooni prokuratuurist.

*

«Nooruses» on juttu puhunud reservpolkovnik A. Nugis, reservlampolkovnik F. Sepp, Tallinna Vabariikliku Keskhaigla juriskonsult M. Pella, kirjanikud Arvi Siig, Hando Runnel, Enn Vetemaa, Einar Maasik, Aksel Tamm, kunagine Tapa rajooni komsomolikomitee sekretär H. Rohtla, Rakvere Internaatkooli direktor A. Sillar, «Pikkeri» toimetuse pere, Kunda noorteklubi «Tulevik» delegatsioon ja paljud teised.

Sõna on logiraamatul

Külalised on ikka viisakad ja külalisteraamatusse pannakse kirja vaid head. «Nooruse» logiraamatut sirvides on tunda, et peale lihtsa viisakuse on seal ka siirast imetlust Tapa noorte organiseerimisvaimu ja särtsu üle, südamest tulevaid sõnu ning häid soove edaspidiseks.

Kuid las raamat räägib.

«Olgu klubil hoogu ja indu ja uudishimu, teada saamise ja osa saamise tahtmist, ja saagu ta päev-päevalt vanemaks, ja muutugu seejuures ikka vilkamaks ja nooremaks.»

Jüri Tuulik

*

Arvi Siig pühendas «Noorusele» luuletuse «Hommik jaanuaris».

*

«Oli väga tore õhtu. Tundsin end jälle noorena, ununesid mured, töö. Kahju, et televisioonikaamerad ei töötanud sellel õhtul Tapal, noortekohvikus «Noorus». Oleks saanud suurepärase saate.»

Rein Karemäe

*

«Olen südamest liigutatud, et mul oli võimalus osa võtta kohvik-klubi «Noorus» toredast õhtust.

Sel õhtul oli palju nooruslikku särtsu ja teravat vaimu, nii et tuli endalgi Teie järgi joonduda ja ega see kerge ei olnud.»

Ervin Abel

*

«Tore oli, sõbralik oli, südamlilik oli, väga hea oli. Las jääbki nii.»

Veljo Käsper

*

«Oleks päris kena fakt,
kui meil tiheneks kontakt.»

Väike-Maarja noorteklubi «TIK-TAK»
nõukogu asjamehed

*

«Meie maal on naiste teha nii kosmoselennud kui koo-
gid. Sellepärast on vaja tunda nii teaduse tarkusi kui ka
perenaise kavalusi.»

S. Kuulpak, M. Vahtra, V. Härmaste, G. German
«Nõukogude Naise» toimetusest

*

«Armastan väga päikeseloojangut, tuisku ja küünla-
valgust. Tänane õhtu on kaunis seepärast, et ta peidab
endas sõprust ja valgust.»

S. Üksküla,
Rakvere Teatri näitleja

*

«V. Klementi nimeline Õmblusvabrik on oma mudeleid
demonstreerinud kõikjal meie vabariigis, kuid nii meeldi-
vat vastuvõttu pole hulgal ajal osaks saanud.»

Allkirjad (kahjuks raskesti loetavad).

Konksuga küsimus

(Intervjuu korras)

Vastasid Anne Unnuk ja Laine Kadak. Vahel üks, vahel teine, vahel kahekesi korraga.

Kuidas te oma klubi majandate?

«Ebaseaduslikult.»

!?

«Noh, ega meil ametlikus korras ju mingit raha saada pole. Räägime nüüd teile ära ja vaata, et hakkab keegi veel norima. (Julgust kogudes). Väga paljudes teistes kohtades tehakse ka nii. Seminaridel on kuulda.»

«Me lihtsalt näitame initsiatiivi. Kutsed maksavad üks rubla. Sellest läheb umbes 50—60 kopika eest lauale. Kohv, küpsised ja muu sarnane. Külalistele teeme kingitusi või anname lilli. Esinejad käivad ju oma hea tahte alusel ning ainult tänu eest. Saame neid natukenegi tänada. Sageli on vaja nad öösel kas takso või bussiga Tallinna tagasi viia. Kodu on ikka kõige parem koht, kus inimene saab välja puhata. Sel juhul on ta kell 1 või 2 kodus ja asi polegi nii hull. Takso või buss läheb aga maksma päris paras jagu.»

«Raudteelaste klubist pole me isetegevuslasi esinema suurt saanud. Külalisi oleme kutsunud Kadrina Kultuurimajast, Aravete Kultuurimajast ja mujalt. Neilegi on vaja katta laud ja nad öösel koju viia.»

«Viktoriinivõitjad saavad auhindu. Vahel on vaja orkestrilegi maksta. Kutsed laseme trükkida. Senini oleme siiski ots otsaga kokku tulnud.»

Klubi varandus

(Liikuv, sest seda vaadatakse ja liigutatakse sageli).

Külaliste ehk logiraamatust me juba rääkisime. Õigemini pajatas ta enda eest ise.

Fotopäevik. Selle autoriks on klubi nõukogu liige, ametilt Tapa 1. keskkooli õppealajuhataja Peeter Greenbaum ning kaasautoriks «Nõukogude Naise» toimetuse fotograaf Gustav German (tegi pildid oma toimetuse rahva kohtumiselt). Kui võõras sellele päevikule ligi pääseb, siis ta kahetseb, et pole neil toredatel õhtutel veel kordagi olnud. Sest juba pildid annavad mõjukalt edasi õhtute särtsu ja sisukust.

Õllekann. Selle võrra rikastas klubi inventari Jõgeva noorteklubi «*Optimist*» delegatsioon. Nad võivad olla rahul. Kann on õigetes kätes. Õlut sellest ei jooda.

Keraamiline figuur. See asendab traditsiooni- list võitjate karikat. Nimelt pani «*Nooruse*» nooruslik esin- dus viktoriinis piltlikult õlgadele Rakvere rajooni teiste noorteklubide esindused. Või nagu Anne ütles: «Tapa või- tis nalja ära.»

Raamatud. Need on pühendustega ning kingitud külaliste poolt.

Joonistused. Autor K. Kurepõld stuudiost «Tallinn- film». Antud «*Noorusele*» mälestuseks.

Klubiõhtute lustakad kuulutused. Nende autorit Anne Unnuk ei nimeta. Teiste abiga on õnnestunud siiski kindlaks teha, et nii toimib ta autorile omasest taga- sihoidlikkusest.

On veel üht-teist. Kõike talletatakse hoolega. Selline arhiiv on tore ja ajaloolased ehk ei pane pahaks, kui öelda, et ka ajaloolise väärtusega. Klubi ajaloo seisukohalt iga- tahes küll.

Kellel on ettepanekuid?

Aastaid tagasi oli ajakirjanduses juttu *noorteklubidest*. Küll igatseti taga endist Noorte Maja, küll osutati Euroopa sotsialistlikele maadele: seal on. Jälginud mõttevahetust meil, tutvunud olukorraga Poolas ja Tšehhoslovakkias, veendus allakirjutanu klubide vajalikkuses ning talletas kõrva taha mõndagi nende tegevusest.

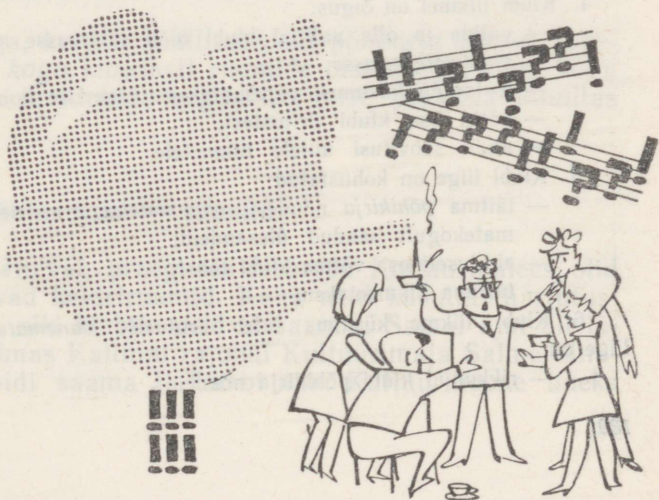
Leitmotiivina jääb kõlama põhimõte, et noorteklubid on isetegevuslikud, alates ruumide remondist ja sisustamisest kuni igapäevase tegevuseni. Noored on ise korranud ruumid, toonud sinna mööbli, esialgu ajutiselt isegi kodudest.

Tantsuks mängivad asjaarmastajad, oma ala fanaatikud. Tantsitakse palju. Osa klubisid on lahtised ja sinna võib astuda igaüks. Teine osa klubidest võimaldab aga vaba sissepääsu vaid klubi liikmetele ning nende kaaslastele. Selline on ka Praha üliõpilaste klubi, mida külastas praegune Tallinna Polütehnilise Instituudi õppejõud Enn Hendre oma Praha-õppuste päevil. Üleklubilisi üritusi, kogu ruumkonda haaravaid diskussioone ja vestlusi toimub seal harva. Sellevastu aga laudade ümber areneb asjalik ja nooruslikult äge tööotsimine. Klubi on ühtlasi ka hubaseks nurgakeseks, kus võib istuda-tantsida armsa inimesega.

Saanud niiviisi ärgitust noorteklubide olemasolust sotsialistlikes maades ja nõudvast kirjatoonist meie ajalehtedes-kirjades, hakkasid kujunema noori ühendava klubi piirjooned ka meil Tallinnas. Ei, mitte kohvik, mitte kohvikklubi, mitte kino-kohvik, vaid klubi. Jäägu kohvik kohvikuks, olgu varieteel ja restoranil oma pale, samuti kui kabareel ja õllekeldrilgi. Seega klubi, kuid kellele? Kas üliõpilastele või üldse noortele? Pidades õigeaks «Nooruse» toimetuse seisukohta — *see peaks olema just nimelt noorte, mitte üliõpilaste kohvik* — ei määratlenud me liikmete ringi ette ja selgust pidi tooma siin asutajate koosseis. Palju indu ja hüva mõtet sai lugeda «Nooruses» ning «Sirbis ja Vasaras» avaldatud kirjatükkidest (eriti Kersti

Merilaasi, Marju Mutsu ning Ants Reemeri artiklid). Kuid lubage pajatada, kuidas tekkis mõte klubist ja kuidas ta elustus.

Onnelik oli 1964. aasta J. Tombi nim. Kultuurihoonele — pärast Leningradi Kõrgema Ametiühingute Kooli lõpetamist saabus siia massisektori juhatajaks Maila Kraus. Tema kutsuski meid selle maja ümber kokku, et arutada noorte klubi loomist. Mäletan — olid seal Johannes Põrta televisioonist, Tõnu Ots «Õhtulehest», Helmi Vainikka-Sakkov ja Anu Ranne kunstiinstituudist, Rein Tääker «Kommunaalprojektist» jt. Kohe selgus eesmärgi ühtsus — luua klubi, kus saab istuda ja tantsida, natukene süüa ja üht-teist peale rüübata. Klubi liikmeskond peab olema kindel, suhteliselt pidev ja ühelaadsete huvidega. Kuna klubi eesmärgiks on liikmete teadmiste laiendamine, mõttevahetuste organiseerimine majanduselu, poliitika ja kunsti aktuaalsetest probleemidest, siis jutuajamiste asjalikkuse tagamiseks oli tarvis täpsustada, milline peaks olema liikmete üldhariduslik tase. *Asutajaliikmed* soovitasid selleks piiriks lõpetamata kõrgema ja kesk-erihariduse, mis võimaldab klubi tegevusest osa võtta noortel spetsialistidel ja vanemate kursuste üliõpilastel. Selline haridustaseme arvestamine on tingimata vajalik, et käsitleda probleeme kõigile huvitavalt. Leiab ju sama põhimõte rakendamist poliitõpiringide koostamisel ja sellele juhib tähelepanu ka ELKNÜ XIII kongress oma otsuse jaos «Töö kategooriate järgi on kommunistlike noorte aktiivsuse suurendamise peamine abinõu». Klubi juhatust otsustati hakata nime-

tama *vanematekoguks* austusest meie muistsete vanemate vastu, juhatuse esimeest aga *presidendiks* kultuuriajaloole toetumise märgina. Lubage alljärgnevalt tutvustada *põhikirja*, mis põhiliselt antud kujul võeti vastu klubi asutamiskoosolekul 27. oktoobril 1965.

Tallinna Noorte Spetsialistide Klubi põhikiri.

Tallinna Noorte Spetsialistide Klubi on *loominguline ühendus*, mis liidab vähemalt kesk-eriharidusega noori.

I Eesmärk

Ühendada noori nende silmaringi laiendamiseks, anda võimalus aktiivseks ühiskondlikuks tegevuseks, loominguiliste ja organisaatorlike võimete rakendamiseks ning puhkeaja sisustamiseks.

Klubi liikmed peavad pidevalt propageerima oma eriala, propageerima kõike uut ja progressiivset.

Nende ülesannete realiseerimiseks moodustatakse *loomingulised sektsioonid*, kes korraldavad klubiõhtuid, näitusi, konkursse ning muid üritusi vastavalt liikmete soovidele.

II Liikmed, nende õigused ja kohustused.

1. Tallinna Noorte Spetsialistide Klubi liikmeks võivad olla noored, kellel on vähemalt kesk-eri- või lõpetamata kõrgem haridus.

2. Klubi liikmeks võtab vastu *vanematekogu* individuaalselt klubi kahe liikme soovitusel.

3. Liikmeksarvatu saab *liikmekaardi*, *rinnamärgi*, maksab sisseastumis- ja liikmemaksu.

4. Klubi liikmel on õigus:

- valida ja olla valitud klubi tööd juhtivasse organisse — *vanematekogusse*;
- tõstatada küsimusi vanematekogu tegevuse kohta;
- võtta osa klubi üritustest;
- anda soovitusi uutele liikmetele.

5. Klubi liige on kohustatud:

- täitma *põhikirja* nõudeid, *vanematekogu* otsuseid ja vanematekogult saadud ülesandeid;
- aktiivselt osa võtma klubi tööst;
- tasuma liikmemaksu.

6. Klubi liikme küsimus tuleb arutusele *vanematekogus*, kui liige on:

- rikkunud klubi põhikirja nõudeid;

- rikkunud kommunistliku moraali printsiipe;
- jäänud kõrvale klubi tegevusest.

7. Eksimusi *põhikirja* vastu arutab klubi *vanematekogu*, kel on õigus otsustada liikme väljaarvamise küsimus.

III Klubi organisatsiooniline struktuur ja rahalised vahendid.

1. Klubi tegevust juhib kord aastas *üldkoosolekul* lahtisel hääletusel valitav 11-liikmeline *vanematekogu*, kelle eesotsas seisab *vanematekogu* liikmete seast valitav *president*.

2. Vanematekogu

- juhib klubi tegevust;
- otsustab liikmeks vastuvõtmise ja väljaarvamise.

3. Vanematekogu otsused on kehtivad, kui nende poolt hääletab:

- 11-st kohalolijast 7;
- 10-st kohalolijast 7;
- 9-st kohalolijast 6;
- 8-st kohalolijast 6;
- 7-st kohalolijast 6;
- 6-st kohalolijast 5.

4. Klubi rahalised vahendid moodustavad:

- sisseastumis- ja liikmemaksud;
- klubi tegevusest saadav tulu.

Klubi *põhikiri* kinnitatakse klubi liikmete *üldkoosolekul* ja selles võib muudatusi teha vaid *üldkoosolek* vanematekogu ettepanekul.

Üldkoosoleku otsused on kehtivad, kui nende otsustamisest võtab osa vähemalt $\frac{2}{3}$ klubi liikmeskonnast ja nende poolt hääletab vähemalt 60% *üldkoosolekust* osavõtjaist.

Seni aga, kuni kristalliseerusid põhikirja sätted, teges *asutav kogu* kibedasti ruumide otsimisega, kuna kogu senine noorte klubide organiseerimise praktika kinnitas meile, et

kõige tähtsam on — ruumid.

Pikal tänaval, praeguses Noorsoo Kultuuripalees olid väga sobivad keldriruumid. Kuna neid kasutati harjutusruumidena, siis klubile neid ei saanud. Samal ajal oli lõpuks valmimas Kalinini rajooni Kultuurimaja Salme tänaval, mis pidi saama J. Tombi nim. Kulturihoone uueks

koduks. Pöörasime meiegi oma pilgud sinnapoole. Sobi-
vaim oli nn. kohvikuruum, millele hakkasimegi pretendeer-
ima. Ja 1965. aasta oktoobrikuus alustas klubi tegevust.
Klubipäevaks jäi liikmete soovil teisipäev.

Pärast ruumide saamist ja põhikirja projekti valmimist
hakkasid *asutajaliikmed* formeerima klubi tulevast liikmes-
konda. Võeti ühendus suuremate ettevõtete, instituutide ja
kõrgemate õppeasutuste aktivistidega komsomoli linna- ja
rajoonikomiteede vahendusel. Nende kaudu saadeti välja
kutsed esimesele klubiõhtule, asutavale kokkusaamisele.

Ruum tuli täis ja juttu oli meeldivalt palju. Kinnitasime
ajutise põhikirja, valisime esimese *juhatuse* — ajutise, kuni
klubi *üldkoosolekuni*. Klubi hakkas kujunema. Koostati
tegevusplaanid, *vanematekogu* planeeris klubiõhtuid ja
korraldas vajalikud eeltööd. Kui vajalik, jagati eelnevalt
välja järgmise õhtu teesid. Veedeti aega mitmeti — arhi-
tektid toimetasid arhitektuuriõhtuid, kus arutati nii
ideaalse linna kui ka meie Mustamäe häid-halbu külgi,
räägiti uuest ja vanast majanduspoliitikast, retoorikast,
toimusid nääriõhtu ja naistepäeva tähistamine koos uue-
mate tantsusammude meeldetuletamisega, vaadati värvi-
filme meie põhjanaabrite elust-olust ja kuulati autorite
kommentaare sinna juurde. Samalaadne oli ka Jugoslaa-
via-õhtu, kus klubis olid erinevatel aegadel JSF Vabariiki
küllastanud turistid. Tõmmati huvitavaid paralleele NSV
Liidu ja JSFV majanduselust ja reformidest. Meie paja-
tusi vana-Tallinna teemadel aitasid suunata kunstitead-
lased-restauraatorid. Eriti sõnavõturohke oli abieluprobleemide
õhtu «Karikakar», mida juhatas dr. Kahn. Klubi
liikmed ja külaline sm. O. Terno võrdlesid oma muljeid-
teadmisi udusest Albionist ja rüüpasid sel puhul teed pii-
maga. Tõsine vaimusõda käis *homo faberi* ja *homo sapiensi*
ümber. Peale mõlema «isiksuse» defineerimist jõuti ka
enam-vähem ühistele seisukohtadele. Meie klubikaaslased-
alpinistid tõid kõigile proovimiseks kaasa triikonitega
mägisaapa, kassid jm. varustust, hunnituid värvidiaposi-
tiive ja tegid meile selgeks, kui võrratu on Maa natukenegi
kõrgemalt vaadatuna. «Suu on südame mõõt!» deklareeriti
siis, kui räägiti söömisest-joomisest Meditsiini Instituudi
biokeemia laboratooriumi juhataja E. Vagase dirigeerimi-
sel. Ning heideti pilk fotodele, mis tehtud aastatel 1943—
1945 Isamaasõja lõunarindel meie rindekorrespondendi
V. Samussenko poolt, kui purustati natsionaal-sotsialist-

Vahetatakse mõtteid klubi põhikirja üle.

likke ja fašistlikke «kultuuritoojaid». Klubi korraldas Aegviidu metsavahi pool vastlaõhtu liulaskmise ja suusatamisega, ubade ja searibiga, vastlakuklite ja õllega, suvise paadisõidu Pranglile ja seal telklaagri, sügisese bussisõidu suviste-talviste reise paikadesse. Sellest kõigest võime leida sissekandeid klubi külalisteraamatus, mille kaanel on spiraalikujuline sõnajalaleht.

Kevadeni tegutses klubi regulaarselt, viies läbi hulga üritusi vastavalt liikmete soovidele. Sügiseks sai kohvik aga uue, üksnes majanduslikult mõtleva juhataja, kellele oli algusest peale selge, et läbimüük on suurem siis, kui iga külastaja joob ära terve pudeli, võrreldes meie veinipokaalide ja kohviga. Too otsustaski meie klubi edasise käekäigu. Ei suuda ju noorteklubi konkureerida alkoholi-läbimüügi plaani täitvate avalike kohvikutega. Siit veel

kord — peab olema oma ruum. See on klubi eksisteermise olulisim tingimus.

Viimased kaks aastat on klubi ELKNÜ Keskkomitee abiga tegutsenud siiski regulaarselt. Üle nädala teispäeva õhtuti võivad klubi liikmed ja külalised sisse astuda Pika tänava lõpus asuva endise kaupmehemaja keldrisse, mis nüüd on ehitatud hubaseks kaminaga ruumiks.

Klubiõhtutel enne suve vahetati mõtteid futuroloogiast, intelligentsi osast sotsialistlikus ühiskonnas, majanduse planeerimisest jne. Klubi külalisraamatus annavad 42 lehte tunnistust ühistest ettevõtmistest. Ja kui meist igaüks on natukenegi saanud rohkem teadjaks, õppinud enne mõtlema kui ütleva, üksteist paremini tundma, on klubi oma eesmärgi täitmas.

Ikka meenutame päevi neid

Noorte suvepäevad — üksteist aastat tagasi ei tundud veel seda mõistet. Ja siis, 1957. aasta kuumadel juunipäevadel sai Paide rajoonis Väätsal teoks ebatavaline kokkutulek, millele noored ise andsid nime — noorte suvepäevad.

Noori on ikka veedelnud uus ja kaunis. Nii ka tookord, kui «Esimese Mai», «9. Mai» jt. majandite noored tulid kokku, et nelja päeva jooksul loenguid ja jutustusi kuulates, mängida mängides ja tantse keerutades tähistada kõige kaunimat momenti inimese elus — täisikka jõudmist.

Inimeste täisikka jõudmist on tähistatud iidsetest aegadest peale. Vanas Spartas märkisid seda sõjamängud, Argentiinas mõõdeti gautšode täisikka jõudmist lassolennu täpsusega, Aafrikas põristati sel puhul tamtammi. Hiljem allutas need rahvuslikud traditsioonid endale ristiusu kirik. Täisikka jõudmise tähiseks said kiriklikud rituaalid — piiblisalmide ja jumalasõnalaulude õppimine, hingekarjase manitsused ja tükk «jumala ihu». Kuidas võis see kokku sobida nõukogulike tavade ja moraaliõpetusega. Seepärast on mõistetav, et kümme aastat tagasi Väätsal süüdatud värelev tuluke paisus leegiks, pulbitsevaks lõkketuleks.

Noorte suvepäevad on võitnud endale sõpru Tallinnas ja Võrus, Saaremaal ja Kohtla-Järvel — vabariigi kõigis nurkades. Ka vanemate inimeste keskel, kes on tulnud vaa-

tama sirguva põlvkonna rõõmu- ja avastuste pidu. Osa-võtjaile on suvepäevad kinkinud unustamatuid hetki, mis veel paljude aastate pärast panevad hinges helisema kor-dumatu viisi...

Meenutamegi käesolevas loos neid momente, mis on pannud tugevamini põksuma kaheksateistkümneaastaste südamed. Kõne all on noorte suvepäevade emotsionaalne külg.

Mööda maanteed sammub...

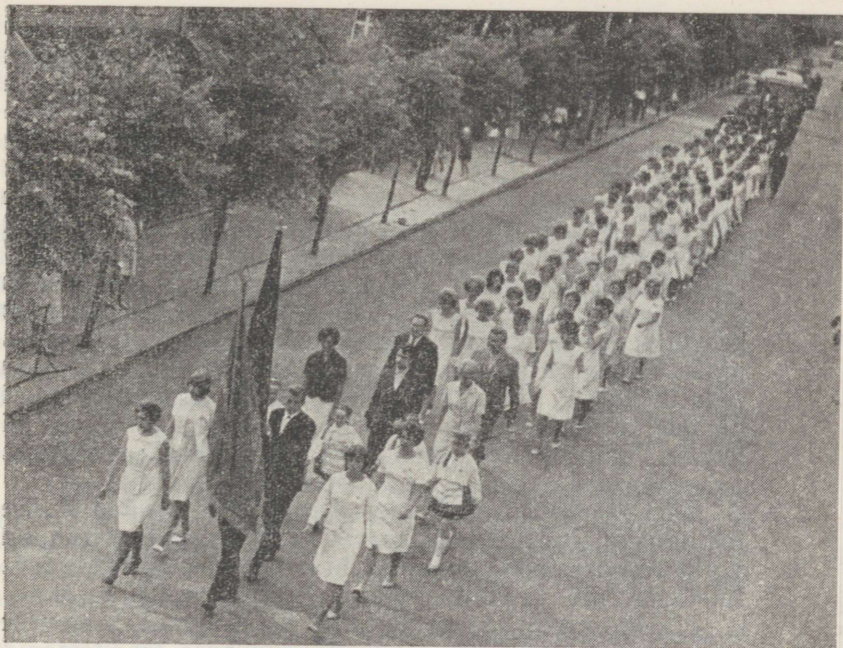
Mööda maanteed sammub rongkäik... Kui palju on mööda maad astunud inimese jalg! Ka mööda seda maan-teed. Üks mehisemaid astumisi oli siin neljakümne nel-janda aasta sügisel. Tol unustamatul võidu- ja vabaduse sügisel. Sedasama tolmust maanteed mööda astusid ühel oktoobriõhtul nõukogude sõjameeste saapad, veeresid lahingumasinad. See oli ka üks traagilisemaid astumisi Eestimaa pinnal. Taganev vaenlane oli haavatud mets-loomana valmis jagama veriseid haavu. Öhtupimeduses mõlgutasid sõdurid oma sõdurimõtteid: kui palju tuleb astuda veel võiduni, kui palju ohvreid nõuab see veel! Kas nad näevad võitu...

Nüüd, kakskümmend aastat hiljem, sammub öhtupime-duses sama maanteed mööda rongkäik. Pikk kolonn. Neiud ja noormehed, hästi noored inimesed. Neljakümne esimesel kandsid nendeealised karedaid sõdurisineleid. Paljud nen-dest ei tulnud tagasi, ei saanud iialgi isadeks ega emadeks. Nüüdsete sammujate ees on elu, pikk elu kogu oma kordu-matusega. See on nende suur õnn, õnn, mille eest enam kui kaks aastakümnet tagasi maksti eluga.

Nad teavad oma õnne hinda. Sellepärast nad lähevadki täna rongkäigus mööda maanteed. Ülestõstetud kätes loi-davad tõrvikud, mis annavad noortele nägudele omapärase karmi ilme. Kuhu on kadunud päevased vallatused ja rõka-tav naer? Praegu on nad nagu võitlejad ja lauludki, mida nad laulavad, on võitluslaulud:

«Nüüd koidikule mingem
kõik vastu võitlushoos...»

.....
«Ta laulis öisel lahingretkel,
kuid siis tuli vaenlase kuul...»

Pidulikus rongkäigus Võru-Kubija lauluväljakule.

«Kuuldub häiresarve võimas hõige,
rivvi kutsub noori võitlejaid...» jne., jne.

Kolonne ees kannavad kaks noormeest pärga. Lihtsat tumerohelistest okstest pärga. Seda kantakse nagu lippu.

Nende suunaks on Tehumardi. See nimi ütleb palju. Ta on omalaadseks sümboliks. Sel meretuultele avatud kadakaväljal mindi tookord oktoobriööl vihatud vaenlasega rinutsi kokku. Nii nagu Lembitu ja Tasuja aegadel.

Nüüd tähistab seda kohta lihtne Saaremaa dolomiidist obelisk. Selle ümber hallid plaadid paljude meeste nimedega. Möödunud aastal avati siin kahekümne ühe meetri kõrgune murtud mõõga kujuline mälestusmärk, mis igale Tehumardile tulijale juba kaugelt kuulutab paika, kus maa on ohtralt niisutatud verega.

*

... See oli 1962. aasta kevadel, kui Kingissepa rajooni suvepäevade orgkomiteel tekkis mõte ühe laagripäeva kavasse võtta jalgsimatk Tehumardile ning kohtuda seal legendaarsest öölahingust osavõtjatega. Et matka meeldejäävaks muuta, otsustati see korraldada hilisõhtul tõrvikutega rongkäiguna.

Esimene õnnestumine määras selle ürituse saatuse. Järgmist suvepäevade plaani koostama asudes märgiti tõrvikrongkäik esimesena kavasse.

Hästiorganiseeritud tõrvikrongkäigul on palju suurem tähendus kui see esimesel pilgul võib paista. Meenutagem kasvõi seda, et süüdatud tõrvikud kuulutasid Jüriöö ülestõusu algust. Kuid mingem veel kaugemale. Vaadelgem seda ülekantud tähenduses. Petrogradis 1917. a. oktoobripühadel süüdatud revolutsioonitõrvik paisus revolutsiooni-leeviks, tulekahjuks, mis ühel kuuendikul maakerast puhastas teed uuele — sotsialistlikule ühiskonnale.

1966. aasta suvel Moskvast toimunud II üleliidulisel lahingukuulsuse matkast osavõtjate kokkutulekul rõhutati veelkord noore põlvkonna kasvatamise tähtsust isade revolutsiooni-, töö- ja võitlusuksuse traditsioonide najal.

Tõrvik otsekui sümboliseerib põlvkondade teatevahetust, revolutsiooni-, töö- ja võitlusuksuse traditsioonide teatepulga ülevõtmist noore põlvkonna poolt.

Seepärast propageeris ELKNÜ Keskkomitee viimastel aastatel eriti Saaremaa suvepäevadel sündinud rituaali, näidates selle aja- ja vajadusekohasust kõigile linnadele ja rajoonidele. Ja vastukajad tulid. Võrus, Rakveres, Haapsalus, Valgas, Pärnus, Tallinnas — paljudes rajoonides ja linnades sammusid ühel suveõhtul kaheksateistkümnenda sajandi kolonnid pea kohale tõstetud tuleleekidega suures võitluses pühaks saanud kohtadesse, et omakorda kinnitada: «Keegi ei ole unustatud, miski ei ole unustatud.»

«Elu, armastan sind!»

Sellest ajast on juba aastaid möödas. Suvepäevadel on toimunud palju meeldesööbivaid kohtumisi. Kuid siiski tahaks jutustada veelkord õhtust, mis leidis aset Kohtla-Järvel 1962. aasta 5. juulil.

Sel õhtul oli kaevuritelinna kultuurimaja ruumik's saal tulvil kaheksateistkümnenda sajandi elluastujaid. «Elu,

armastan sind» — nii oligi nimetatud see noorte suvepäevade temaatiline õhtu, mis algas samanimelise lauluga.

Laulu lõppedes teatas õhtu juht: «Täna sel pidupäeval on meile külla tulnud Ljubov Timofejevna Kosmodemjanskaja, Zoja ja Šura ema...» Viimaseid sõnu ei olnud enam kuulda. Need mattuvad käteplaginasse. Noored tervitavad püsti seistes kangelaste ema. Siis võtab aset vaikus. Ligi kuussada silmapaari jälgivad hallipäise naise iga liigutust, iga žesti, kõrvad püüavad iga sõna. Kosmodemjanskaja! Ligi veerand sajandit tuntakse seda nime paljudes maailma maades. Komsomoli legendaarsel tütreil on tuhandeid emasid Tšernogooria ja Kreeka kaljumägedes, kauges Koreas. Prantsusmaal, Poolas, Norras... Aga siin täna nende ees on ainuke lihane ema, kelle emavalust tulvil sõnad langevad saali hauavaikusse:

«Ma olen väga rõõmus, et ma olen siin teie kaunil pidupäeval ja näen teid niisama noorte ja õnnelikena nagu olid minu lapsed Zoja ja Šura... Ka nemad armastasid elu ja unistasid selle veel kaunimaks muutmisest, kuid nende unistusi segas sõda...»

Pooletunnilise jutustuse lõpul esitatakse küsimusi. Neid on mitmesuguseid, teiste hulgas ka selline:

«Rääkige, kuidas te saite teada, et «partisan Tanja» oli Teie tütar Zoja.»

Kui Ljubov Timofejevna on vastanud, kuulduv saalist hää: «Lubage mul täiendada!» Lavale tõuseb elatanud kindralivormis mees. Pavel Filatovitš Ivanov oli 1941. a. karmil sügistalvel samuti Moskva kangelaslike kaitsjate ridades. Nüüd täiendab ta kui otsene pealtnägija kangelase ema jutustust sellest, kuidas tehti kindlaks, et hukatud nooruke tütarlaps-partisan Tanja on tegelikult Moskva kooliõpilane Zoja Kosmodemjanskaja...

«Kuhu partei ja komsomol teid ka ei saadaks, ärge taganege raskuste ees. Pidage meeles, et Zoja ja Šura uskusid surres teisse nagu oma kodumaa tulevikku.»

Nende sõnadega lõpetas Ljubov Timofejevna.

Võimatu on sõnades edasi anda tunnet, mis valdas saalisolijaid. On hetki, mil mingi imeline vaimustuse jõud võtab sind otse tiibadele, läidab südames tule, mille leegid võivad ulatuda taevani. Ruum värises aplausist. Noored skandeerisid «Zo-ja, Šu-ra, Zo-ja, Šu-ra!» See oli otsekui võitlushüüd, õnnehüüd, millesse kätketi kirglik armastus elu vastu.

Kui ovatsioon hakkas vaibuma, töid valjuhääldajad igaüheni sõnad:

«Aul

Igavene au kangelastele!

Aul

Aul...»

Üksteise järel sammuvad lavale kümmekond noormeest ja neidu suvepäevaliste endi hulgast. Algab montaaž Robert Roždestvenski poemi «Reekviem» järgi.

Pool tundi, täidetud poemi kirglike sõnadega nende mälestuseks, kes langesid Nõukogude kodumaa eest. Kangelaste ema jutustus on mõjunud esitajatele niivõrd, et nad ületavad iseenda. Muutuv valgus, viiulite saatekoor... Linalakk neiu pigistab huuled jonnakalt prunti, käharpäine noormees surub lõuapärad tugevamini kokku, siinseal läigatab silmades midagi niisket...

Poeemi lõppedes pöörduvad esitajad, samad 18-aastased noored, kangelaste ema poole:

«Olgu meie esinemine kõigi meie, tänase põlvkonna vandetootuseks Zoja ja Šura põlvkonnale.»

Ljubov Timofejevna tõuseb uuesti lavale ja suudleb noori. Saalis aga müriseb kõikemattev «Hurraa!» Keegi alustab taas «Elu, armastan sind» ning kuussada noort suud laulavad seda harvanähtava kiindumuse ja innuga.

Saada rikkamaks, kaunimaks

Voldemar Panso sai sedapuhku Kivilõppe laagriplatsil teha vaid mõned sammud, kui mitmesajane noortehulk ta sõna tõsisel mõttes läbitungimatusse rõngasse piiras. Jäi ära planeeritud tutvustamistseremoonia. Oigupoolest oleks see nägunii liigne olnud. Vaevalt on vabariigis nurka, kus poleks kuulnud Pansost-näitlejast, Pansost-lavastajast või Pansost-kirjamehest.

Kaugete maade kohta öeldakse, et parem üks kord näha kui sada kord kuulata. Arvatavasti on sellest deviisist lähtunud ka suvepäevade organisatorid nimekate inimeste suhtes, saates igal aastal ELKNÜ Keskkomitee propaganda- ja kultuurmassilise töö osakonnale leheküljepikkused nimekirjad, kus kõige rohkem figureerivad Voldemar Panso, Juhan Smuuli, Arnold Mere, Alma Vaarmani, Aadu Hindi, Kaarel Irdi, Gennadi Podelski jt. nimed.

Nii nägi välja suvepäevaliste telklinnake Rõuge Ööbikuorus.

Neile elukogenud, suure eruditsiooniga inimestele on hästi tuttavad Rõuge Ööbikuorg ja Porkuni, Paralepa ja Kivilõppe, Trepimäe, Jäneda, Valgeranna ... suvepäevade traditsiooniliste laagrikohtade nimed.

Ka Kivilõppesse tulekuks andis Panso sõna juba siis, kui ta eelmisel aastal siit lahkus. Mida sel õhtul küll kuuldi! Suure südamlikkusega pühendas külaline noori teatri- ja kinokunsti võluvasse maailma, rääkis oma kunstnikuteest, otsingutest, kordaminekutest ja ebaõnnestumistestki. Kõike seda tegi ta talle omase äärmise lihtsuse ja nakatavusega. Eredate värvidega maalis ta pilte sellest, millel silm oli jäänud peatuma rohkemel rännakutel. Muidugi ei puudunud ka seekord paras annus huumorit. Ühtelugu raksatasid tiheda ringi südamikust naerupahvakud.

Loomulikult polnud puudu küsimustest.

Vastused — üliasjalikud ja samaväärselt naljakad.

Juba ammu oli suveõhtune kaste lõonud särama Võrtsjärve tagant kerkiva kuu helgis, kui külaline minekule sai asuda.

Tervitustseremoonia.

See kohtumine meeldis kõigile väga ja mis peamine — ta rikastas noori teadmistega kunstivallast, pani neid mõtlema elu rikkuste mõõtmatusse üle.

Jah, Panso-taoline mees võib üksinda terve õhtu huvitavaks ja rikkaks teha. Hoopis raskem on noorte ees aga esineda näiteks muusikakriitikul või ühel tõsisel kirjamehel, kellel pole kaasa antud näitlejaannet, kuid kelle loomingust saaks kauaks meelde jääv õhtu.

Siin peavad tingimata appi tulema organisaatorid.

Jõgeva ja Tartu rajooni noored mäletavad veel palju aastaid kohtumisi Lenini preemia laureaadi Juhan Smuuliga. Ja kirjanikki mäletab neid kaua ja hea tundega.

Ega ei olnudki midagi ennekuulmatut. Lihtsalt kohtumiste korraldajad olid südant valutanud ja ette valmistanud kirjandusõhtud.

Enne kui anda sõna populaarsele sõnameistrile, tuletati meelde tema kirjanikuteed, esitati tema värssed ja proosakatkendeid. Paljugi oldi kuulnud juba varem kooliaastatel, oli loetud «Tormi poega» ja «Jäist raamatut». Kuid üks asi on lugeda neid igapäevaselt raamatust, teine aga, kui nende ridade autor viibib ise kohe kõrval, vestlusingis.

Ja kui hiljem anti sõna autorile, rännati temaga mõttes veelkord läbi tema elu- ja loominguteekond, mis algas kalurikülas tuulisel Muhu saarel, jätkus läbi karmide sõja-aastate, kus saabus varane mehistumine, jõudis Antarktikasse, Jaapani merele...

«Dessant» «pärismaalaste» juurde

Neljapäeva hommik ei töötanud midagi head. Vihmapilved rippusid madalal pea kohal, tükati paistsid nad otsapidi ulatuvat järvevette. Roheliste pagunpluusidega staabirahvas takseeris kõrgelt Trepimäelt murelikult halli rüütatud ümbrust.

«Pidi see nüüd täna nii olema! Nagu kiuste...»

Täna oli nimelt planeeritud küllasõit viljandlastele. Nagu mullugi. Siis tehti kaluripaatile «hüpe» Kivilõppesse. Päev oli üks toredamaid. Prooviti jõudu spordis, isetegevuses. Sellepärast otsustatigi traditsiooni jätkata. Ainult selle vahega, et nüüd tuli kampa ka Jõgeva rahvas, kes oli samuti kolinud Võrtsjärve maile: nende laager paiknes järve põhjapoolses otsas — Vaiklas.

Veel eelmisel õhtul käisid ELKNÜ Tartu Rajoonikomitee töötajad kalurite juures, et sirgeks rääkida viimased «agad». Kell pool üheksa pidid paadid ette antama. Ettenähtud ajal aga oli ilmataat oma ettevalmistustega nii kaugele jõudnud, et avas pilveluugid. Suvepäevalised otsisid varju telgikatuse alt. Järvel löid valendama laineharjad. Tuul. Samas raksatasid piksenooleid.

«See on hea», tegi järelduse staabi ülem Enno Ploom. «Ega äikesega pikka sadu tule. Ka tuul on hea, see puhub pilved laiali.»

Samal ajal korraldas staap operatiivkoosoleku. Sõita otsustati igal juhul. Autodega. Kõigepealt võrkpallivõistkonnad, siis ülejäänud. Kui paadid saabuvad, lähevad nendele ainult head ujujud. Ettevaatus oli täiesti põhjendatud, sest lained veeresid üha raevukamalt kaldale.

Kella poole kümneks sadu rauges. Saabusid paadid ja autod. Rivistus. Mööda maismaad ja üle järve võeti suund Kivilõppele. Et optimismisäde polnud kustunud, seda kinnitasid rõkkavad laulud, mida tuli nagu küllusesarvest...

Kell üksteist peatuvad noortest täiskiilutud autod üksteise järel Kivilõppe parkimisplatsil. Robinal maha ja rivilisse. Kuid mis see siis on?! Põõsastest tormab sõjakisa ja trummipõrinaga vastu salkkond «pärismaalasi». Näod ja paljad ülakehad on täis igasugustes värvides «ornamente», kõrvades barankadest kõrvarõngad, käes kirved, ümber niuete aga suursugused «suled» — sõnajalad. Seal nad löövad tantsu ja lasevad kuuldavale arusaamatut kurguhäält. Üks, nagu selgub, oskab eesti keelki ning nõuab kõigi saabujate ilmumist pealiku juurde. Tõnu Karbil, ELKNÜ Tartu Rajoonikomitee sekretäril, ei jää muud üle, kui sammuda kolonni eesotsas mööda juhatatud teed.

Avaral laagriplatsil põleb lõke ja selle ümber on neli-nurgeliselt rivistunud inimesed, kõik võõbatud ja «sulgedes». Saabujad võetakse «vahi alla» ning Tõnu Karp nõutakse «pealiku» juurde. Viimane istub otse lõkke kõrval kõrgel kaunistatud pjedestaalil. «Pealik» (tähelepanelikumal silmitsemisel on see kangesti ELKNÜ Viljandi Rajoonikomitee esimese sekretäri Rein Elvaku moodi) laseb kuuldavale mingi arusaamatu sõnadevoolu.

«Pealik» tunneb huvi, «mis sõjamehed on tulnud ja millistel eesmärkidel», «tõlgib» abiline.

«Oleme rahumeelsed sõdalased ja toome kõige palava-maid tervitusi.»

«Sel juhul tervitame teid ja palume asuda meie leeri.» Kogu plats kajab vastu trummipõrinast ja hurraahüüetest.

Samasuguse tseremooniaga võeti vastu ka Jõgeva suvepäevalised.

Eriline rõõmukisa ja austus sai osaks vapratele «merekõitjatele» — üle järve saabunud Tartu ja Jõgeva paatkondadele. Mitmeid veerändureid olid Võrtsjärve lained üsna korralikult kastnud. Maie Kuldkepp, Tartu komsomolikomitee teine sekretär, lausa nõretab veest. «Mitte ühtegi kuiva kohta ei ole», naeratab ta. Kuid mis see noortele loeb! Lõkketuli kuivatab peagi riided, südames põleb aga vastuvõtusoojus. Ja vaata — juba piilub päikegi pilvesagara tagant!

Kõige tähtsam päev

Inimesed ootavad puhkepäeva, eriti aga oodatakse pühasid. Kui vaadata meie linnasid oktoobripühade või esimese mai eel, siis võib täheldada mitte üksnes värvikate transparentide ja loosungite ilmumist suuremate hoonete fassaadidele, vaid kõigi majade, ka väljakute, tänavate ilmesse toovad inimeste käed pühapäevast. Olgu see värske pintslitõmme, mahapudenenu krohvi asendamine uuega, uued ekspositsioonid vaateakendel — kõik räägib pühaderüüst. Ka inimesed ise riietuvad uutesse ülikondadesse, naistel on kõigil korraga (kuidas nad küll jõudsid!) värsked soengud jne. Ühesõnaga, pühademeeleolu on vallanud kõiki.

Ka noorte suvepäevade viimane laagripäev (tavaliselt on see laupäev) annab märku lähenevast kulminatsioonist — pühapäevast, kus rajoonikeskuste ja linnade tänavatel teatud kellaajal hakkavad mürtsuma orkestrid ning kõikjalejõudev poisipõnn, nagu tähtsus ise, teatab hingeldades ühesõnalise lause: «Tulevad!»

Ja tulevadki. Ootajate read hakkavad lainetama. Igaüks küünitab ettepoole.

Tüdrukute valendavad kleidiread, noormeeste sirged püksiviigid. Ees lipukolonn. Tuules kahisevad siidkangad. Esimene on komsomoli punalipp. Teda hoiavad tugevad päevitunud käed. Noorte peade kohal voogab Lenini siluetiga komsomolimärk. Orkester mürtsutab marssi. Eideke

pühib põllenurgaga silmist pisara. Võib-olla on tema lapselaps ka kolonnis sammujate seas. Või meenub midagi muud, sest siin on sammunud ka teistsuguseid kolonne...

Jah, väikese Võru linna tänavad on olnud tunnistajateks peaaegu kõigile käesoleva sajandi sündmustele meie vabariigis. Siin on sammunud Punakaardi võitlussalgad, trampinud preisi rautatud saapad, siin on kõlanud eesti töörahva verreuputanud kodanluse kriiskavad «isamaalaulud» ja huilanud pioneerifanfaarid. Suitsevate varemete kohal lõi 1944. aasta 13. augustil Võrus uuesti lehvima punane lipukangas. Siin, Nõukogude Eesti valitsuse esimeses sõjajärgses asukohas sündisid meie koduvabariigi taastamise esimesed julged plaanid. Ja otsekui nende plaanide jätkuna avas meie partei ja valitsus enneolematu perspektiivi ka Võrule, linnale, mille kodanlikud linnaisad olid kandnud alatiseks provintsilinnakese seisusesse.

Tänapäeval köidavad Võrus sissesõitnu pilku moodne gaasianalüsaatorite tehas, nägus keskkoolihoone, kõigi ühise kätetööga valminud avar kultuurimaja, kaasaegsed elamud. Nüüd sahistab tuul paplites suve- ja noorusmeloodiat. Aga ammuks see oli, kui sügavate puude all kõlasid puhkpilli leinahelid: paljastatud peadega saatsid Võru partei-, nõukogude- ja komsomolitöötajad viimasele teekonnale oma võitluskaaslasi. Hans Vall, Ölme Teder, partorg Sibul, Heinrich Rosse, Valter Jeedas, Heino Lill — need on vaid üksikud nimed inimestest, kes andsid oma elu võitluses klassivaenlasega. Nemad hukkusid selle nimel, et kodurajooni sulastest saaksid maa õiged peremehed, et «Iljitši lambikesed» lööksid särama ka soode ja metsade taga, ja sellegi nimel, et nüüd võivad sammuda neil tänavail rühikad noorukid, valendada neidude kleidiread.

Võru kesklinnast Kubijale lauluväljakule — kolmekilomeetrine rännak. Igal suvel jaanikuu viimasel või heinakuu esimesel pühapäeval võtavad selle teekonna ette need, kellele noorte suvepäevadest antakse kaasa unustamatud muljed, parimad soovid.

*

Paide. Enamuses ühekorruselised kollakaspruunid puumajad. Kirik. Munakivisillutisega tänavad. Sellisena nägi välja seegi tüüpiline provintsilinn — Järvamaa igivana

keskus. Nõukogude võimu kaks aastakümnet noorendasid ja ravisid tedagi. Kerkisid mitmekorruselised asutuste hooned ja elamud. Vanast on siin kindlalt säilinud kuulus Vallimägi. Kuid temagi nägu on noorenenud.

1966. aasta juulikuu esimese pühapäeva pärastlõunal hakkas siia kokku voolama rahvast. Tuldi isegi kauge-
malt — Türitl, Peetrilt, Järva-Jaanist. Nii nagu rajooni laulupäeva ajal. Täna on aga hoopis erilaadne põhjus — noorte suvepäevade pidulik lõpetamine. Või veel — juubeli-
suvepäevad: kümnendat aastat järjest. Esimestena vabariigis jõudsid nad selle ihaldatud tähiseni.

Suvepäevaliste kolonn on jõudnud marsihelide saatel laululavani. Päevakangelasi ootavad lilledega kaunistatud tooliread. Ülevad hümnihelid kuulutavad piduliku peo algust. Lavale tulevad kõige väiksemad — lasteaia kasvandikud. Ka sel päeval ei ole nad hüljanud oma ustavaid mängukaaslasi — nukkusid. Sõnalis-muusikalise montaažiga tervitavad nad suvepäevalisi. Lapsekäed annavad ka esimesed lilled elluastujatele.

Kõnetooli astub ELKNU Rajoonikomitee esimene sekretär Aare Männiste. Ta räägib noorusest, meie rahva suu-
rest loovast tööst, suvepäevade ajaloost. «Iga inimese elus on sündmusi ja aastaid, mis jäävad meelde kogu eluks, mida meenutatakse veel vanaski eas,» ütleb kõneleja. «Üks neist on 18. elukevad, täisealiseks saamine, kõigi õiguste ja kohustuste omandamine. Noorus — see on suurepärase aeg, seda tuleb aga hästi elada. Olla kasulik rahvale, leida oma õige koht elus — see on eesmärk iga-
ühle teist.»

Üksteise järel vahetuvad kõnelejad. Partei rajoonikomitee sekretär ja pioneer, pedagoog ja lapsevanem — kõik nad väljendavad uhkust sirguva põlvkonna üle, kelle lõpetada jääb kahekümnes sajand.

Ja ongi käes kõige pidulikum hetk. Suvepäevade org-
komitee liikmed ulatavad neidudele ja noormeestele mälestustunnistused. Lumivalged kaaned otsekui sümboliseerivad nooruslikku puhtust. Üksteise järel astuvad eilsed abituriendid, noored loomakasvatajad, mehhanisaatorid ja põllutöölised punase linaga kaetud laua juurde. Käepigistustel, õnnesoovidel ja lillesülemitel ei paista lõppu tulevat. On ju õnnitlema tulnud vanemad, sugulased, töökaaslased, sõbrad, tuttavad. «Õiguse Võidu» kolhoosi esimees Artur Kadastik ja mitmed teised asutuste-majandite juhid

ei ole selgi aastal oma noori nende pidupäeval unustanud. Igaüks saab ilusa kingituspaki.

Kõigi suvepäevaliste tänusõnad ütleb välja elluastuja Tiia Ambos.

Siis kostavad valjuhääldajast suvepäevade lõpupeo pidulikud signaalid, mis on hiljuti spetsiaalselt selleks puhuks kirjutanud ENSV Heliloojate Liidu esimees Boris Kõrver. Trompetite kutsuv sillerdus, rahvuslik motiiv...

Vaikus. Mikrofoni juurde astuvad särasilmne neiu ja rühikas noormees. Nendele kahele, parimatele endi seast usaldas laagri komsomolikoosolek austava ülesande — ette lugeda noore põlvkonna töotuse tekst. Erutusest väriseva häälega loevad püstitõusnud elluastujate rivi ees neiu ja noormees:

«Kommunistliku Partei programmi elluviimisel muudab meie põlvkond tõeks kõige julgemaid unistusi. Meile saab osaks õnn elada kommunismi ajal. Oleme alati ja kõiges meie suurepärase ajastu väärilised. Töotame!»

«Töotame!» kajab sadadest suudest.

«Armastame piiritult kodumaad, oleme ustavad parteile ja rahvale. Töotame!»

«Töotame!»

«Elame nii, et meid saadaksid elus töörõõm ja austus, südamepuhtus ja uute avastuste õnn. Töotame!»

«Töotame! Töotame! Töotame!»

Kõigi omandiks

Esitatud episoodide ja mõttekilde noorte suvepäevadelt võib võtta kogemustena. Ja seda nad ka on. Eespool juba oli juttu, et Saaremaalt alguse saanud tõrvikurongkäik on saamas kõigil suvepäevadel võtmeks, mis avab nende nooruse pidupäevade idee — revolutsiooni teatevahetuse sümboolne ülevõtmine sirguva põlvkonna poolt. Temaatilised õhtud ja terved päevad ühtsete deviiside all, nagu «Elu, armastan sind», «Teed kauget käia tuleb», «Kui palju on teid, sõpru häid», «Ma täna sinu sain, komnoore pilet», kus edukalt kasutatakse emotsionaalseid vahendeid kunstilise sõna, muusika, laulu jne. näol, on juurdumas üha laiemalt siin ja seal. Sama võib öelda ka kirjandusõhtute kohta, mis muudavad kohtumised sõnameistritega tunduvalt elamuslikumaks. Tähtsaks tuleb pidada ka neid üri-

Tallinna Mererajooni suvepäevalised Soome lahel. Hukkunute «kal-
mule» lastakse pärjad.

tusi, mis on seotud romantikaga («Dessant» «pärismaalaste» juurde).

Eriline kaal suvepäevade juures on pidulikel lõpuaktustel. Kuna need on praktiliselt ainukesed üritused suvepäevadel, mis toimuvad suure rahvahulga silme all, siis antakse tihti kogu suvepäevadele hinnang selle järgi, kui võrd hästi-halvasti on korraldatud lõpuaktus. Vabariigis on küllaldaselt kogemusi massiliste pidustuste (laulu- pidude, laulupäevade, spartakiaadide jne.) läbiviimisel. Nende organiseerimisel saadud kogemusi on võimalik, nagu näitab praktika, edukalt kasutada ka suvepäevade pidulikul lõpetamisel.

On väga vaja, et suvepäevade orgkomiteed kõikjal suhtuksid loominguliselt noorte elluastumise sümboolsesse tähistamisse. Muuta noorte suvepäevad sisusügavaks emotsionaalsete ürituste tsükliks — see on praegu kõige tähtsam ülesanne.

Mõnedest sotsioloogilist uurimist vajavaist noorsooprobleemidest

Huvist ja initsiatiivist

Nii mõnigi kord on igaüks meist kuulnud sedalaadi kaebamisi: «Organiseerisime noortele puhkeõhtu (loengu, kohtumise jne.). Osavõtjaid oli aga väga vähe. Meie noori ei huvita mitte miski. Näeme vaeva, mõtleme, jookseme, valmistame ette... Pärast aga — need, kelle pärast kõik see vaev nähtud, jäävad tulemata. Meil on lootusetult passiivne rahvas.»

Kuhu oodatavad siis jäävad? Ja miks me tihti kipume kõnelema passiivsetest noortest ja aktiivsetest organisatoritest?

Tundub, nagu jaguneksid noored inimesed vähemuseks, kes on kutsutud ja seatud kasvatama ja organiseerima, ning enamuseks, kes moodustavad kasvatatava ja organiseeritava, sealjuures aga inertse ja passiivse massi. On see tõepoolest ikka päris nii?

Sisuliselt — vaevalt küll. On hästi rõõmustav tähele panna, et viimasel ajal on noortejuhid üha rohkem hakanud aru saama, et massi kui niisugust olemas ei ole. Tegu on terve hulga erinevate arusaamade, erineva mõttelaadiga ja muidugi mitte ühesuguste huvidega noortega, kes enamjaolt ihkavad midagi päris iseseisvalt teha. Mõte iseene- sest ei ole kaugeltki uus. Kasvatustöö individualiseerimisest, individuaalsest kasvatustööst räägitakse juba ammu. Nüüd on võrdsena käibel mõte kasvatustöö diferentseerimisest, tööst erinevate noortegruppidega. Mis see siis tegelikult tähendab? Nähtavasti mitte ainult tööd noortega nende huvialade järgi, vaid midagi hoopis rohkemat. Eeskätt — enesealgatuse innustamist, arvestades erinevusi nii noorte eas, hariduses, kui vaja, isegi kutsealas jne. Edasi — terve rea oluliste tegurite praktilist arvestamist, mis mõjutavad erinevate noorte käitumismotiive ja tegutsemisviisi. Ja lõpuks — viimaste teadlikku suunamist noorte-kollektiivi kaudu.

Huvialasid, suhtumist kõigesse ümbritsevasse ei määra mitte ainult vanus ja haridus, ammugi mitte kutseala, töökoht vms. Iga noor inimene on omaette isiksus, küll kujunemisjärgus, kuid ometi iseloomustatav rea erinevate tunnustega, mis oluliselt mõjutavad tema edasist arengut. Mõtlen siin nii perekondlikke traditsioone, selle mikrokollektiivi mõju, milles noor inimene on viibinud ja viibib kõrvuti tema tegutsemisega n.-õ. «ametlikus», formaalses kollektiivis — olgu see siis kooliklass, brigaad, töökollektiiv vms. Me ei imesta selle üle, kui ühest ja samast klassist sirguvad erinevate huvidega inimesed. Ometi jätame me ideoloogilise kasvatustöö praktikas üsna kergekäeliselt tähele panemata erinevate tegurite mõju kujunevale isiksusele ning läheneme noortele ikka kui noortele «üldse». Paljus on vististi süüdi ka see, et me väga kindlameelselt ja kahjuks traditsiooniliselt käsitleme noort inimest kui kasvatustöö objekti. Tegelikult on aga inimene, sealhulgas mõistagi ka iga noor, subjekt, kõigi tegude ja toimingute algus, tegutseja ja täidesaatja. Siit jõuamegi enesealgatuse, tegutsemistahte ja -suuna juurde.

Viimased aastad on kaasa toonud palju uusi kasvatustöö vorme: noorte suvepäevad, noorteklubid, töö huvialade järgi jne. Kõik need tegevusvormid, kui nende sisu on läbi mõeldud ja sihipärane, on ju initsiatiivi kasvatavad, arendavad. Seda veidram näib, et mõnikord ikka veel ei mõisteta peamist: ainult siis on nendel üritustel hinge, ainult siis on neist tõepoolest kasu, kui nende eestvedajaiks on noored ise.

Ajaleht «Rahva Hääle» avaldas 10. jaanuaril 1967. aastal ühingu «Teadus» referendi V. Takeli kirjutise, milles jutustatakse põhjalikult Narva linnas Suure Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva auks teoks saanud üritustest. Muuhulgas kirjutab autor: «Ühingu «Teadus» Narva linnaorganisatsiooni juhatus ja noortekomisjon pööravad suurt tähelepanu revolutsiooniliste traditsioonide kasvatamisele ja süvendamisele tänapäeva noorsoo hulgas. Selleks organiseeriti noortele kuus klubi.» Edasi jutustatakse Narva linna komsomolikomitee ja ühingu «Teadus» ühisest üritusest — noorte tööliste diskussiooniklubist «Raduga», kus «... kõnelejad selgitasid noortele, mida tähendab kangelas-tegu tänapäeval, mis on selle aluseks ja kuidas seda saavutada; millist osa etendab töö nõukogude ühiskonnas ning kuidas noorsugu peab töösse suhtuma.»

Kulla inimesed! Kõik see on õige, vajalik ja tore. Miks me aga taas organiseerime noortele kõik ette ära, miks me loome isegi diskussiooniklubi kui kasvatavate instantside ürituse? Miks me jällegi kipume nimetama vanu asju uute nimedega? Ma ei vaidle siinkohal vastu sellele kahtlemata väga vajalikule temaatikale, kohtumistele kindlasti väga huvitavate, tõelisest revolutsioonitulest läbikäinud inimestega. Küsimus aga on selles: *kas tõepoolest on vaja ka siin rõhutada kasvatajate, organiseerijate osa, nimetada loengulise töö meile ammututtavaid vorme klubiks, mis sisuliselt peaks tähendama hoopis midagi muud ja eeldama eeskätt noortepoolset initsiatiivi.*

Siinkohal meenub ELKNU Tallinna Linnakomitee bürool kuulnud ühe ettevõtte komsomolijuhi aruanne oma tehase poliitklubi «*Gloobus*» ilmsest tegevusetusest. Peamiseks mureks, mis koorus välja jutuajamisest, oli: keda kohustada klubi tööst osa võtma ja kust leida lektoreid. Just nimelt lektoreid. Ometi peaks klubi olema *asjasthuvitatute, mõttekaaslaste, vaidlejate ja otsijate ühendus*. Klubi külalised, tegevusplaanid — kõik see on ju klubi liikmete südameasjaks. Kui sekretär üksinda murrab pead selle üle, keda klubisse esinema ja kuulama värvata — siis tähendab see klubi surma juba enne tema sündi.

Ja nüüd järgmine küsimuste seeria. Aga kui asjahuvilisi ei ole? Ja kui noortel puuduvad igasugused huvid? Esimesele küsimusele saab vastata vaid nii: siis ei ole ka klubi. Töövorme on ju teisigi, miks siis just seda valida? Teisele küsimusele: niisugune olukord ei ole võimalik. Huvid on alati. Kuivõrd püsiv, kindlasuunaline, kuivõrd positiivselt avalduv — see on juba probleem omaette. Ja üldse, millisel määral me tunneme noorte erinevaid huvisid? Missugused on noorte tegevusmotiivid? Mida nad hindavad? Miks?

Seda kõike tuleb meil põhjalikult tundma õppida, alles siis on meil õigus nii kasvatada kui ka kohut mõista. Kasvatustöö ei toimu mitte ainult koolis, mitte ainult asutustes, mitte ainult ettevõttes. Noorteklubide, ettevõtete ja koolidevaheliste noorte vaba aja sisustamise vormide laialdane levik viimasel ajal näitab, et diferentseeritud kasvatustöös on astutud konkreetne samm paremuse poole. Ometi ei saa silmi kinni pigistada fakti ees, et üks osa noortest ikkagi hulgub ringi, ei leia endale tegevust ning seetõttu näitab «initsiatiivi» seal, kus seda üldsuse arvates

sugugi tarvis ei ole. Et saada teaduslikku põhjendust nii-
suguste negatiivsete nähtuste juurte suhtes, on vajalik
noorte ja ühiskonna vaheliste suhete põhjalik analüüs,
nende tegurite väljaselgitamine, mis mõjutavad ühe- või
teistsuguste arvamuste, hinnangute, suhtumise ja lõppude-
lõpuks — sotsiaalsete faktide tekkimist ja arengut. Appi
peab tulema sotsioloogiline uurimus. Kuid — ettevaatust!

Sotsioloogia ei ole võlukepp

Ei ole olemas kasvatustöö vormi — sotsioloogilist uuri-
must. On arenev teadusharu, mis meie vabariigis küll alles
astub oma esimesi samme, uurides inimeste ühiskondliku
seisundi ja käitumisviisi arengu seaduspärasusi antud
ühiskonnale omastes tingimustes. Sotsioloogia uurimis-
valdkonna moodustavad inimese ja ühiskonna vahelised
suhted ning neid mõjutavad tegurid. Niisiis, sotsiologi-
line uurimus võib ja peabki sõna sekka ütlema ka noor-
sooga seotud probleemides. Oma noori oma kollektiivis
saab muidugi tundma õppida ka ilma spetsiaalse uurimi-
seta. Teaduslik lähenemine nimetatud küsimusele peab toi-
muma ikkagi tunduvalt laiemas mastaabis, kusjuures üles-
andeks on ühise ja erilise väljatoomine erinevate noorte
suhtumises neid ümbritsevasse keskkonda, selle keskkonna
mõju hinnangute ja arvamuste kujunemise protsessile,
arengu seaduspärasuste väljaselgitamine. Üksnes siis, kui
me juba teame, missugused seosed valitsevad ühiskonnas,
võime inimest mõjutada, tema kui isiksuse arengut pla-
neerida ja juhtida. Viimane ülesanne aga on meie ühis-
konnas tohutu tähtsusega.

Mida saab sotsioloogiline noorsoo-uurimus anda?
Kõigepealt täpsustada noorte *struktuuri*, seega kaasa-
aidata kasvatustöö diferentseerimisele. Inimene on kõigil
juhtudel ühiskondlike suhete produkt. Ometi toimib kõige
üldisemate sotsiaalsete suhete — ühiskondlike tootmis-
suhete raames veel konkreetne keskkond kõigi oma iseära-
sustega. Ei saa nõuda, et näiteks keskharidusega noor töö-
line oleks võrdselt rahul tööga nii halbades kui heades
tingimustes, suhtuks võrdselt hästi nii heasse kui ka
puudulikku töö organiseerimisse jne. Samuti on täiesti
ootuspärane, et materiaalselt kindlustatud perekonnast
 pärinev noor inimene suhtub asjadesse ja nähtustesse tei-

siti kui selline noor, kes juba varakult on kokku puutunud materiaalsete raskustega. NSV Liidus teostatud uurimused on näidanud, et kaugeltki mitte ühtemoodi ei hinda ümbritsevat linna- ja maanoored. Järelikult, töö- ja elutingimuste eripära tuleb arvestada ka kasvatustöös. Miks siis kõigi jaoks ühesugused loengud, ühetüübilised klubid?

Edasi — on vist naiivne loota, et iga meie poolt organiseeritud konkreetne üritus pakub *ühesugust* huvi nii 16-aastasele 8-klassilise haridusega noorukile kui ka 25-aastasele kõrgema haridusega, sealhulgas küll samuti noorele inimesele, kelle isiksus aga on juba tunduvalt enam välja kujunenud.

Niisiis, teiselt poolt — individuaalsed omadused, mille mõju uurimine vajab samasugust tähelepanu.

Kuid nn. *tüpoloogiliste gruppide* kindlaksmääramine on alles uurimistöö esimene etapp. Palju tähtsam on otsida erinevat ühisest, kõrvalekaldumisi antud grupile omastest arusaamistest ja hinnangutest. Marksistlik sotsioloogiline uurimus ei ole kaugeltki mitte ainult miljöö mõju uurimus. Missugused on need tegurid, mis tekitavad kõrvalekaldumist grupitüüpilisest? Kujutlege noortekollektiivi, kus kõigi ühiste jõupingutustega püütakse mõjutada noorukit, kelle arusaamad ilmselt antud grupile omadest lahku lähevad. Kuidas suhtub ta oma gruppi? Kes on tema lähemad kontaktpartnerid väljaspool ametliku kollektiivi piire? Ametlik ja mitteametlik, formaalne ja tegelik ei lange mitte alati kokku. Kasvatamine formaalse kollektiivi kaudu, siis, kui ühised huvid tegelikult puuduvad, antud kollektiiv ei oma vajalikku autoriteeti, annab vaid näilise efekti. Seega vajavad uurimist kõrvuti suhetega kollektiivis ka suhted perekonnas, sõprade ringis, vahekorrad kasvatajate ja õpetajatega.

Peale muu annab sotsioloogiline uurimus meile *informatsiooni* ka selle kohta, kuidas erinevad noortegrupid hindavad kasvatustööd, milline on selle töö tagasiside.

Ja lõpuks, tähelepanu väärivad ka arvamused, hinnangud, tõekspidamised ja ideaalid ise, keerukate sotsiaalsete suhete, ühiskondlike seoste *resultaat*, mis noorte puhul ei ole kaugeltki lõplik. Seletus käitumismotivatsioonile, mõistmisele ja teole peaks tulenemagi sotsioloogilisest uurimusest.

Kuidas uurida?

See on küsimus, mis peaks huvitama enam neid, kelle ülesandeks on uurimine ise, vähem aga vahetu kasvatus-tööga tegelejaid. Et aga uuritavad probleemid iseenesest meile kõigile südamelähedased on, siis veidi ka sellest.

Hinnangut ja arvamust uuritakse tavaliselt intervjuu (ankeedi) abiga. Kuid — mitte ainult hinnang, arvamus, ideaal ei ole meile olulised. Tähtsam on teada, miks kujunes just nimelt selline arvamus. Seetõttu ei ole ankeetmeetod kaugeltki mitte universaalne. Esiteks vajavad ankeedi andmed kontrollimist. Mis on kasu sellest, kui noor inimene väidab, et ta suhtub töösse hästi, samal ajal aga rikub töödistsipliini ja toodab praaki? Ankeedis esitatud arvamus on subjektiivne. Näiteks antud juhul ei peagi tegemist olema pahatahtliku valega — kui palju meist ise siiralt usub end olevat parema, targema ja ilusama kui tegelikult! Teiseks eeldab sügav analüüs eriliigilise informatsiooni kasutamist. Kõrvuti nende andmetega, mida me inimeselt endalt saame, vajame andmeid selle kohta, kuidas lugu tegelikult on, mida arvavad konkreetsest isikust teised *mikrokollektiivi* liikmed. Statistilise materjali analüüs — et mõista materiaalsete tingimuste mõju, vaatlus — et tunda töö- ja elutingimusi, eksperiment — et kontrollida erinevate tegurite toimimise tugevust, vestlused, grupidiskussioonid, arutlused lähemate ja kaugemate kontaktpartneritega. Ja lõpuks, sotsioloogia ei ole tõesti võlukepp, mis nõiub alati välja sobiva ravimi — kasvatus-töö vormi või konkreetse ürituse. Sotsioloogia analüüsib, konstateerib, juhib tähelepanu. Ja ka mitte ainuüksi sotsioloogia. Põhjalik noorsooprobleemide lahkamine eeldab koostööd psühholoogide, majandusteadlaste, arstide ja pedagoogidega. Komplekteerimise poole me peamegi pöörduma.

...ja tulemused?

Anda täpset prognoosi tulemuste efekti kohta on väga raske, sest esimesed sellisuunalised uurimused meie vabariigis on veel algstaadiumis.

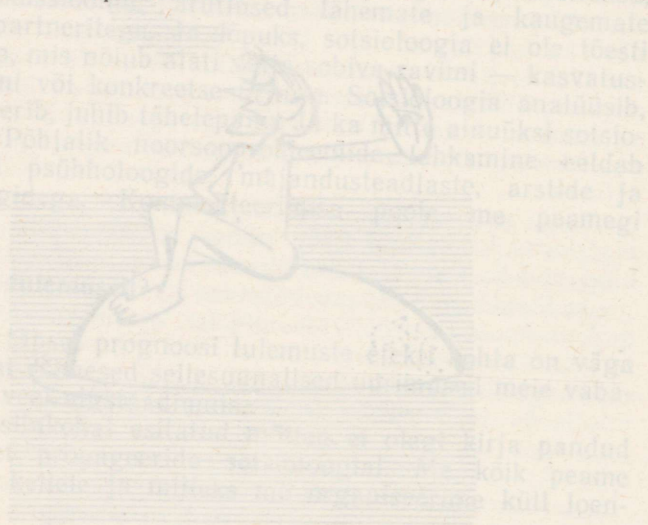
Kuid siinkohal esitatud mõtted ei olegi kirja pandud selleks, et propageerida sotsioloogiat. Me kõik peame mõtlema, kellele ja milleks me organiseerime küll loen-

guid, küll puhkeõhtuid, küll koosolekuid ning ei tohi sol-
vunud olla siis, kui meie vaeva millekski ei panda — järe-
likult mõtlesime me vähe. Ja — kas alati on vajagi rõhu-
tada ürituste kasvatuslikkust, seda tööd ja vaeva, mis meil
nende ettevalmistamisega on? Huvide ja arusaamiste kaju-
nemismehhanismi tundmine on üks eeldus töö edukaks
juhtimiseks ja suunamiseks. Siinkohal saabki abiks olla
sotsioloogiline uurimus. Edasise otsustab aga juba elu ise,
jätkugu vaid noortejuhtidel fantaasiat, häid ideesid ja —
mis peamine — usku noortesse!

SISUKORD

Arnold Koop, Vabariikliku Noortekomisjoni esimees — Saateks..	5
Kusta Reinsoo, ELKNU Keskkomitee sekretär — Mis tehtud, mis teoksil	9
Arnold Koop, Isiksuse kujundamine ja pedagoogika	18
Grigori Veizblat, Traditsioonid elavad	30
Jüri Paalma, Kujundada kodanikke-patrioote!	49
Kalju Peters, Keskkooliõpilase suvi	55
Rein Talmet, Elle Anupõld, Sekretär mõtiskleb sellest, mis juubeliaastal populaarne oli	60
Rudolf Sarap, Noorsoo esteetilisest kasvatuses	66
Edgar Spriit, Ideaalid ja vaba aeg	87
Marina Ragožkina, «Tere õhtust, sõbrad!»	105
Maie Kalamäe, «Siirius» valgustab	112
Koit Kuulmata, Tapa noorte hea sõber	119
Vello Rekkaro, Kellel on ettepanekuid?	128
Vello Pilt, Ikka meenutame päevi neid	135
Marje Lepp, Mõnedest sotsioloogilist uurimist vajavatest noorsooprobleemidest	151

SISIKORD

Arvutid Koop. Vabariikliku Noortekomiteajoni esimene — Saateks	3
Kasja Reinsoo, ELKANÜ Keskkomitee tegevust — Mis teatud, mis tooksi!	5
Arnold Koop. Isiksuse kujundamine ja pedagoogika	12
Grigori Vasthal. Traditsioonid elavad	30
Jüri Paasma. Kujundada kodanike-patriootid	40
Kalle Peters. Keskkoolilõpetuse aavi	47
Rein Taimet, Ellis Anneped, Sehtelär mõistlikult sellest, mis juu- belleastat populaarne oli	50
Rudolf Sarap. Nooruse esteetilisest kasvatusest	57
Edgar Sprin. Ideaalid ja vaba aeg	67
Martina Ragošina. «Tere õhtust, sõbrad!»	72
Mati Kalamäe. «Siirius» valgustab	73
Koit Kinkmata. Tapa arvutid hää sõber	103
Vello Rekkaro. Kether on sümpaatne!	106
Vello Pilt. Kõik meenutame värvide abil	110
Maria Lepp. Mõnedest välisloogilist uurimist vajavatest aju- sõnastamisest	131

ВРЕМЯ, ИДЕАЛЫ, ЛИЧНОСТЬ. На эстонском языке. Обложка: Д. Паала-
мяе. Иллюстрация: О. Каллас. Издательство «Ээсти Раамат», Таллин, Пярну-
ское шоссе, 10. * Тоimetaja E. Kornei. Kunstiline toimetaja A. Jõers. Tehniline
toimetaja E. Lumet. Korrektor M. Kalamäe. Laduda antud 16. X 1967. Trükkida
antud 5. IV 1968. Paber 54×84/16 Trükipoognaid 10 Tingtrükipoognaid 8,4.
Arvestuspoognaid 8,61. Trükiarv 5000. MB-05662. Tellimise nr. 7033. Hans Heide-
manni nim. trükkikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. 1. Trükipaber nr. 1 — Ligatne Pabe-
rivabrik, Läti NSV.

Hind 52 kop.

3. —

52 kop.

†

29314

228406

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00428147 5